

Alte Drucke

**HISTORIA AVGVSTANÆ || CONFESSIONIS, || continens ||
SERIEM VARIA=||RVM DELIBERATIO=||NVM ET ACTORVM IN
CAV-||SA RELIGIONIS, EO TEMPORE, || QVO ...**

Chyträus, David

Francoforti ad Moenum, 1578/1579

VD16 ZV 30715

CAVSAE, QVARE ET AMPLEXAE SINT, ET RETINENDAM DVCANT DOCTRINAM,
QVAM PROFITENTVR ECCLESIAE, QVAE CONFESSIONEM AVGVSTAE EXHIBITAM
Imperatori sequuntur, & quare iniquis iudiciis, collectis in synodo ...

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-149583

CAVSÆ,

QVARE ET AMPLEXÆ
SINT, ET RETINENDAM DVCANT
DOCTRINAM, QVAM PROFITENTVR ECCLE-
SIÆ, QVÆ CONFESSIONEM AVGVSTÆ EXHIBITAM
Imperatori sequuntur, & quare iniquis iudicibus, collectis in syn-
odo Tridentina, vt vocant, non sit assen-
tiendum.

TSI ex magnitudine periculorum nostrorum, sum-
tum, & laborum, satis intelligi potest, nos nec cu-
riositate, nec praua aliqua cupiditate, nec cæca per-
tinacia, genus doctrinæ Dei beneficio instauratum
in Ecclesijs nostris, in quo iam consensimus, reti-
nere & propagare: tamen de consilio & voluntate nostra hîc rur-
sus quædam dicenda sunt: non modò vt honestis hominibus hu-
ius ætatis nos purgemus, sed etiam vt vniuersam posteritatem
Christianam præmoneamus, ne ex criminationibus & condem-
nationibus aduersariorum de nobis iudicet, sed & causæ fontes
& nostras voluntates verè consideret.

Reddent enim Deo omnes homines vbiq; terrarum ratio-
nem sui iudicij de nobis, quia non agimus priuatam aliquam
causam, sed Euangelij doctrinam de vera inuocatione, de vera
agnitione Domini nostri Iesu Christi, & de omnibus partibus
vitæ Christianæ necessarijs profiteamur, quam Deus exaudiri vult
à toto genere humano, vt colligatur æterna Ecclesia ex omni-
bus gentibus.

Quare iterum & verè affirmamus, exaudiente vniuersa Ec-
clesia in cœlo & in terris, & testem voluntatis nostræ facimus
Deum, nos præcipuè moueri seuerissimis & immutabilibus Dei
præceptis, vt hanc ipsam doctrinam Euangelij puram, quam Ec-
clesia nostræ sonant, amplectamur, nec abiiciendam esse censea-
mus: quæ iubent rectè innocere Deum iuxta Euangelium, & ve-
tant idola coli, & religioni Christianæ Ethnicos furores misceri.
Sic enim inquit primum mandatum: Non habebis Deos alienos,
Et secundum: Non assumes nomen Dei tui vanè. Et Pater æter-
nus

nus inquit de Filio: Hunc audite. Et Paulus ait: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Item, fugite idola.

Hæc fulmina coelestia & coëgerunt nos assentiri prolatae veræ doctrinæ, & adhuc cogunt nos, ne eam abijciamus. Non opes, non voluptates, non imperia, deniq; nullæ res humanæ mouent animos nostros, vt cum summis periculis & laboribus, tot iam annos ab alijs dissentiamus, quorum beneuolentiam & conjunctionem omni officio in alijs rebus tueri cupimus. Sed doctrinam coelestem anteferre nos necesse est, vt præcipitur: Oportet Deo magis obedire quàm hominibus. Nec ignoramus, ab hominibus prophanis, hanc piam voluntatem nostram, terribili oratione vituperari.

Primum, multi sunt athei, qui, cùm omnes religiones pariter commentitias & fabulosas esse arbitrentur, inflectendam esse Ecclesiæ doctrinam ad tempora, & ad potentum sensus atq; opinioniones dicunt, ac fremunt inanibus verbis, vt ipsi dicunt, multarum gentium tranquillitatem & imperia turbari, voluntq; omnibus religionibus concordiam anteferri.

Quamquam autem valdè dolemus tantis contumelijs Deum & Filium eius Dominum nostrum Christum & Ecclesiam Dei affici, vt religio dicatur fabulosa esse, & postponenda ocio & tranquillitati imperiorum: tamen nunc breuiter respondemus, nos abhorrere ab illis opinionibus Epicureis, easq; execrari. Delectentur illa sapientia oratores aduersariorum, qui eam ex rancidis Epicureorum libellis excerptam passim nunc edunt, & hoc velut Sirenum cantu multorum aures deliniunt, & mentes eorum à Deo auertunt.

Nos affirmamus, doctrinam de Deo, commendatam Ecclesiæ illustribus testimonijs, in quibus se Deus patefecit humano generi, veram & salutarem esse: Et Paulus inquit, potentiam Dei esse ad salutem omni credenti. Ac Deo gratias agimus, quòd immensa misericordia ex arcana sede sua prodiens se patefecit generi humano, & Filium misit, vt pro nobis víctima fieret. Et sentimus præcipuè hoc officium ab omnibus hominibus flagitari, vt hæc beneficia Dei agnoscant & celebrent, vt Ioh. 14. dicitur: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Sic igitur primi

cura tuendæ puritatis Euangelij, nec sumant sibi vlli homines aut angeli tantam audaciam, vt æterna decreta Dei corrumpant, aut mutant, sicut initio fecit Diabolus, Heuam à decreto diuino abducens, & postea omnibus seculis fecerunt idolorum & impiorum dogmatum architecti.

Nec sumus adeo rudes vitæ communis, cum quidem & nos difficilibus tempestatibus, Deo iuuante, regamus nostras politicas, vt non intelligamus, quantum bonum sit ordo politicus, & concordia in singulis regnis, & quanta virtus sit cauere, ne temere, ne errore, ne causis non valdè necessarijs, eius ordinis harmonia turbetur.

Ament omnes & venerentur imperia, sed propter Deum, qui se in imperijs rectè coli iussit: non amemus imperia extruso Deo autore, nec putemus hanc hominum societatem tantum idè coisse, vt collatis operis quærant voluptates, & earum instrumenta: quales fuerunt ciuitates, Sodoma, Sybaris, Thebæ & similes: sed sint imperia templa Dei: & ad hoc officium præcipuè conditos esse homines agnoscamus, vt Dei noticia in eis luceat, & congregatos esse diuinitus, & societatem mirandis vinculis generationis, educationis, officiorum, contractuum, gubernationis, defensionis, copulatam esse, vt veram Dei noticiam docendo & confitendo alijs tradamus. Sit igitur hoc præcipuum officium in vita, longè anteferendum ocio & tranquillitati imperiorum, veram de Deo doctrinam discere & tueri.

Secundò, alij nos vituperant callidiores, qui, cum dissimulent se esse atheos, studium religionis præseferunt, & arrogant sibi titulum Ecclesiæ Dei. In hac aiunt semper manere veram doctrinam necessariam ad salutem. Quare cum nulla nunc sint idola, nulli errores pugnant cum articulis fidei, in illo cœtu, qui iam aliquot seculis regit Ecclesiam, vociferantur, aut falsò quædam in doctrina vsitata, & vsitatis ritibus reprehendi, aut seditiosè res paruas exagitari, quas condonari communi tranquillitati melius esset.

Cum autem sæpè alias refutata sit hæc iactantia aduersariorum, qui magnos & veteres Ecclesiæ morbos occultant: nunc tantum orabimus omnes honestos homines, non fascinosos stulta superstitione, vt circumspeciant toto orbe terrarum col-

m

legia

legia sacerdotum plena inſcitiae & ſpurcitiae, & videant in templis populum ad diuerſas ſtatuas proſtratum, ab alijs alia dona petere: & non modò ſingularum gentium, ſed penè ſingulorum oppidorum alia numina eſſe, quorum inuocatione mentes à vera Dei inuocatione abduci tam manifeſtum eſt, quàm manifeſtum eſt, in bruma nobis diem breuiorem eſſe, quàm in æſtuo ſolſtitio. Deinde conſiderent & prophanationem Cœnæ Domini, quæ partim in theatricum ſpectaculum conuerſa eſt, partim in quæſtum collata, & multis modis contaminatur.

Hæc cùm conſiderant prudentes, nihil ne mali putant eſſe, tetras libidinum conſuſiones, ſtatuarum inuocationes, & varias Cœnæ Dominicæ prophanationes? quæ cùm ante hæc tempora pij, eruditione & prudentia antecellentes, ſemper deplorarint, nunc homines aſtuti defendere præſtigijs verborum conantur. Ac res loquitur ipſa, hæc exempla, Ethnicorum ſimilia, in Eccleſiam, Diaboli artiſcij, inuecta eſſe, & paulatim confirmata.

At non errat, inquiunt, Eccleſia. Quæ eſt iſta impudentia, cùm in conſpectu ſint tam tetra mala, nolle tamen ſateri creatæ? Non dubium eſt & fuiſſe ſemper, & eſſe homines pios in Eccleſia, qui pleroſq; errores & deplorarunt & reprehenderunt, alij magis, alij minùs perſpicuè. Ita manet in Eccleſia veritas. Interim tamen, vt prædictum eſt, dominati ſunt in Eccleſia Pontifices prophani, qui imperia & tyrannides pluris fecerunt quàm doctrinam, & indocti ſacerdotes & auari monachi multos errores ſparſerunt: Et cœca multitudo facilè capitur plaufibili doctrina, quæ ſtultis affectibus blanditur.

Horum iudicia & exempla non tribuantur Eccleſiæ Dei. Nam & prædixit vox diuina, non ſolùm multos extra Eccleſiam Dei Euangelium oppugnatuſ eſſe, quales ſunt Ethnicì, Mahometiſtæ: ſed etiam in hoc ipſo cœtu, qui titulum habet Eccleſiæ Dei, magnam fore multitudinem ſcſcinatam prauis opinionibus, & à vera inuocatione aberrantem. Ac Petrus nos ad exemplum Iſraëlitarum deducit: Fuerunt & Pſeudoprophetæ in populo, ſic inter vos erunt. Quanta multitudo ſerè omnibus temporibus in Iſraël idola coluit? Et ſacerdotes ipſi, qui tunc nunc loquuntur homines yordinariam gubernationem tenebant, vera ſacrificia deprauabant, & pro iuſticia fidei externam hypocriſiam

hypocriſiam

hypocrisin ceremoniarum docebant, quam cum Propheta taxarent, *ſαυicia*, vt nunc quoque fit, exarſit. Et poſt Machabeos, cum ſectæ duæ ſummam potentiam tenerent, Pharifæi & Saducæi: fateri neceſſe eſt, non ſolùm paucos in vulgo, ſed magnam turbam ſacerdotum, interpretum legis, iudicum, tetrīs erroribus inquinatam fuiſſe.

Hæc cum acciderint in illa parua politia, quæ neruos diſciplinæ plures habuit, quàm Eccleſia diſperſa nunc in barbaricis imperijs: cogitemus & hanc poſtremam mundi ſenectam multis morbis & delirijs obnoxiam eſſe, & Propheta querelam ad hæc ſecula quoque pertinere, qui ait: Niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus. Imò quid tam ſimile eſt, quàm Saducæorum agmini, Epicuræi, Pontifices & Cardinales: & Pharifæis, Sacrificuli & Monachi, qui ſuos ritus in quæſtu habent, niſi quòd aliquantò plus pudoris in illa politia Iudaica fuiſſe conſentaneum eſt, quàm nunc eſt in Collegijs Pontificijs & monaſterijs? Erant enim mariti, & domeſticam diſciplinam vt-
cunque tuebantur, & minùs erant ocioſi.

At paruos n̄uos, inquiunt nonnulli, & aliquas anicularum ineptias reprehenditis, quas, niſi eſſetis nimis moroſi & *μυλτιμορφοι*, diſſimularetis propter communem concordiam.

Plus enim nocet orbi Chriſtiano tam atrox diſſidium, quàm illæ leues ineptiæ, quæ taxantur. Nec fuit vnquam vlla ætas, nec erit in hac hominum infirmitate, ſine multis morbis, & hallucinationibus.

Hac oratione homines, qui perhiberi volunt politici, extenuant errata, quod eò fit, quia leuiter curant gloriam Dei, & ſuæ vtilitati aut tranquillitati malunt conſulere. Quare verborum præſtigijs aut tegunt, aut excuſant, multa horrenda mala. Non enim de paruis tantùm rebus, aut paucis diſſenſio eſt, nec tantùm anicularum ſuperſtitiones taxamus.

Extant ſcripta doctorum vetera & recentia, quæ defendunt hæc portēta. Negant in ſcriptura Prophetica & Apoſtolica hanc fidem, qua accipienda eſt remiſſio peccatorum, contineri, cum Petrus hunc eſſe vniuerſæ Eccleſiæ conſenſum affirmet, inquiens: Huic omnes Propheta teſtimonium perhibent, remiſſionē peccatorum accipere per nomē eius, omnes qui credunt in eum.

Nec obscurum est, quàm tetram sententiam propugnent aduersarij, cùm iubent vniuscuiusq; mentem in perpetua dubitatione manere, an habeat remissionem peccatorum. Postea fingunt dari remissionem propter cuiusque merita, imò etiam propter vota monastica, propter venales missas, quas scribunt etiam ex opere operato mereri remissionem facienti & alijs. Deinde Cœnam Domini & ad mortuos peruersè transferunt. Doctrina de vera pœnitentia, caligine opinionum de enumeratione & de satisfactione prorsus obscurata fuit. Quales ferè toto orbe terrarum in templis Idolomanie conspiciuntur, vbi ad certas statuas fiunt concursus, & hominibus tribuitur honos propriè debitus Deo æterno Patri, & Filio eius, Domino nostro Iesu Christo, & Spiritui sancto, scilicet inuocatio. Quæ eloquentia seu hominum, seu angelorum satis deplorare potest animarum exitia, quæ pereunt propter legem, quæ coniugia prohibet? Ac multa concurrunt mala in immundo cœlibatu. Primum, verè Deus irascitur vagis libidinibus. Deinde mentes pollutæ non possunt inuocare Deum: ruunt igitur ex alijs sceleribus in alia, tanquam vasa iræ.

Ad hæc mala accedunt inscitia & neglectio ministerij Euangelici tanta, vt passim aut nullæ conciones, aut futes audiantur, & disciplinæ prorsus nulla sit cura.

Non igitur pauci tantum in vulgo peccant, nec leues tantum ineptiæ à nostris taxantur. Magni errores contumeliosi aduersus Filium Dei, & perniciosi mentibus, & atrocia scelera defenduntur magna autoritate ab aduersarijs, qui se iactitant ordinariam potestatem in Ecclesia tenere. Et additur sæuitia ad stabiliendos errores & confirmanda multa vicia, qualem antea nunquam exercuerunt gubernatores, qui non fuerunt Ethnici.

Cùm igitur in conspectu sint tanta mala Ecclesiæ, errores, idola, libidines, neglectio ministerij Euangelici, sæuitia non solum agnoscenda sunt, sed omnes homines vbique terrarum expauescere eorum conspectu, & cogitatione iræ Dei debebant. Non enim de nihilo dictum est, sonante Dei voce certissimis testimonijs, in monte Sinai, inter fragores horrendos, & fulmina æternas pœnas denunciante idolorum cultoribus: Non habebis Deos alienos coram me. Ego sum Dominus Deus tuus,

totus, visitans iniquitatem patrum in filios &c. Hanc vocem cum ederet Deus, tremuerunt longa montium iuga, saxa, scopuli. Et veram esse, poenae mundi quotidianae ostendunt. Si qui igitur hanc concionem rident, & praesentibus voluptatibus fruendum censent, & inanem curiositatem ducunt, anxie inquirere veram de Deo & de vera inuocatione doctrinam, illis ipsis scopulis & saxis rupis Sinai duriores sunt.

Sed non dubium est, tristissimas poenas contemptae vocis diuinæ, vagari omnibus temporibus, per totum genus humanum, & secururas esse post hanc vitam, cum Filius Dei se iterum mundo ostendet, ut suam Ecclesiam ornet aeterna gloria, & hostes horribili & non desituro incendio puniat.

De hoc ipso iudicio interea commonefieri nos statuamus, cum incendia orbis terrarum, ruinas regnorum, confusiones religionum, domesticas calamitates infinitas, magno cum dolore spectamus.

III. Sed aliqui, non omnino ferrei, fatentur aliquos Ecclesiae morbos, & ut ipsi molli vocabulo nominant, abusus esse: Nobis tamen iuste Irasci ordinariam potestatem, id est, summos orbis terrarum principes inquirunt, quia sine ipsorum iudicio & auctoritate, quasdam opiniones aliquot seculorum consensu confirmatas & quosdam ritus aboleuerimus. Negant priuatis & paucis concedendum esse, ut sibi iudicium sumant de re communi, de statu Ecclesiae. Et videtur sequutura infinita dissipatio, si cui-libet in vulgo sententias & ritus suo arbitrio mutare licebit. Quid enim manifestius est, quam in populo maximam esse multitudinem inimicam religioni & legibus, cupidam infinitae licentiae, inuidentem alienae potentiae, seditiosam, inconstantem, rapacem, denique audacia & furore praecipitem? Hanc armare hac persuasione, ut putet sibi licere dogmata & leges mutare aut delere sine superiorum iudicio, summa amentia & atrocissimum scelus videtur.

Nec vetera tantum exempla commemorant, sed etiam recentia. Ut cum Vlyssis focij ventos ex vtre, in quem inclusos Aeolus Vlyssi dederat, miserunt passim in aduersas aëris regiones erumpentes, contrarijs flatibus mare agitarunt, ut ingentes procellae nauim vndique quassarent: Ita nunc, post-

m 3

quam

quam semel propositum est exemplum ab ordinaria potestate discedendi, multis locis homines phanatici palàm furiosi tragicostumultus in Ecclesijs excitarunt. Hos igitur iudicant nervos atque artus esse sapientiæ in viris politicis, acerrimè propugnare ordinariam auctoritatem, receptos mores, & communem consensum.

Hanc terribilem orationem, tanquam caput Gorgonis, omnibus ætatibus Ecclesiæ obuertunt potentes, quæ ad inflammandam regum iracundiam valdè accommodata est.

Nec verò nihil mouemur nos hac atroci oratione. Nam & nos pacem, concordiam Principum, & imperiorum tranquillitatem optamus. Nec ab ordinaria potestate sine perspicuo mandato diuino dissentendum esse censemus. Nec laxamus frenos multitudini sed hoc sentimus & probamus, quod Apostoli consentientes dicunt: Oportet Deo magis obedire, quàm hominibus. Semper ita omnes sani iudicarunt, diuinam auctoritatem humanæ anteferendam esse.

Sed præcedat, inquit, cognitio. Vtinam quidem esset ea gubernatorum Ecclesiæ pietas vt gloriam Dei & salutem animarum anteferrent suis cupiditatibus, & doctrinam emendarent ipsi, & disciplinam piè regerent. Sed Deus Ecclesiam suam ita gubernat, vt tradiderit nobis Euangelium, quod est æternum & immutabile decretum diuinæ voluntatis, certò comprehensum in scriptis Prophetis & Apostolicis. Ab hac regula vetat discedere, etiam si superiores aut plurimi eam negligant & abijciant. Et quia ipse immensa misericordia colligit & subinde instaurat Ecclesiam, excitat doctores, & lucem doctrinæ restituit, qua agnita neminem vult expectare humanas cognitiones aut hominum iudicia.

Clamat æternus Pater de Filio: Hic est Filius meus dilectus, Hunc audite. Si verè statuimus esse Deum conditorem & iudicem, ac patefactum esse, & vero amore nostri misisse Filium, vt æternam Ecclesiam colligat, huic eius mandato etiam parendum esse statuamus, vt Filium salutis nostræ causa missum, & illustribus testimonijs, resurrectione mortuorum & alijs miraculis commendatum toti generi humano, audiamus, eiq; summa reuerentia obediamus.

Hoc æternum & immutabile mandatum, Hunc audite, antefere-

anteferendum est, non solum vniuersæ humanæ auctoritati; sed etiam alijs rebus omnibus, quas homines suo ordine rectè expetunt, vitæ nostræ, facultatibus, imperiorum tranquillitati, paci.

Non feri, non *Esop* homines erant Apostoli: sed patriam, vt ciues in optimis familijs nati, maximè amabant, venerabantur templum, in quo se Deus toties patefecerat, totumque ordinem politiæ Iudaicæ, qua sciebant in toto genere humano, nullam esse pulcriorem politiam, magis quàm vitam suam diligebant. Denique norant vtrumque à Deo præcipi, vt res obscuræ ad collegium sacerdotum, quod ministerio ad templumungebatur, referrentur, & iudicatum fieret, vt Deuter. 17. scriptum est. Hi tamen nec referunt de Euangelio ad id consilium, nec obtemperant prohibentibus spargi nouum doctrinæ genus, quia iam antea audierant vocem æterni Patris de Filio: Hunc audite. Imò norant in omnium Prophetarum concionibus præcipi de audiendo Messia, etiam si Pontifices, Reges, & Principes ei aduersarij essent, vt in Psalmis dicitur: Osculamini Filium, Item: Tu es Sacerdos in æternum.

Nec tantum illa vox cœlestis æterni Patris, aut illa dicta in Prophetis, ad Apostolos, aut Apostolorum tempora pertinebant: sed ad omnes homines omnibus ætatibus pertinent. Audita voce Filij Dei in Euangelio necesse est omnes obedire. Et qui non audierit, inquit Deus, ego ultor ero.

Sed reclamant aduersarij: Multa sunt obscura, quorum declaratio prius ab ordinaria potestate peratur. Scimus hæc plausibiliter dici ab aduersarijs, qui si hoc seriò dicunt, Euangelium esse ambiguam & incertam doctrinam, quid aliud esse cogitant, quàm Sphingos ænigmata, vt nuper quidam ex aduersarijs nostrarum Ecclesiarum scripsit, nullum esse verbum in scriptis Prophetis & Apostolicis, quod non variè intelligi possit. Profectò horrenda contumelia Deum afficiunt, qui sic de ipsius sermone iudicant.

Etiam sicubi in parte aliqua non statim se rudibus offert sententia: tamen summa doctrinæ perspicua est. Nulla in Decalogo est ambiguitas. Vult enim extare & exaudiri D E V S suam sententiam ab vniuerso genere humano,

sine vlla ambiguitate, aduersus peccatum. Deinde toti generi humano notam vult esse hanc consolationem, prolatam ex arcano sinu: Remitti nobis peccata, & fieri nos hæredes vitæ æternæ propter Filium, non propter nostras virtutes: Et hoc ingens beneficium fide accipiendum esse, statuendumque singulis in pœnitentia, verè se recipi propter Filium Dei: Ac oportere in nobis, postquam recepti sumus, lucere hanc fidem, & existere iusticiam bonæ conscientiæ. Hæc doctrinæ capita nec obscure, nec ambiguè tradita sunt. Et si quid est in vllò articulo obscuritatis, addidit Deus scriptis perpetuam vocem ministerij Euangelici, qua imperiti erudiuntur de vera interpretatione. Id ministerium docendi Euangelij, & fuisse & esse in nostris Ecclesijs, negari non potest. Et sunt & fuerunt studia doctrinæ Euangelij apud nos, vt Filius Dei præcipit: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.

Quare non temerè sententias inexploratas aut sparserunt nostri Doctores, aut nos recepimus. Sed & Doctores & nos, propter gloriam Dei & salutem nostram, considerauimus fontes doctrinæ, contulimus Ecclesiæ testimonia, quæsiuimus antiquitatis sincera tempora, ne nouas aut ambiguas sententias amplecteremur.

Atque ita seruat Deus semper in Ecclesia veritatem, non in illo cœtu, qui Prophetica & Apostolica scripta negligit, & præsentis religionis propter tranquillitatem boni consulendas esse ducit, qualescunque sunt, vt dicunt multi peruersè Philosophantes, nec in ijs qui curiositate, aut ambitione quærunt nouas opiniones, aut, vt potentum affectibus seruiant, applaudunt erroribus, sed in alijs, qui legunt, discunt, & amplectuntur Prophetica & Apostolica scripta, veritatem amant, testimonia veteris Ecclesiæ probata inquirunt, & humanis opinionibus Dei voluntatem anteferunt, quales non solum apud nos & sunt, & fuerunt, sed sunt passim in toto orbe terrarum multi docti & pii, quorum aliqui profitentur quod sentiunt, aliqui metu impediuntur, quò minùs palàm ostendant suam sententiam, hi tamen assiduo gemitu Ecclesiæ emendationem optant.

Vt igitur ne nos quidem concedendum petulantibus ingenijs iudicamus, vt rectas & vera autoritate traditas sententias mutant,

mutent,

mutent, vt fecerunt Anabaptistæ: Ita e contra, vbi perspicua est voluntas Dei, obediendum Deo esse affirmamus, nec expectandam esse cognitionem humanam. Certè illorum cognitio non expectanda est, qui palàm sunt hostes veritatis.

Deinde, etiamsi qua esset obscuritas, cur rebus non iudicatis damnantur nostræ sententiæ, & multi honesti homines propter solam purioris doctrinæ confessionem interficiuntur? Ea in re certè hoc nostri iudicij est, nec trucidare infontes, nec adiuua re aut approbare alienam sæuiciam. Exarserat iniusto odio Saul aduersus Dauidem. Interea filius Ionathas, etsi erat in eo pietas erga patrem, & reuerentia erga regem præcipua: tamen minister esse iniustæ crudelitatis noluit. Multi verò alij præsentem potentiam pluris quàm causam faciebant.

Quàm multis locis sacerdotes docti & sancti tantùm propterea necati sunt, quòd manifesta errata inuocationis mortuorum taxarunt, quæ in ipso iudicij confessu aliqui in animis suis tacitè improbabant, vt postea eos fateri audiuius.

Cùm igitur verissimum sit, ad proprium vniuscuiusque iudicium pertinere, ne in re vel sibi probata, vel dubia, sæuiciam exerceat, aut adiuuet: nemo nobis iustè succensere potest, quòd sæuiciæ, quæ quidem à monachorum furore, & pontificum superbia orta est, socij esse noluius: Sed, vt Ionathas, homines innocentes, pios, doctos, Deum inuocantes pro nobis, vtiliter seruientes Ecclesiæ, teximus, præsertim cùm nos etiam, vt re iudicata causam probaremus.

Nam cùm pontifices nullam legitimam cognitionem instituerent, & manifestam veritatem damnarent, & magna asperitate idolomanias stabilirent, assentire iniustis iudicijs non potuius.

Quare diu disputata re, & deliberata cum eruditjs & pijs, hoc doctrinæ genus, quod vnum diligenter consideratis fontibus, id est, scriptis Prophetis & Apostolicis, & collata omni antiquitate, videmus esse perpetuum consensum Catholicæ Ecclesiæ Dei, hoc est, omnium eruditorum & piorum, qui fuerunt omnibus seculis in Ecclesia Dei, quod quidem in symbolis, Apostolico, Niceno & Athanasiano breuiter comprehensum est, & probatissimorum scriptorum post Apostolos testimonia habet, propter gloriam Dei & salutem nostram amplexi sumus.

m s

Scimus

Scimus non esse gignendas nouas opiniones de Deo, vt auctacissimè fecerunt cultores idolorū, & Philosophi, & multi phantastici homines. Sed reuerenter tuenda est vnica doctrina, in qua Deus ipse illustribus testimonijs se patefecit. Ideò nullam nouam opinionem proponi in Ecclesijs nostris passi sumus. Sed vererem, veram & vnicam Ecclesiæ Dei doctrinam incorruptam profitemur: ac vt sciri possit, quænam illa sit, extat Confessio nostra Augustæ exhibita, quæ summam breuiter continet, quam quidem congruere ad Symbola Apostolicum, Nicenum, & Athanasianum, & ad perpetuam sententiam probatissimorum scriptorum, qui in Ecclesia post Apostolos fuerunt, non dubium est, si modò dextrè & non calumniosè de scriptoribus illis iudiceretur.

Et quicumque erunt euentus, Deo æterno Patti Domini nostri Iesu Christi gratias agimus pro hac Euangelij luce, quæ monstrat veram inuocationem Dei, & firmam consolationem animorū, & normā vitæ, quæ res omnib. inter summa bona ducendæ sunt.

Neq; enim Epicureorum iudicijs mouemur, qui alios bonorū fines, alias metas rerum expetendarum proponunt: Sed cōditum esse genus humanū scimus, vt in eo notitia Dei luceat, & vt de Deo vera testimonia dicat, eiusq; consuetudine in vita æterna fruatur. Nec malus præsidium esse in hac vita homini, in omni genere periculorum, quàm scire veram inuocationem Dei, vt scriptum est: Turris fortissima nomen Domini. Quare vera agnitione Dei nihil optabilius est.

Et quanquam euentus in hac vita varij sunt, vt omnium temporum exempla ostendunt, veritatem non sine magnis periculis retineri: tamen Deus eam non prorsus deleri sinit. Et nos quidem speramus Deum huius officij memorem fore, quòd scuitiam in sacerdotes pios & innocentes nolimus exercere, sicut dictum est: Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.

Nec sumus adeo feri, aut rudes vitæ communis, vt terribili clamore de ordinaria potestate prorsus nihil moueamur, cum vociferantur multi, non fuisse mutandam doctrinam aut ritus, sine ordinariæ potestatis iudicio & comprobatione, quia & ordo Ecclesiæ turbetur, & exemplum sit periculosum.

Hæc tragicè exaggerata, multos aduersus nos incitant, nec nihil mouent animos nostros. Nam & nos ordinem & gubernationis

tionis vincula intelligimus & magnificimus. Sed huic nostro do-
lori opponimus multa perspicua mandata Dei, quibus seuerissi-
mæ conciones additæ sunt. Filius Dei inquit: Neque in hac vita,
neque postea remitti blasphemiam, quæ contra Spiritum sanctū
dicitur. Hac moniti voce homines vbicunq; sunt, posteaquā au-
dierūt veras sententias, & recognita eas intelligūt, seuerissima le-
ge cogi se agnoscunt, ne veritati diuinitus mōstratæ aduersentur.

Quid igitur faceremus in articulis multis, quorum perspi-
cuis omnes sanos assentiri conuincit? vt de indulgentijs, de sa-
cerdotum coniugio, de manifesta prophanatione Cœnæ Domi-
nicæ, quam sacrificuli indocti, ignorantes quid agant, & quid sit
sacrificium, toto orbe terrarum ventris causa in theatricum spe-
taculum transferunt. Num aduersaremur Spiritui sancto mani-
festa scelera taxanti? & rei horrendæ blasphemix, fingeremus no-
bis hanc excusationem, quam scribunt Oratores aduersariorum,
quia plus mali sit in schismate, hos errores dissimulandos esse. Im-
mò verò anteferatur mandatum diuinū, quod prohibet blasphe-
miam dicere in Spiritum sanctum omnibus Episcopis & Regib⁹.
Metæ sunt seruitutis, quas Deus ipse generi humano circumde-
dit, quæ ostendunt, quæ mala dissimulanda & ferenda sint, quæ
non ferenda sint.

Atq; ita Deus sæpe collegit, & emendauit Ecclesiam, con-
tra iudicia ordinariæ potestatis. Ieremias, Amos, & alij Prophe-
tæ palàm dissentiebant à summis sacerdotibus ac regibus, & ma-
iore parte sacerdotum ac populi. Sic postea Zacharias, Baptista,
Christus, Apostoli dissenserunt ab ordinaria potestate.

Hi si viros politicos cōsuluissent similes oratorum, qui no-
bis aduersantur, audiuisent idem consilium, quod apud Platonē
scriptum est: vt parentes deliros ferre decet, ita tolerādos esse po-
testatis ordinariæ errores, nec excitanda dissidia in patria, quia in
iurgijs, & seditionibus, nihil mali non insit.

Hæc oratio, etiam si alicubi locum habet, tamen in Ecclesia
nō vsurpetur ad stabilienda idola, & cōfirmandas blasphemias. Vi-
derant Apostoli Christum reuocatum ex morte in vitam. Norāt
sibi mandatum esse, vt Euangelium docerent, quo quidē & illius
pulcherrimæ politiæ vincula & nerui laxabantur, quæ ex re in pa-
tria dissipationē fieri videbāt. Hic si assensissent ordinariæ potesta-
ti neganti reuixisse Christū, & damnātī doctrinā, horrēdæ blasphe-
miae

miæ rei fuissent, Deum contumelia affecissent, & sibi & alijs æternum exitium accersiuissent.

Vt igitur Apostolos ipsos necesse fuit docere Euangelium, etiamsi potestas ordinaria dissentiebat: ita omnes homines eorum doctrinæ, cum viderent eam diuinitus confirmari, assentiri necesse fuit. quanquam in toto orbe terrarum omnes summi gubernatores refragabantur. Ita semper Euangelij voci omnes obedire debent, & qui, cum eam audierint, agnoscunt Dei voluntatem, & tamen obsequi nolunt, imò etiam delere eam conantur, seu vi, seu fraude, vt nunc multi præstigias, ad labefactandam veritatem, comminiscuntur: metuant sententiam, quam de blasphemis Filius Dei pronunciauit, nec cogitent harum rerum maximarum, & ad gloriam Dei pertinentium explicationem, inanes ludos esse, de quibus, vt in Arcesilæ schola, concessum sit, quamcūque velint, partem tueri.

Hæc præfati sumus, vt coram vniuersa Ecclesia huius ætatis & posteritatis, publicè exponamus, quæ nos causæ mouerint & amplectendum & ad retinendum doctrinæ genus, quod in Ecclesijs nostris sonat. Non curiositate, non cupiditate vlla, non errore à cæteris dissentimus: sed de Deo testimonium dicimus. Sentimus veram esse de Deo doctrinam in libris Prophetis & Apostolicis traditam, & Filium Dei iudicaturum esse omnes homines, & daturum æternam salutem ijs, qui Euangelio obediunt, & abiecturum in æternas pœnas illos qui contemnunt, aut oderunt Euangelium. Sentimus præcipuè Deo hoc officium à toto genere humano, & à singulis hominibus deberi, vt hæc ipsam doctrinam, per Prophetas, Christum & Apostolos traditam seruari & illustrari curent, & propagationem adiuuent, sicut scriptum est: Qui non colligit mecum, dissipat.

Sentimus vicissim verè diligere à Deo, exaudiri, & seruari hæc Ecclesiam, quæ Euangelium incorruptè sonat. Sentimus etiam hanc ipsam doctrinam, quæ in Ecclesijs nostris proponitur, verè esse sententiam scriptorum Prophetarum & Apostolicorum, de qua symbolorum & probatorum scriptorum testimonia extant.

Manet enim in Ecclesia, in aliquibus, vera sententia de Dei voluntate, aliàs illustrior, aliàs obscurior, etiamsi ordinaria potestas sæpe prorsus prophana est, & terros errores defendit, sicut in

in Zacharia, Simeone, Maria, Elizabeth, fulsit lumen Euangelij, etiam si Annas & Caiphas erant athei: nec alligatae sunt promissiones de veritate mansurae in Ecclesia ad eos, qui titulum habent ordinariae potestatis, nec legunt, nec didicerunt, nec amant scripta Prophetica & Apostolica, & cum sumserint inde suae potentiae titulum, deinde novas leges condunt accommodatas ad suam vilitatem, & pugnantes cum coelesti doctrina, & excogitant strophas, quibus eam ad suas opiniones inflectant.

Sed manet veritas in alijs, qui cum discunt coelestem doctrinam, pio pectore se Deo subiiciunt, expauescunt agnitione peccatorum, & rursus eriguntur fiducia misericordiae propter Filium Dei mediatorem promissae, & ardentibus votis orant se gubernari a Deo, obtemperant ei, & regi volunt non tantum humanis iudicijs, sed voce Dei. Ideo Iesaias videns sequuturas in Ecclesia sui populi & postea tristes tenebras, precatur Deum, ne lucem doctrinae prorsus extingui sinat. Cumque ait: Obsigna legem in discipulis meis, significat mansuram esse doctrinam, velut obsignatam diuino Spiritu, in mentibus, non omnium, sed discipulorum, id est, eorum, qui Propheticae doctrinam discunt, amant & amplectuntur, & non corrumpunt eam, sicut & nunc Iudaei & olim Pharisei corruptelas excogitarunt, quorum exempla aduersarij nostri in multis grauissimis controuersijs imitantur.

Cum Paulus toties clamitet: Fide iustificamur: Impossibile est lege iustificari, &c. Isti contrarias sententias proponunt. Immo, inquiunt, homo legi Dei satisfacere potest, & his actionibus meretur remissionem peccatorum. Sed cum nunquam sciat quando satisfecerit, semper dubitet an placeat Deo. Ita ostendunt se non auditores esse Pauli: sed mordicus tenere persuasionem humanam, quam anteferunt Paulo disertè diuersum docenti. Et cum scriptum Pauli non audent prorsus delere, audacter fingunt cauilationes ad eludendam Euangelij vocem, quam prolatam ex sinu aeterni Patris, Deus per Prophetas, Christum, & Apostolos generi humano tradidit, vt de remissione peccatorum certò nobis voluntas Dei nota esset.

Omittimus exempla alia. Nam si plura commemorare vellemus, quam longa futura esset oratio? Num Prophetarum & Apostolorum discipuli sunt, qui sacerdotem, honestum maritum, interfici

interfici iubent? Hæc iniusta crudelitas ex Phalaridis disciplina est, non ex Prophetica & Apostolica.

Postquam autem ostendimus, & quid sentiamus, & quæ sit voluntas nostra in causa tanta: nunc reliquum est, ut reuerenter omnes Reges, Principes, & omnium nationum viros bonos oremus, ut propter gloriam filij Dei, & salutem Ecclesiæ, auctoritatem suam ad hoc officium, Deo à toto genere humano debitum, conferant, videlicet, ne adsentiantur ijs, qui delere sinceram Evangelij doctrinam, seu synodi prætextu, seu alijs modis conantur.

Nobis quidem nulla res humana gratior contingere possit, quam videre synodum dignam Ecclesiæ Dei, in qua, libera & pura collatione sententiarum, de rebus maximis, explicata veritas, inter omnes gentes, communis consensu propagaretur. Talis synodus, Ecclesiæ necessariam & salutarem, & nos à Deo ardentibus votis petimus, & aliquoties ab Inuictis Imperatore Carolo Augusto, Domino nostro clementiss. omnes Ordines in hoc Imperio petiuerunt, in qua synodo verè, ut Psalmus dicit, conueniret populi & Reges, ut seruirent Deo, hoc est, in qua veris modis restituerent veram Dei inuocationem & salutem animarum consulere, non stabiliarent idola & prauas opiniones, oppressa veritate, partim vi, partim sophismatum præstigijs.

Sed huius Tridentinæ synodi, quam indixit Paulus tertius, iudicium sequuturos nos esse nequaquam polliceri possumus. Nosq; perspicuæ & veræ causæ excusant. Persona iudicis, qui est inimicissimus nostræ causæ: & forma iudicij, in quo nulla libera est dicendæ sententiæ: & in suffragium ibunt plures indocti & inimici nostræ doctrinæ, & si qui alij meliores aderunt, deteriti sæuitia malorum, non audebunt dicere quod sentiunt. Postremo & locus periculum nostris minatur.

Ac primum iustas esse causas, cur Romanum pontificem non possimus facere iudicem nostrarum controuersiarum, manifestum est. Nota est enim vox naturæ & scripti iuris, quæ verat illi iudicium permittere, qui reus est ipse, & inimicus, & hostilem nimum perpetuis præiudicijs declarauit.

Hoc tantum dissidium orbis terrarum initio ortum est à reprehensione errorum pontificiorum, quos monachi circumferentes venales indulgentias cum auxissent, postea pontifex Leo X.

edita Bulla confirmavit, & cumulavit errores, quorum refutatio maius certamen accendit. Ac sole meridiano clarius est, defendi in Bulla Leonis, errores pugnautes cum vera Ecclesiæ doctrina. Constat autem pontificem errantem non faciendum esse iudicē. Cumq; reus sit, insuper hostilem animum perpetuis præiudicijs declarat. Quotannis repetit condemnationem nostræ doctrinæ, & magnam crudelitatem exercet in omnes, qui amplectuntur nostras sententias, & inflammant Reges & Principes toto orbe terrarum ad exercendam similem sævitiam.

Quid aliud nunc quoque iudicaturum esse speremus, quā ut hanc crudelitatem confirmet, quam necessariam esse iudicat ad retinendam potentiam & eius nervos? Suntq; potentia ipsius veriti, Idola, & falsæ opiniones, quas taxamus. Scimus hæc tam tristem reprehensionē multis magnis viris politicis ingratā esse, & nos non sine magno dolore hos Ecclesiæ morbos cōmemorā. Sed nimis vera est hæc commemoratio, & nunc quidem necessaria, quia aliquos esse de Deo testes oportet.

Deinde qualis erit iudicii forma? Initia iam vidimus, habite sunt orationes, in quibus Amphictyones, qui sunt Tridenti, iactant Romanum Pontificem & ei addictos, nullis doctrinæ erroribus contaminatos esse, & queruntur ab alijs sparsas esse hæreses, nec dubium est eos id crimen in nos conferre. Tales quid iudicaturi sint iam ostendunt. Et accedunt alij multi Episcopi, quibus solis suffragatio cōceditur, ignari doctrinæ de Deo, & opiniones de Ecclesia peregrinas & Ethnicas circumferentes, dediti voluptatibus, & ardentis odio nostri, quia aliquid diminui de dignitate sua nostris clamoribus arbitrantur. Hi habent adiunctos Monachos indoctos, partim fascinosos stulta superstitione, partim agnitam veritatem ceu furijs agitati delere conantes.

Hæc tota turba iudicium, etsi per sese abhorret à veritate, tamen sicubi in rebus manifestis luce veritatis conuicta mutare aliquid in pontificijs sententijs vellet, non auderet. Tota enim vni⁹ arbitrium intuetur. Id non esse iudicium Ecclesiæ, nec sententiarum collationem, res ipsa loquitur.

Etsi enim & pauci aliqui Nicodemi similes aderunt, hi tamē vix gemitu sententiam suam significare audebunt. Et ut maximè aliquid rectè monerent, maior pars vinceret.

Hæc

Hæc cum sint manifesta, iniuste faceremus, si illius multitudinis, quam veritati inimicam esse scimus, audaciam confirmaremus: quod fieret, si istam synodum iudicem faceremus. Nec dubium est nihilo nos iustiores aut liberiores iudices habituros esse, quàm habuit Theramenes Critiam & ceteros collegas.

Præterea ad iudicii formam pertinet, certò constitui, an ex iure diuino, ex symbolis, & certis testimonijs doctrinæ Apostolorum pronuntiandum sit: an verò ex recenti consuetudine sexcentorum annorum, & decretis, quæ aut ex superstitione nata sunt, aut cõdita sunt, ut munirent potentiã, & ex diluta Theologia Thomæ, Scoti, & similium.

Imò verò in tertia sessione Synodi Tridentinæ decretum est, non dissentendum esse ab ijs traditionibus & interpretationibus, quæ sunt ipsis vsitatæ. Hæc si erit norma iudicii, quid pronuntiaturi sint de nostris sententijs, iam liquet. Damnabunt hæc propositionem: Fide iustificamur, quia non sequitur Thomæ interpretationem, quæ est corruptela, pugnans cum ipso Paulo, & cum vetustis & sanioribus enarrationibus. Damnabunt hoc dictum: Vna oblatione consummauit omnes qui sanctificatur quod affirmat vnicum fuisse sacrificium propitiatorium, mortem Filij Dei. Nunc Coenæ Domini administrationem non esse sacrificiũ, quale ipsi docent, applicandum pro alijs, ut mereatur remissionem peccatorum. Habent enim contrariam persuasionem, quæ multis seculis latè vagata est.

Si ex his recentibus opinionibus, pugnantibus cum Apostolica doctrina, pronuntiabitur, nihil opus est synodo. Nota enim sunt hæc recentia, & ob hanc ipsam causam à nostris reprehensa, quia, cum ab Apostolica doctrina dissentiant, quæ est immotum & immutabile decretum Dei, necesse fuit ad Apostolicam doctrinam mentes hominum reuocari.

At dicent, cum pleraque sint scripti & sententiæ controuersæ, *ἡ τοῦ καὶ Διαβολῆς*, cur magis vestræ interpretationi quàm nostræ, quæ consensu aliquot seculorum comprobata est, credemus? Etsi hæc obiectio plausibilis est, tamen omnes pij, doctrina mediocriter exculi, vident quid respondendum sit.

Primum, non sunt omnia obscura in sermone diuino, & in symbolis. Nulla igitur interpretatio cum fontibus pugnans recipienda est. Non enim gignenda est noua de Deo doctrina, ut fecerunt

cerunt Ethnici, Orpheus, Hesiodus. Ostendimus autem multas aduersariorum interpretationes pugnare cum fontibus, & gen^o doctrinæ nouum esse, non traditum à Deo. Ethnicum est enim, quod fingunt, prodesse sacrificium ex opere operato sine bono motu ventis.

Deinde constat & hoc, recentia secula, quorum cōsensum sequuntur aduersarij, discessisse à veterum scriptorum saniorum interpretatione. Videndum est igitur, vtra interpretatio, nostra an contraria, pugnet cum fontibus, hoc est, cum scriptis Propheciis & Apostolicis, symbolis, & certis testimonijs Apostolicæ sententiæ.

Hanc esse normā iudicij oportebat. Nec nos ignoram⁹, multos præstigiatores, vt stabiliāt idola & prauas opiniones, prætexere antiquitatē, & inflectere integras cōciones Christi & Apostolorū ad humanas opiniones contra natiuā sententiam & illustria primæ Ecclesiæ testimonia. Ac magnum decus sapiētiæ multi in Collegijs pontificijs & in aulis Regum esse putant, artificiosè pingere idola, & concinna interpretatione falsas opiniones lenire.

Hi ludi, cū multis modis Ecclesiæ perniciosi sint, pfectò exemplum non est confirmandum. Nam si his fucosis interpretationibus excusare licet errores, qui nunc taxati sunt, aliquantò pōt etiam Ethnicis religionibus, vt Diabolus instigat leuia ingenia ad deridendum Deum, affingentur bellæ excusationes.

Esset autem impietas, talibus sophistis permittere cognitionem, qui non habent studium veritatis: sed cū videant hoc plausibilis esse, tantū quærunt prætextus, vt quoquo modo præfentes ritus tueantur. Oramus autem omnes graues viros, amantes Ecclesiam Dei, ne audiant tales agyras, corrumpentes doctrinam de inuocatione, quam purissimam esse oportet.

Cū mens in inuocatione quærit quem alloquatur, & an & cura audiantur nostræ preces, necesse est sciri hunc esse verum Deum creatorem cœli & terræ, & conditorem Ecclesiæ suæ, qui se nominat patrem domini nostri Iesu Christi, & certò exaudire propter Filium, quem voluit pro nobis victimam fieri, & constituit *μεσίτην καὶ ἐκτελεστήν ἀρχιερέα.*

Hic si oculis obijcit ille præstigiator Georgium, Martē, Iunonem, Annam, & dicit congruere has inuocationes, iam reuocata Deus horribili contumelia afficitur.

Artaxerxes votum fecerat, agrotante incesta coniuge, se Iunonem solam velle colere, si sanaret mulierculam, & velle totam viam ab arce Babylonica ad templum auto tegere, quod ipsi donaturus esset.

Hæc si talis aliquis sophista leget, quæret speciosam interpretationem. Dicet Iunonem significare vnicam æternam mentem, seu *πρόνοια* rectricem: Et Deo gratiam esse munificentiam, qua templa ornantur, ut sacerdotes ali, studia inuari, pauperum inopia subleuari possit.

Tales fuci semper & fuerunt & erunt perniciosæ corruptele inuocationis veræ, de qua cõcionatur Euangelium. Quare aduersari talibus, quamlibet speciosis interpretationibus, necesse est.

In Historia passionis filij Dei insignis imago proponitur, cū oculi filij Dei teguntur fascijs, & vndiq; facies cæditur colaphis, & adduntur virulenti sarcasmi: Vaticinare quis te percusserit. Irrident velatum, quasi aut non videat à quo contumelia afficitur, cū velit perhiberi vates, aut etiam si videat, dissimulare tamen, & accipere iniuriam cogatur.

Quid tam simile est huic imagini, quàm illæ fucosæ errorum interpretationes? Veritatem tanquam captiuam isti producunt, ac primum oculos eius velant, hoc est, nudam cerni nolūt. Deinde alij aliunde colaphos infligunt, hoc est, corruptelis no- uis eam lacerant. Et sibi ipsis plaudent, tanquam re benè gesta: triumphos agunt inter suos, & Epicurea audacia sibi persuadent non cerni has fraudes à Deo, nec verentur iudicia hominum, freti potentum fauore.

Aduersus tales sophistas, in tantis periculis extremæ senectæ mundi, profectò diligentia & circumspeditione opus est, ne hæc, quæ iam restituta sunt, nouis præstigijs obruantur, & ne hoc exemplo confirmetur petulantia ingenia, quæ libenter omnes religiones miscent.

Omnium virtutum lōgè maxima est, maximeq; necessaria, vera Dei inuocatio, quæ est rectrix omnium periculorum vitæ, & radix cæterarum virtutum, & præsidium in hac miseria humana præcipuum. Huius virtutis doctrinam vult Deus omnibus hominibus notissimam esse, & seruari incorruptam. Facile autem decurrant humanæ mentes à Deo, & in quàm tetros furores ruāt, postquam semel impulsæ Diaboli laqueis tenentur, ostendunt idola

& per-

& perniciosi errores omnium seculorum atque ætatum.

Ideò non concedendum est, vt homines Epicurei, aut ignari doctrinæ cœlestis, & non amantes veritatem, & studiosi sophistices, de his controuersijs pronuncient.

At dicet aliquis: Nullane patiemi iudicia, nullam cognitionem? Imò non dubitamus membra veræ Ecclesiæ Dei passim in toto orbe terrarum, quò perferri doctrina potuit, quotidie iudicium facere de doctrina, & multi suam sententiã declarant, qui recte sententur se probare hanc doctrinam, confessionem eius vitæ suæ anteponunt.

Non igitur defunt iudices & testes nostræ sententiæ. Atq; vinam de his tantis rebus, quas vniuerso generi humano notissimas esse oportebat, in iudicio verè Ecclesiastico, possemus nostras sententias cum viris doctis, timentibus Deum, & amanti-bus veritatem, conferre. Cur autem eius synodi cognitionem expeteremus, in qua non solùm nos non audiemur, sed etiam alijs rectè sentientibus libertas dicendæ sententiæ nulla concedetur?

Postremò & loci periculo iustè mouemur, vbi cū nostri tuto versari, præsertim emissâ aliqua libera voce, non possent, satis excusati sumus quò minùs ad eum locum accedamus.

Extant & vetera & probata exempla sanctorum patrū, qui synodos defugerunt, quāquam autoritate summa indictas, cūm suspicabantur non hoc agi, vt veritas patefieret, sed vt stabiliretur aut tyrannis aut impium aliquod dogma.

Imperator Constantinus, edicto luculenter & seuerè scripto, præcepit gubernatoribus Ecclesiarū, vt in Tyro cōuenirent. Etsi aliqui eò viri boni & Deū rectè colentes accesserunt, vt Potamon martyr: tamen plures Episcopi colludebant cum Ario. Cū igitur Athanasius videret se habiturū esse iniquos iudices, noctu discessit: cumq; ad Imperatorem, qui non procul erat, venisset, coràm Imperatori, quanquam irato, se excusauit.

Deinde Constantius synodum Antiochiæ cōegit frequentissimam. Ad hanc noluit accedere Maximus Hierosolymorum Episcopus, cūm quidem loci vicinitas eum inuitare posset. Sed norant, quò voluntas Constantij propendebat, vel potiùs qd machinarentur illi impostores, qui mirificis technis deprauabant Imperatoris animum.

Postea cū Photinus horribilem tumultum in Pannonia excitasset, renouans veterem Ebionis blasphemiam, ac negans in Christo duas esse naturas, Imperator, vt in re magna, synodum conuocat Syrmium. Ad hanc magnitudo negotij inuitare debebat omnes, præsertim qui non longè aberant. Venit autem eò magna frequentia Arianorum, quæ cū suspecta esset pijs Episcopis in occidente, plurimi eò accedere noluerunt. Ex præcipuis verò venit eò Hispanus quispiam Osius, Cordubensis Episcopus, quem Imperator, propter nominis celebritatē, peculiariter euocarat. Cumque ibi astutè deprauatum esset Nicenum Symbolum, Osius ambiguitatem verbi, quod insertum erat, stulta opinione tranquillitatis, approbavit.

Postea cū eius auctoritatem hæretici allegarent, Ecclesiæ in multis regionibus perturbata sunt. Ideo Hilarius asperè queritur de Oσιο, ei que non solum imprudentiam, sed etiam leuitatem tribuit. Quare multò satius fuisset Osiū nō venire in Synodum.

Cyrillus Episcop⁹ Hierosolymorum, qui defendit ὁμοούσιον, & cum Gregorio Nazianzeno tandem consensit, aliquoties citatus à synodis non accessit ad eas, ac primus dicitur vsus scripta appellatione.

Imperator indixerat, vt Mediolanè conuenirent Episcopi ex oriente & occidente. Ibi cū Paulinus Episcopus Treuerensis, & pauci quidam alij, animaduertent, Auxentium fauere Arianis, statim initio discesserunt, ac fuerunt cæteris autores discedendi. Non enim volebant prætextu synodorum deleri veritatem.

Cū igitur similes causas habeamus, ne Tridētinam synodum probemus, quales illi habuerunt in fugiendis aut relinquendis impijs synodis, satis nos & hæ causæ, & hæc exempla excusant.

Precamur autem Deum æternū Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt, sicut se immensa bonitate generi humano patefecit, ita seruet inter homines lucem Euangelij, nec sinat eam deleri humanis furoribus quibuscunque. Precamur etiam, vt voce Euangelij colligat sibi in multis gentibus æternam Ecclesiam, à qua verè inuocetur & celebretur, & vbique terrarum idola euertat. Oramus etiam, propter gloriam Dei & salutem Ecclesiæ, inuictissimum Imperatorem Carolum Augustum D. nostrū clementissimum.

issimum, & omnes Reges & Principes, ne prætextu synodi sināt
damnari manifestam veritatem, & confirmari idola, & iniustam
sevitiam passim grassantem: ac sibiipsis comminationes diuinas
proponant, in quibus dicitur: Blasphemia spiritus non remitti-
tur hominibus. Item: Veniet super nos sanguis iustus, effusus in-
de vsque à nece Abel iusti, &c. Non assentiantur hypocritis, qui
agnitam veritatem obruere conantur, non sint ministri alienæ
crudelitatis: sed quærant salutaria consilia ad fouendam Eccle-
siam Dei, quæ profectò in hac mundi senectâ sit angustior & æ-
rumnosa. Hæc reuerenter, vt in Ecclesia Dei, sine vllis priuatis
cupiditatibus, petimus. Non enim delectamur dissidio, nec igno-
ramus nostra pericula, & nostras ærumnas. Sed assentiri non pos-
sumus, vt Euangelij lux & doctrina necessaria Ecclesiæ Dei, abo-
leatur, nec societate crudelitatis polluerentur mentes nostras, & vni-
uersam posteritatem nostram volumus.

Hæc est plana consilij ratio, quam cum iustissimam esse con-
stet, ab ea non discedendum est, & exitus DEO commendandi
sunt, sicut sæpe docet vox cœlestis, vt in Psal. 36. Subditus esto
Deo, & ora cum. Item, Expecta Deum, & custodi viam eius. Et
hunc ipsum æternum Patrem Domini nostri Iesu Christi,
conditorem omnium rerum & Ecclesiæ suæ o-
ramus, vt nos gubernet & de-
fendat.

A M E N.

n 3

DE

DE SARCIENDA ECCLESIAE CONCORDIA, DEQUE SEDANDIS OPINIONVM DISSIDIIS: ERASMI ROTERODAMI CONSILIVM, EX ENARRATIONE PSALMI LXXXIII.

DIS OPINIONVM DISSIDIIS: ERASMI
ROTERODAMI CONSILIVM, EX ENAR-

RATIONE PSALMI LXXXIII.

Ignare quæso, Domine virtutum, aperire oculos o-
mniū nostrum, vt videntes quā sint amabilia, quā
pulcra, quā tranquilla, quā euta, quā felicia ta-
bernacula tua: rursus, quā his dissimilia tabernacu-
la impietatis: positis opinionum & affectuum dissidijs, eodemq;
sensu, eademq; sententia concordēs versēmur in illa beata sode-
litate sanctōrū omnium, vt verē de nobis dici possit: Ecce quā
bonum & quā iucundum habitare fratres in vnum.

Nunquam autem coalescēmus in vnum, nisi pariter spēs no-
stram ponamus in Christo Iesu rege Sion, ac Domino nostro, &
ad illum vnum spectemus omnes.

Vbi regnat ambitio, vbi pecuniæ studium, vbi peruicacia,
vbi cœcus fauor, aut odium cœcius, vt pertendamus tueri, quic-
quid semel diximus, aut scripsimus, vbi in gratiam partium pro-
bamus, quæ scimus esse improbanda, aut odio priuato damnam^{us}
& ea quæ piē dicta: deniq; vbi quisq; ad se spectat, & vndiq; trahi-
tur funiculus contentiōis, nō potest res ad concordiam redigi.

Reputemus, quā sit stultum, sic odisse mores quorundā
Pontificum, aut Sacerdotum, aut Monachorum, vt ipsi fiamus il-
lis deteriores. Deterior enim est, qui recedit ab Ecclesiæ confor-
tio, & in hæresin, aut in schisma demigrat, quā qui impurē vi-
uit saluis dogmatibus. Cū hoc perquam iniquum est, nos ada-
liorum vitia lynceos esse, ad nostra ipsorum talpis cœciores, &
in aliorum oculis videre festucam, ipsos trabem in oculo circum-
ferentes. Homines cū hominib. versamur. Quanquā grauius (fa-
teor) peccant, qui in potestate constituti publica, non memine-
runt officij sui: Tamē populi peruicacia sæpenumero in causa est,
vt, qui præsunt, alij sint, quā esse conueniret. Sic populus Israē-
liticus pro mitissimo Samuele, accepit superbum Saulem. Placa-
bilior erit alienis erratis, qui prius sua inspexerit. Præcipuum est
discor-

discordiæ seminarium, quòd sinistro tantùm oculo proximorū vitia intuemur. Claudatur ille sinister, & dexter vicissim ad eorū virtutes aperiatur. Si virtutū candidi fuerimus aestimatores, leuius offendemur vitiis. Inter fratrem ac fratrem, inter vxorē ac maritum nō constat amicitia, nisi vicissim inter sese ad quædā conueniant. Quomodo igitur cōstabit totius Ecclesiæ cōcordia, si quisque ad alterius virtutes lusciosus, ad vitia tales habet oculos, quæ sunt specula quædam, quæ faciem oppositam & multò maiorem reddunt & deformiorem.

Dolendū est, tam multos esse monachos, qui præter vestitū ac frigidas ceremonias minimū habent religionis: tā multos esse sacerdotes, qui nec castē viuūt, nec sacris vacant literis: nōnullos etiam Abbates & Episcopos, qui minimū differant à prophanis principibus aut satrapis. Sed interim dissimulamus, quàm multi sint inter illos, pij, sobrij, docti, deq; Rep. benemerentes, in diuitijs pauperes, in dignitate modesti, in potentia mites.

Nec cogitamus quantò nos essemus ferociores, si tot rebus ad licentiam inuitaremur.

Expedi igitur, vt plebs, quæ dissimulatis sacerdotū virtutibus vitia tantū videt exaggeratque, suam inspiciat manticam à tergo in pectus reuolutam. Quotusquisque est opifex, vt ab infimis incipiam, qui in præstanda opera fidelis est, in mercede exigenda æquus? Nec enim temerē natum est illud vulgo celebre prouerbum, in sua quæque artificem arte furem esse. Iam, quod omnino genus rerum est, quod illi non corrumpant quæstus gratia? Quot modis vitiatum triticum ac farina? quot modis vinum accereuiscit? quot modis pannus reliquaque texta? Omitto nunc in promissis perfidiam, in commercio supercilium ac morositatem, vt propemodum commodius sit cum Rege quopiam aut Cardinale agere, quàm cum latomo, qui vix habet domi vnde cœnet. Qui tales sunt in seruili sordidoque opificio, quales probabile est futuros, si ad eorum dignitatem euehantur, quorum mores ferre non possunt?

Vulgus, sacris initiatorū incontinentiam, incesti, sacrilegij ac violati voti titulis exaggerat, sibi, vt liberis ac solutis, blandiuntur. Atqui, ne errēt, nemo Christianus ad peccandū liber est, omnes religiosissimo sacramento sunt astricti, nisi fortē ludū esse credūt, quod in baptismo professi sunt. Si infami cognomine vo-

cantur apostata, qui à Benedicti aut Francisci instituto desciscunt, quantò magis eo nomine digni sunt, qui in Baptismo mundi contemptum professi, toto animo seruiunt mundo, & à Christo Imperatore transeunt ad Satanam? Iam adulterium, crimen quod apud Ethnicos gladio, apud Iudæos lapidatione puniebatur, nentiquam leue est, vtcunque nunc pro ioco ducitur. Quòd si quis propiùs inspiciat, inueniet, fraudibus, rapinis, periurijs, referta omnia: Vt ne commemorem interim, quantam malorum lernā regat vmbra belli. Nihil attinet hîc de magistratibus inferioribus loqui, de què iis, qui ob nobilitatis titulum sibi volunt licere omnia, de què Principibus. Quocunque vertas oculos, heu nimium multa est querelarum materia. Sed hæc est rerum humanarum natura, maris in morem multa secum deferre, quæ malis abesse. Mutat sæpe vitia, ponit nunquam. Quid igitur superest, nisi vt se quisque discutiât, & omnes ad Christi misericordiam confugiamus?

Quædam vitia leuiora sunt, quàm vt expediat asperam ad-mouere medicinam: Quædam minore religionis incommodo dissimulantur, quàm exagitantur. Porro quæ grauiora sunt, quæ vt oporteat dissimulare, manum doctam & artificem requirunt, ne nobis eueniat, quod solet imperitis medicis, qui, dum parum dextrè admouent remedia pro morbo, extingunt hominem, aut ex leuiore malo reddunt immedicabile. Pleraque paulatim ac per occasionem irrepsérunt, ea paulatim ac per occasionem tollenda sunt, si fieri queat absque graui tumultu: sin minùs, dissimulanda, donec ipsa dies porrigat occasionem commodiorem.

Eadem dexteritate vtendum est in dogmatibus.

Quidam dum impotenter vociferantur, hæresis, hæresis, ad ignem, ad ignem, in peiorem partem interpretantes quæ dicta sunt ambiguè, per calumniam deprauantes & quæ piè dicta sunt, plurimum fauoris conciliarunt ijs, quos exitio dignos iudicabant.

Rursus, qui sub Euangelij plausibili titulo moliuntur ea, quæ ex diametro pugnant cum Euangelio, vehementer adiuuerunt partes eorum, quos oppressos volebant.

Itaque dum illi nihil omnino patiuntur innouari, hi nihil sinunt relinqui, tempestas orta est penè insedabilis: & dum vtrin-
que

que nimium tenditur funiculus contentionis, fit, ut vtraque pars rupto fune in tergum cadat. Non quòd Ecclesia concidat, quæ nixa saxo immobili Christo, nullis turbinibus concutitur. Sed de quibusdam hominibus loquor, qui causam Ecclesiæ tuentur, magno quidem zelo, non enim dicam malo, sed non secundum scientiam.

Nondum eò processit hoc morbi, ut sit immedicabile. Extingui potest hoc incendium, si materiam igni subtrahamus. Præcipuus autem huius tumultus fons sunt impij mores hominum. Non est quòd alij in alios culpam reijciamus. Primum hoc humani generis exemplum est, sed ut per se prauum, ita nobis infelix: Mulier decepit me, serpens decepit me. Omnes iram Domini prouocamus, restat ut omnes ad illum simul sincero corde conuertamur: ille, ut est exorabilis, vicissim conuertetur ad nos, atq; hos inconditos rerum motus vertet in tranquillitatem, nobis eòdem pro nostra quantulacunq; portione annitentibus.

Quo pacto, inquis, id fiet? Sit vnusquisq; quod esse debet. Sint pontifices, pontifices, Christi vicarij, sincero corde gregis Dominici curam agentes. Sint Principes, Principes, diuinæ iusticiæ ministri, tanquam Deo reddituri rationem: Quem hoc magis oportet ab illis timeri, quòd liberiores sunt à timore hominum. Magistratus bona fide Rempub. administrent. Monachi perfectionem, quam titulo profitentur, moribus præstent. Sacerdotes noctes atq; dies meditentur in lege Domini, quòd possint esse sal populi. Qui laici sunt, sint quod dicuntur, non præcant, sed reuerenter obtemperent Sacerdotibus, fideliter pareant Principum legibus, in suo quisq; opificio probet suam conscientiam summo illi καρδιογνώστῃ. Nam beati Lucæ verbo libenter vtimur. Qui negociator est, bona fide negocietur: qui molitor est, bona fide sit molitor: qui pistor est, bona fide sit pistor: qui faber est, bona fide sit faber: qui vestiarius est, bona fide sit vestiarius, fiduciam habens in eo, qui non deferit rectos corde. Atq; idem de cæteris dicendum est.

Nemo suis vitijs hoc nomine blandiatur: Ita mos est, sic nemo non facit. Nec circumspicias, ô bone, quid alij faciant, sed quid abs te fieri velit supremus ille iudex, cuius oculos nemo fallit, ad cuius tribunal omnes sistendi sumus, siue Reges, siue inopes, erimus coloni. Ibi non valebit hæc tergiuersatio: Ita mos est, sic nemo non facit.

n 5

Interim

Interim ponatur ambitio, & pertinax vincendi studium, faceffant fauores cum priuatis odijs, consilefcat dementis rixæ furda vociferatio: ita demum eluefcet veritas illa pacifica.

Accedat illa *συγκατάθεσις*, vt vtraq; pars alteri fefe nonnihil accommodet, fine qua nulla conftat concordia. Sed haftenus obfecundetur, vt nemoueantur *τάκύντα*, & haftenus feratur hominum infirmitas, vt paulatim inuitentur ad perfectiora.

Illud autem omnibus penitus infixum effe oportet, nec tutum effe, nec ad fouendam concordiam vtile, temerè defcifcere ab ijs, quæ maiorum autoritate tradita funt, quæque longo feculorum vfu confenfuque confirmata. Nec quicquam omnino nouandum eft, nifi huc aut cogat neceffitas, aut insignis inuitet vtilitas.

*Liberum
arbitrium.*

De libero arbitrio, fpinofa eft veriùs, quàm frugifera difputatio. Et fi quid de hoc quærendum eft, in Theologicis diatribis fobriè difcutiatur. Interim inter nos illud conuenire fatis eft, hominem ex fuis viribus nihil poffe, & fi quid vlla in re poteft, totum eius debere gratiæ, cuius munere fumus quicquid fumus, vt in omnibus agnofcamus imbecillitatem noftram, & glorificemus Domini misericordiam.

*Fides iu-
ftificans.*

Conueniat inter nos Fidei plurimum effe tribuendum: modò fateamur & hoc, effe peculiare Spiritus fancti donum, idq; multò latius patère, quàm vulgus hominum credit: nec omnibus ad effe, qui dicunt: Credo Chriftum pro me paffum effe. Concedamus, fide iuftificari, hoc eft, purificari corda credentium: modò fateamur, ad confequendam falutem neceffaria charitatis opera. Nec enim vera fides poteft effe ociofa, quum fit fons & feminarium omnium bonorum operum.

Quin potiùs diftinguamus iufticiam repurgantem mentis noftræ domicilium quàm rectè dixeris innocentiam, & iufticiam ornantem ac locupletantem eam bonis operibus.

Merita.

Deus propriè nulli debitor eft, nifi forfitan ex gratuito promiffo: quanquam & hoc ipfum, vt præftemus promiffi conditionem, illius eft munificentia. Non tamen reiiciendum eft mercedis aut meriti vocabulum, quòd Deus, quæ in nobis, aut per nos operatur,

operatur, pro bonitate sua, acceperat, ac pensat. De verbis nulla sit digladiatio, modò dere conueniat.

Nec interim ingerantur auribus imperitæ multitudinis illa *παράδοξα*: Nihil refert, qualia sint nostra opera, tantùm habet fidem, & seruaberis: & Homo, quidquid agit, nihil aliud quàm peccat. Quæ ut in aliquo sensu vera sint, tamen ab imperitis aliò capiuntur quàm expedit: Quemadmodum & illæ voces, Christus pro nostris peccatis dependit. An ille pro nobis mortuus est, ut nos viuamus in peccatis: an potius ut semel illius sanguine loti, abstineamus ab omnibus inquinamentis? Mortuus est, & resurrexit, ut ipsum imitantes, moriamur peccatis, & in vitæ nouitatē resurgamus. Pro nobis crucē gestauit, sed idem clamat: Qui nō tollit crucē suam quotidie, non est me dignus. Cæterum qui Dominū suis sceleribus quotidie, quod in ipsis est, crucifigunt, ijs mors illius adeò nihil profutura est, ut cessura sit in grauem supplicij accessione. Pij cuiusdam affectus est, credere, preces ac bona opera viuentiū prodesse defunctis, præsertim si hæc illi, dum uiuerent, facienda curarunt. Tantùm admoneantur, qui funebres pompas ac missas gloriæ causa instituunt, perdere mercedem suam: ac certius esse lucrum, si, quod morientes legant, uiui ac sani in pios usus erogent. At quibus hoc nondum persuasum est, ne obstrepant aliorum simplicitati, sed ipsi tantò benignius subleuent pauperum inopiam, tantoq; seruentius incumbant bonis operibus, quò minùs credunt defunctos viuorum benefactis iuuari.

Religiosi item affectus est, credere sanctos ac sanctas, quos Deus adhuc mortali corpore grauatos tanti fecit, ut ad illorum preces, dæmones expulerit, mortuos ad vitam reuocarit, nunc quoque non nihil apud eum posse. At quibus diuersa sedit opinio, pura mente, synceraq; fide inuocent Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: ne obturbent odiosè ijs, qui citra superstitionem implorant diuorum suffragia. Superstitio, quam fateor in inuocatione cultuq; diuorum esse plurimam, coarguenda est: Pius ac simplex affectus interdum tolerandus est, etiam si sit cum aliquo coniunctus errore. Ut nostra vota non sentiant diui, sentit tamen Christus, qui & amat simplices animos, si minùs per sanctos, certè pro sanctis, dabit nobis quæ petimus.

Qui sauiuerunt in Diuorum imagines, nō prorsus abs re con- citati sunt ad eum zelū, licet immodicum mea quidē sententia.

Nam

Nam horribile crimen est, Idololatria, hoc est, simulacrorum cultus, qui tamen si iam olim sublati sunt à moribus hominum, tamen periculum est, ne technis dæmonum, eodem reuoluantur incauti. Sed, cum statuarum & pictura, olim inter liberales artes habita, sit tacita poësis, plus interdum repræsentans affectibus hominum, quam homo quamvis facundus possit verbis exprimere: & Plato agnoscens poësin plurimum habere momenti ad Rempub. benefecus instituentem, non omnes Poëtas submo- uerit ex illa, quam fingit, ciuitate, sed Homerum tantum, aut Ho- meri similem, qui dijs, ac deorum filijs attribuit adulteria, pue- rorum amores, furta, mendacia, impotentes iras, dissidia, aliaque vitia, quæ nemo bonus Reipub. gubernator ferret in suis ciuibus, aut frugi paterfamilias in vxore, liberis aut famulis: corrigendum erat, quod per imagines irreperat superstitionis, vtilitas erat ser- uanda. Vtinam omnes omnium ædium parietes haberent vitam Iesu Christi decenter expressam. In templis autem, quemadmo- dum in Aphricano Concilio decretum fuit, ne quid recitaretur præter scripturas canonicas: ita conueniret nullam esse pictu- ram, nisi cuius argumentum in Canonicis scripturis continere- tur. In peristylijs, porticibus, & ambulacris possent & alia pingi ex humanis historijs desumpta, modò facerent ad bonos mores. Stultas verò aut obscenas aut seditiosas tabulas oportuit non solùm è templis, verùm etiam ex omni ciuitate sublatas esse. Et quemadmodum blasphemiarum genus est, sacras literas, ad ineptos ac prophanos detorquere iocos, ita graui pœna digni sunt, qui, dum pingunt canonicarum scripturarum argumenta, de suo ca- pite miscent ridicula quædam ac sanctis indigna. Si libet ineptire, à Philostrato potiùs petant argumenta. Quanquam sunt & in Ethnicorum annalibus multa argumenta, quæ idiotarum oculis vtiliter exponi possent. Ergò cui persuasum est diuorum imagi- nibus, quoniam non sentiunt, nihil habendum honoris, fruan- tur suo sensu: ne tamen obstrepant ijs, qui citra superstitionem sic venerantur imagines eorum amore quos repræsentant, quem admodum noua nupta sponsi absentis amore exoscularur anu- lum aut strophium ab illo relictum aut missum. Hic affectus Deo non potest ingratus esse, qui non ex superstitione, sed ab abun- dantia quadam amoris proficiscitur.

Idem

Idem sentiendum est de ijs, qui simili affectu exosculantur *Reliquia*
 ossa, aliâsue reliquias sanctorum. In his Paulus, opinor, concede- *sanctorum*
 ret, ut in suo quisq; sensu acquiescat. Noui Theologum, qui, cum
 videret quendam per coemiterium euntem, (nam erat iter pu-
 blicum) non aperire caput ad signum crucifixi, haud quidem stu-
 dio, sed intentum fabulis comitum, quibus cum deambulauerat:
 miro zelo dixit ad suos confabulones, ausim iurare illum esse
 Lutheranum. Illud profectò non rectè: quemadmodum altera
 pars peccat, odiosè obstrepens non superstitioni, sed simplici re-
 ligiosoq; affectui nonnihil tribuentium imaginibus. Illud citra
 noxam omnibus potest inculcari, diuos ac diuas optimè coli imi-
 tando vitam illorum.

Idem, quibus nondum persuasum est, horum temporum *Confessio*
 Sacramentalem confessionem, fuisse ab ipso Christo institutam, *auricula-*
 feruent eam ut rem salutare, multisq; commendabilem utilita- *riu.*
 tibus, ac multorum seculorum vsu comprobata. Ut autem illa
 tutior sit, tum minùs grauis, magna ex parte in nobis situm
 est, videlicet si deligamus integrum, eruditum, ac silentij tena-
 cem sacerdotem, nec eum ambiguis ac perplexis sermonibus re-
 moremur, ut percunctando cogatur velut expiscari crimina, sed
 simpliciter, tanquam coram Deo, aperiamus ea duntaxat, quæ
 certò sunt lethalia vulnera: Quod genus sunt, adulterium, homi-
 cidium, furtum, ebrietas, enormis ac voluntaria, obtrectatio ma-
 litiosa, quod homicidij aut veneficij genus est, periurium, fraus,
 rapina, aliq; huius generis seu factò perpetrata, seu certo animi
 proposito destinata. Quibus enim nihil defuit, præter occasio-
 nem, iam perpetrarunt. Absit autem repetendi confessionem su-
 perstitio, absit anxietas enumerandi commissà & circumstantias,
 aut totam iterandi confessionem apud alium sacerdotem, si
 quod crimen in priore fugit. Præcipua cura sit, ut quod admis-
 sum est, detestemur, & in pristinum remigremus affectum. Illud
 omnium caput est, sic instituere vitam, ut non incidamus in vl-
 lum crimen lethale. Id qui potest, liber est ab onere confitendi.
 Leuiiores culpas vitare vix cuiquam concessum est, in hac vita: at
 non difficile est, auxiliante Deo, vitare crimina ei, qui semel sit
 radicans in charitate Dei ac proximi. Hoc igitur fundamentum
 ante omnia iaciendum ac stabiliendum est in animis nostris.
 Quòd si accadat in crimen prolabi, non est necesse protinus ad
 sacer-

sacerdotem currere, sed ad Deum ilicò confugiendum est, cum illo statim redeundum in gratiam: Vt sacerdoti quoque confitearis, expectanda est temporis oportunitas. Consultum tamen est, culpas, de quibus dubitas, criminales sint necne, sacerdoti, cum opportunum fuerit, referare. Idem dico de factis, de quibus ambigis, vtrum legitima sint, an non.

Complures enim perplexi casus incidunt in vita mortali, veluti de vsura, de matrimonio, de restituendo, de votis. Qui credunt eam, vt nunc est, à Christo institutam, tantò obseruent religiosius, sinantque alios in suo sensu acquiescere, donec sacrosancta Synodus aliquid expressius de hoc pronunciarit. Hoc pacto fiet, vt nec scindatur omnino Christiana concordia, nec mores infirmorum in omnem licentiam proruant.

Missæ.

In Missam si quid superstitionis aut sordium irrepsit, æquum est corrigere. Ipsam Missam cur vsque adeo execremur, non video.

Constat Psalmodia, qui dicitur Introitus, doxologia, precatatione, sacris canticis, recitatione verborum Prophetarum aut Apostolicorum, quam vocant Epistolam, recitatione Evangelij, professione fidei Catholicæ, gratiarum actione, quam appellant Eucharistiam, ac religiosa commemoratione mortis Dominicæ, rursus precatationibus, inter quas est precatio Dominica: dein sequitur pacis Christianæ Symbolum, mox communicatio, rursus sacrum canticum, & precatio.

Postremo loco sacerdos totum populum velut in suam tutelam receptum Deo benedictione tradit atque commendat, vt perseuerent in affectu pietatis, mutuaque charitate. Quid in his non pium ac venerandum? Quos offendit sordida turba conductitiorum sacrificulorum, submoueant indignos, dignos retineant. Quibus non placent prosæ, præsertim indoctæ, licet eas prætermittere. Nec enim Romana Ecclesia vllas nouit prosas.

Similiter & cantionem, quam nunc in nonnullis templis canunt, post consecratum corpus & sanguinem Dominicum, pro pace, aut contra pestilentiam, aut pro felici prouentu frugum, sine religionis detrimento liceret omittere. Id enim omnino præter veterem morem inductum est.

Nam

Nam id temporis olim populus non curſitabat ad videndum id quod ſacerdos oſtēdit, ſed proſtratus humi corporibus, animis in cœlum erectis, gratias agebat Chriſto Redemptori, qui nos ſuo ſanguine lauit, ſua morte redemit. Nihil porrò tale nouit Eccleſia Romana. In ſacello pontificis non eſt niſi vnicum altare, & vnicum ſacrum.

Quin & hodie in multis Eccleſijs Romanam imitantibus, non licet priuatim ſacrificare duntaxat id temporis, cùm ſummum peragitur ſacrum. Illorum inſolentia eſt arguenda, qui, cùm ſummi ſacrificij tempore ambularint nugantes de rebus friuolis, proprium requirunt ſacerdotem, qui iſtis propriè ſacrificet: aut in veſpertino cultu, quemuis obuium arripiunt ſacerdotem, qui iſtis ſeparatim dicat veſpertinas laudes, etiamſi iam ſuas abſoluit: qui ſi recuſet, ſic commouentur, vt periculum ſit, ne illi pugnos in faciem ingerant. Adeo, quod publicum eſt, contemnitur, & quiſq; priuata quærit.

Si non placet in templis illud modulatæ Muſicæ genus, & organorum cantus, poſſunt citra pietatis iacturam omitti: ſi placet, curandum eſt, vt illa quoque Muſica ſit digna templo Dei. Iam & illud non rectè ſit in quibuſdam Eccleſijs, vt ob muſicorum aut organorum concentum omittantur aut decurtentur ea, quæ ſunt præcipua. Hora propè conſumitur in proſa, ac decurtatur Symbolum fidei, & omittitur precatio Dominica. Nec minimum temporis abſumunt illæ vocum caudæ ad ſingulos verſus in longum productæ. Atqui præſtabat cultum ſolennem nullis ſuperuacaneis verti in tedium.

Ad ſuperſtitionem vergunt tot peculiaria miſſarum argumenta: miſſa de ſpinea corona, miſſa de tribus clauis, miſſa de præputio Chriſti, miſſa pro nauigantibus, pedestri aut equeſtri itinere peregrinantibus, pro ſterilibus, pro grauidis, pro parturientibus, pro feбри quartana, aut tertiana laborantibus. Hæc & huius generis multa facile poſſent vel tolerari, vel corrigi. Nec erat neceſſe, vt miſſam tot ſeculis receptam, quaſi rem peſtilentem & impiam, exigeremus.

Iam quæ quidam tradiderunt de qualificatione, de merito principali & ſecundario, de opere operante & operato, poterant inter humanas opiniones ſeponi, donec ſuper his quoq; Synodus pronunciaret, aut ſuo quemq; arbitrio relinqueret.

Sacri.

*Sacrificiū
pro uiuis &
defunctis.*

Sacrificij atq; immolationis vocabulum veteres sacri Doctores non horruerunt. Christus semel mortuus non morietur iterum, fateor, sed vnicum illud sacrificium mysticis ritibus quotidie quasi renouatur, dum ex illo fonte inexhausto nobis nouam subinde gratiam elicimus. Immolamus hostiam pro uiuis ac defunctis, dum pro illis patrem per Filij mortem obtestamur. Postremò cum omnis precatio, laus & gratiarum actio, rectè dicatur sacrificium, maximè nomen hoc conuenit in missam, hæc omnia sacratius continentem.

Communionis.

Sunt qui requirant in missa communionem. Sic fateor fuit à Christo institutum, & olim ita consuevit obseruari. Verùm id quò minùs fiat, haud stat per sacerdotes, sed per laicos, in quibus heu nimium refrixit charitas: cœlestis ille cibus non est obtrudendus inuitis, aut nauseantibus, auidè petentibus non negabitur. Nunc quæ possit esse communio: cum quibusdam in locis templa ferè sint vacua communionis tempore? Quidam aspersi mox abeunt domum, & ante introitum, faciunt exitum: Alij post auditum & non intellectum Euangelium abeunt: Aliqui, posteaquam sacerdos dixit, sursum corda, & gratias agamus. Tum præcipuè populi partes erant, quando tacente sacerdote quisq; cum Deo loquitur. Atq; interim illi fabulantur in foro, aut potant in popina. Quanquam & hi verècundiùs faciunt ijs, qui toto sacro nugantur in templis.

Deniq; tametsi inter sacrificantem & assistentes non est signorum sacramentalium communio, quæ nec olim inter omnes fuit: est tamen sacræ doctrinæ, piæ exhortationis, precationis, laudis & gratiarum actionis communio. Commune est igitur, quod viuificat: illud commune non est, quod sine illis nihil prodest.

*Adoratio
Sacramen-
ti.*

Sed obijcitur scrupulus de adorando. Si in Eucharistia totus est Christus, cur non est adorandus? Quanquam Christus in eo Sacramento est, sub ratione cibi ac potus, vt summa cum animi puritate sumatur, non vt ostentetur, aut in ludis publicisque pompis circumferatur, aut in equo circum arua vehatur. Id nequaquam est veteris exempli, sed in hoc multitudinis affectui plus satis indultum est. Quidam sibi valdè pij videntur, si, quoties Sacerdos finit videri corpus Domini, vndiq; accurrant, ac è proximo defixis oculis intueantur. Quantò religiosius erat cum publi-

publi-

publicano procul à cancellis abstinere, & corpore humi fuso, mente adorare crucifixum? Nullus est tam stolidus, vt humanam Christi naturam adoret pro diuina, aut vt panem & vinum adoret pro Christo. Quoniam autem nemo certus est, an sacerdos verè consecrauerit, præter ipsum vnum: nullus adorat ibi Christum, nisi sub tacita conditione, & tamen id quod in Christo propriè adoratur, nusquam non adest.

Adde huc quòd nullum sit Sacramentum tam humile, cui non assistamus nudis capitibus, cùm administratur, velut in baptismo, in confirmatione puerorum: quid sentiunt igitur qui putant idololatriam esse, si huic sacramento caput aperiant, etiam si Christi corpus & sanguis tantùm ibi sint in sacro signo?

Quot porrò videmus Sacramentarium formas? Quoties ipsi suam mutarunt sententiam? quoties alienam reiecerunt? Nam & nuper exortus est, qui tam impiam de hoc sacramento sententiam commentus est, vt totum sustulerit sacramentum. Neque enim sacramentum dici meretur, quod nullo externo signo, sed tantùm animi cogitatione peragitur. Hæc qui faciunt, vtrum sibi videntur talis ludere, an de grauissimis rebus disputare? Quod si ambigunt, vt ipsa declarat res, quantò satius erat in eo perseuerare, quod nobis tradiderat Ecclesia Catholica? tradidit autem ibi verum esse corpus & sanguinem Domini, haud dubiè quin viuum. Quod si credimus in sepulchro diuinam naturam non fuisse separatam ab exanimi corpore Domini, quantò credibilius est eam à viuo corpore non esse separatam in Sacramento?

*Adoratio
Sacramen-
ti.*

*De præsen-
tia corpo-
ris Christi
in Missa.*

Itaque si in hoc concordēs effemus, cætera quæ disquiruntur, quomodo sit ibi corpus & sanguis Domini sub panis substantia, aut sub speciebus panis an vini; & quid accadat sumto corpori, & si qua sunt his similia, poterant in Synodo definiri. Nunc dum quisq; de re tanta, quod libet, comminiscitur, nonne illud vnicum piarum mentium solatium ac delictum, quodammodo in nauseam vertimus?

Turbam festorum dierum, quos vel Episcopi multitudinis affectibus indulgentes induxerunt, vel Romani pontifices cauis non necessarijs instituerunt, ipsi faciliè patientur abrogari: quod

Festi dies.

quod genus sunt festum conceptionis & natiuitatis virginis maris, item festum præsentationis in templo. Et haud scio an expectaret nullum omnino festum solenne indici, nisi cuius argumentum extet in sacris literis. Diem Dominicum semper excipio. Facile patientur esse festa pauciora, modò ea quæ supersunt, maiore religione celebrentur. Non est omnino prophanus dies, quo licito labore citraque fraudem paratur, quod uxorem alat ac liberos, aut proximi subleuet inopiam.

Festa quæ sodalitates sibi priuata constituunt autoritate, vnà cum ipsis sodalitatibus, à magistratu tollenda sunt. Nihil enim aliud sunt quàm Comi & Bacchi conuenticula.

Ieiunia.

Delectum ciborum ac ieiunia non indixit Ecclesia nisi ad sanitatem corporis & animi. Itaque qui piscium esu periclitantur, aut ieiunio & valetudinem corporis & animi vigorem lædi sentiunt, hos nequaquam obligat Ecclesiæ constitutio. Qui uerò sentiunt, se ex abstinencia carniū & ieiunio & corpore & animo melius habere, quæ rogo contumacia est, velut in odium Ecclesiæ hoc reijcere, quod tantam adfert vtilitatem?

Hic igitur nullus alium diiudicet. Vescens non insultet abstinentibus, abstinentes non condemnent videntes, etiam si causa non sit euident. Suo Domino stant aut cadunt.

Traditiones humanae.

Idem sentio de cæteris Episcoporum constitutionibus, quæ si piæ sunt, si vtilis, si æquæ, ob hoc ipsum seruandæ sunt, quod tales sunt, & si displicet legis vocabulum, amplectamur eas tanquam salubria consilia. Si seruus de lapide emrus dat tibi consilium vtile, auscultas & obtemperas, non quia seruus dedit, sed quia est in rem tuam. Et nos eorum consilia reijcimus, qui publica dignitate præminent, quiq; nobis patrum ac doctorum loco sunt?

Hæc eo spectant, non ut quæ dicimus pro certis haberi velimus aut præeamus Ecclesiæ quid sit statuendum, sed ut interdum apparatur Synodus, ipsi dissensionum causas omnes, quantum in nobis est, amputemus, nihil per vim ac tumultum agamus, neq; cuiquam hoc faciamus, quod si nobis fieret, cælum ac terram ac maria in clamarem, neq; quenquam ad nouam religionem, à qua abhorret, perpellamus. Acquissimum enim est, ut, qui sibi religionis causa vim fieri nolunt, ab alijs eam abstineant præser-

præser-

præfertim cùm hîc quoque melior sit causa, tam longi præscriptione temporis sese tuentium. Hæc admonitio ad vtramq; partem attinet.

Si moderata συγκατάλασις præmolliat dissidiorum paroxysmum, fiet vt Synodi medicina felicius operetur ad concordiam. Sic enim medici, priusquam porrigant validum pharmacum, leuibus ac blandis potiunculis, Sirupos illi vocant, præparant corpora. Hoc exemplum vtinam omnes imitemur. At vereor ne sint, qui vel ob inopiam iudicij, vel vt ipsi sint in tuto, properent sic exulcerare omnia, vt frustra coëat Synodus.

Quis autem malus genius effascinauit infelices Anabaptistas? Nam audio hos errore falli magis quam incitari malitia, vt ad istum modum in proprium ruant exitium. Non sufficit illis baptismus, qui mille quadringentis annis suffecit Ecclesiæ Catholicæ? Nam temporibus Augustini tam vetus erat consuetudo tingere infantes, vt huius exempli autor ignoraretur, admodumque probabile esset, ab ipsis Apostolis fuisse inductum. Quam enim non est expressum in sacris libris quòd Apostoli baptizarent infantes, tamen ex his sumitur non leuis coniectura. Paulus enim fatetur se baptizasse tres familias, Crispi, Caij, & Stephanæ. Et apud Philipenses noctu baptizauit carcerarium cum vniuersa familia. Et Petrus in Actis baptizauit Cornelij, non solum familiam, sed etiam cognatos ac necessarios, quos ille sub aduentum Petri conuocarat. In his familijs probabile est fuisse non nullos infantes aut pueros. Christus ait: Date Cæsari quæ sunt Cæsaris. Et Apostolorum principes Petrus ac Paulus diligenter admonent, vt Christiani ciues obtemperent regibus ac præfectis licet idololatriis. Volunt seruum baptizatum fidelius etiam seruire hero suo, quàm antea fecerat, & isti grauantur parère principibus eodem lauacro tinctis, eandem professis religionem?

Anabaptista.

Baptismus Infantum.

Dicuntur exigere à suis rerum omnium communìtatem. At ista quidem fuit aliquamdiu temporibus Apostolorum in primordijs Ecclesiæ nascentis, ne tum quidem inter omnes Christianos. Nam latius propagato Euangelio non potuit seruari communitas, exitura videlicet in seditionem. Hoc ad concordiã est accomodatius, vt rerum proprietas ac dispensandi ius sit penes legitimos domnos, charitas verò faciat vsum commune.

Nunc audimus apud Bohemos exoriri nouum Iudæorum genus, Sabbatarios appellant, qui tanta superstitione seruant Sabbathum, vt si quid eo die inciderit in oculum, nolint eximere, quasi non sufficiat eis pro Sabbatho dies Dominicus, qui Apostolis et iam erat sacer, aut quasi Christus non satis expresseit quantum tribuendum sit Sabbatho.

Beatus Paulus anathema minatur Angelo, qui vel cœlitus afferret aliud Euangelium quàm ipse tradiderat. Nunc multorū animos adeo conspiciamus vacillantes, vt si vel obscurissimus homuncio proferat nouum dogma, licet absurdum, inueniat discipulos. Vnde tanta vacillatio in animis Germanorum, qui semper cæteris nationibus fortitudinis & constantiæ laude præcelluerunt?

Quid nobis felicius, si positis dissidijs concordēs versēmur in domo Domini? Agit hoc summo studio Carolus Cæsar, agit idem Romanorum, Hungariæ, Bohemiæque rex Ferdinandus, princeps singulari pietate præditus. Nec Christianissimus Gallorum rex in hoc negotio, suo cognomini non est responsurus. Nec Anglorum rex obliuiscetur, se non ita pridem defensoris fidei Catholicæ speciosum meruisse titulum. Qui Clemētis pontificis ingenium propius norunt, pollicentur illum ad æquissimas conditiones descensurū, modò sarciaur Ecclesiæ pax. Nec defutura est eruditorum Cardinalium æquitas. Res auspice Christo feliciter cessura est, si cæteri quoque principes ac ciuitates huc intendant animum. Iam nimium diu rixis indultum est, vel de lassati quæramus concordiam. Si Domini lenitas nos prouocat ad licentiam, quæ ad poenitentiam debebat inuitare, verendum est ne furor fiat læsa sæpius patientia, & quod de Iudæis scripsit Paulus, perueniat in nos ira Dei in finem.

Ne regum quidem mansuetudine abuti consultum est. Non ignorant illi vires suas, sed pro sua clementia mollioribus, si fieri possit, remedijs huic malo mederi malunt, quàm cauterijs aut sectionibus.

Fortasse nos credimus dormire Cæsarem, at is planè vigilat: in hoc negotio lentior est, sicut oportet principem summæ potentia præditum non esse præcipitem in rebus gerendis, sed tamen ille tandem perficit, quicquid animo destinauit semel.

Regis

Regis Ferdinandi bonitas & animus planè Philosophicus, qualem in Principe requirit Plato, non meretur contemptum, sed abundantiorē reuerentiam, ac religiosiorē obedientiam.

Nunquam habuere felicem exitum ausus Cyclopici, & in-consulta temeritas: Sed vt verissimè dixit ille vates acutissimus, vis consilij expers mole ruit sua. Vim temperatam dij quoq; prouehunt in maius. Ergò si moderatis consilijs, affectibusq; sedatis incubuerimus ad sarcendam Ecclesiæ concordiam, fiet quod vaticinatur Iesaias: Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta: iamq; simul omnes vno ore nobis inuicem gratulantes dicemus,

Quam amabilia tabernacula tua à Do-
mine virtutum.

DE PROPOSITA AB ERASMO SARCINDAE CONCORDIAE RATIONE,

DIAE RATIONE,

IVDICIVM ANTONII CORVINI.

PRAEFATIO D. MARTINI
LUTHERI.

EXtorfit mihi Typographus praefationem hanc sub nomine meo edendam, ut libellus hic per sese satis vendibilis, meo velut testimonio magis probaretur, quanquam re ipsa & stili elegantia, tum ipsa modestia etiam mihi ipsi valde probetur, haud dubie pijs & eruditis, etiam sine meo testimonio, multo magis probabilis futurus. Et fateor ingenuè, non esse mei ingenij & moris, in re tali, quam noster Corvinus hic tractat, tam placide & leniter agere, praesertim postquam inter Erasmos Theologos & metanta sit coorta turba, tamen in gratiam libelli, vincam me ipsum, quantum potero, & posita vehementia hoc dicam: Mihi sane non posse probari istam rationem docendi, quam hic Iulianus pro Erasmo defendit: Facile & ipse credo, Erasmus forte & suos discipulos, bono animo velle rebus, seu turbis potius, consultum, per istam mediocritatem & mutuam partium condonationem, metuentes videlicet, ne res in neruum eat (ut dicitur:) Sed conscientia & veritas ipsa hanc concordiae rationem tolerare non potest.

Alia est enim concordia fidei, alia charitatis: Secundum charitatem nihil est ex parte nostra unquam omis-

sum,

sum, quod non sit plenissima voluntate oblatum, pro pace & concordia vel seruanda vel refarcienda. Omnia facere, pati, seruare, paratissimi semper fuimus, quæcūq; salua fide præcipi, iniungi & inferri possent ab aduersarijs. Id quidem & opere ipso & fructibus peerpetuo tenore ostendimus. Nunquam enim illorum sanguinem sitiuius, multò minùs fudimus: Nihil eis nocuimus, aut rapuimus, quin pro eis contra seditiosos & phanaticos spiritus, strenuè semper steti-
mus, fecimus & laborauimus, atque (vt pij & boni, imo & multi inter ipsos fatentur) plus effecimus, quam ipsi, pro ip-
sorum statu conseruando, vnde & maiore & acerbiorè odio, nos ipsos onerauimus. Nam Spiritus isti seditiosi & furiosi multo clementius Papistas oderunt, quam Lutheranos: Cū interim non cessent Papistæ nostrorum sanguinem fundere & haurire, deinde ferro, igne, aqua & omni furoris genere nos persequi, nullam ob causam, nisi quod contra conscientiam non possumus humanas ipsorum traditiones, Deo & verbo eius æquare, vel potius super Deum & cultum eius exaltare. Deus igitur hic iudicabit, an ex parte ipsorum vel nostra stet, quo minus inter nos seruetur concordia. Nam gloria nostra hæc est, testimonium lætissimum & securæ conscientiae, quod concordiam, quantum ad charitatem at-
tinet, summis studijs quæsiuimus, orauimus, efflagitauimus etiam fuso valde multo nostrorum sanguine, & toleratis in-
finitis crudelitibus & odijs aduersariorum.

Verum concordiam fidei seu doctrinæ frustra quærit Erasmus, eo consilio, vt mutuū cedamus & condonemus, non tantum, quod aduersarij prorsus nihil cedunt, nec cedere volunt: quin potius rigidius & obstinatius nunc omnia defendunt, quam ynquam antea, etiam talia ausi

nunc exigere, quæ ante Lutherum ipsimet damnauerunt & probauerunt: Verùm etiam, quòd & nos non possumus ea probare, quæ manifestè cum scripturis diuinis pugnant, & quæ prorsus nullum (vt dicitur) medium admittunt: Nam doctrina fidei non luctatur cum carne & sanguine, sicut charitas, quæ cum hominibus & eorum vicijs exercetur, tolerandis, corrigendis, emendandis, quæ mutari possunt, & ipsa spem habet perseuerantem vsq; ad mortem conuertendi peccatoris: Sed luctatur cum Spiritibus nequitiae & desperatis, quorum malitia est obstinata in æternum, sine vlla spe conuertendi aut mutandi animi. Ideo inter fidem seu doctrinam Christi, & Dæmonum voluntates, nulla pax, nulla concordia, nulla amicitia tentari debet. Ipse est homicida & pater mendacij, & tam non potest non odisse fidei doctrinam, quàm mendacem & nocendi voluntatem non mutare. Quæ enim est conuentio Christi & Belial? Quæ societas lucis & tenebrarum?

At Papistæ (inquies) Christi doctrinam æquè iactant, & Dæmonum errores nolunt docere videri. Iactant sanè, Sed ex fructibus arbor cognoscitur. Ac ne hic disputem prolixè, Id satis constat, nihil eos curare, quid certò & solidè doceant pro firmandis conscientijs: Vna est eorum vociferatio, Ecclesia, Ecclesia, Ecclesia, & Ecclesiam vocant homines, etiam impios, qui supra & contra scripturam sentire & statuere possunt, idq; autoritate diuina. Hanc eorum vocem & Erasmus confirmat, qui vbiq; Ecclesiam sequi sese promittit, & interim omnia dubia & incerta docet. Sed si Ecclesiam hoc vocare debemus, quod illi Ecclesiam esse vociferantur, deinde credere, quicquid illa Ecclesia eorum facit & dicit,

dicat, quid opus est diuina Scriptura? Cur reprehenduntur vitia? Cur periclitamur confessione veritatis? Quando breuissimo compendio & ociosè dormitantes possimus salui fieri, tantum sic dicendo, Credo Papistas esse Ecclesiam, & credo veritatem esse, quicquid Papistæ statuunt, etiamsi absque, supra & contra scripturas statuunt. Sed quid facies pijs & bonis animabus, quæ Scripturæ autoritate captæ, vt verbo veritatis diuinæ, non possunt credere, quod manifestè contra Scripturam docetur? Istisne dicemus, Audiendus est Papa, vt pax constet & concordia, aut incertæ sunt relinquendæ, suspensa interim sententia, donec aliud Papa decreuerit cum suis? At sint alij tam securi & suæ salutis tam negligentes, qui volent. Certè animus Deum timēs & seriò metuens mortem æternam, & cupiens æternam vitam, non potest incertis & dubijs doctrinis quietari.

Vnde & in meo Seruo arbitrio in Erasmi Theologia reprehendi istam Scepticorum sententiam. Necessè est enim in Ecclesia certum dogma, certum verbum Dei haberi, cui certò & securè possimus credere, & in eadem certitudine fidei, & viuere & mori: Quam certitudinem quia & Erasmus parum curat, & Papistæ non docent, (nec enim possunt, cum eam non intelligant prorsus) sed oderunt & persequuntur, coire nulla concordia in fide & doctrina potest, quia Ecclesia hac certa fidei anchora carere non potest, & extra seu supra verbum Dei, nulla fides subsistere potest. Ideo quicquid Papistæ vel Erasmus hic vel docent vel consulunt, frustra & inutiliter consulunt. Conscientiæ istis consilijs & remedijs humanis iuuari non possunt neque volunt, sed vocem sponsi sui cupiunt audire, & vocem pastoris & Magistri sui

vnici. Ad vocem alienorum dicunt, Hoc quia de Scripturis
 auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua
 probatur. Non loquor iam de controuersijs in Scripturis a-
 gitatis, sed de his, quæ extra Scripturas & contra Scripturas,
 ab aduersarijs defenduntur & exiguntur per vim & omne ge-
 nus furoris. Talia non sunt hæretica (Hæreses enim è scri-
 pturis fingunt spiritus impij) sed prorsus profana, & certissi-
 mè diabolica. Quare tutius Erasmus à Theologia abstine-
 ret, & pro suo ingenio in alijs rebus eloquentiam suam exer-
 ceret. Theologia requirit animum seriò & simpliciter ver-
 bum Dei quærentem & amantem, sicut legitur: Et in sim-
 plicitate cordis quærite illum, Inuenitur enim ab ijs, qui nõ
 tentant eum. Et Paulus Rom. 12. præcipit, vt doctrina Chri-
 stianorum sit analoga fidei. Et prima Petri quarto. Siquis
 loquitur, quasi sermones Dei, Item secunda Petri primo,
 Prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit, Non
 enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia. Et
 satis magna miseria experti sumus sub Papatu, quàm varijs
 ventis doctrinæ agitati simus, dum ex Scripturis proprios
 humana voluntate articulos finximus, donec etiam cucul-
 los Monachorum adorauerimus: Qua Idolatria omnium
 Gentium portenta planè vicimus. Nam qui clamant, mul-
 tos credi ab Ecclesia articulos, qui in Scripturis non habeantur,
 suis aguntur furijs, aliam fingentes sibi Ecclesiam, scili-
 cet Satanæ synagogam & nomen sanctæ Ecclesiæ virginis
 & sponsæ Christi impudentissimis mendacijs, scortum & læ-
 nam Diaboli ornantes & venditantes. Sed de hac re, si Do-
 minus oecium & vires concesserit, cùm de Ecclesia scripsero,
 latiùs disputabo. Interim durante regno Diaboli, non est,
 quòd

quod pacem & concordiam speremus in doctrina. Vna tantum via est, scilicet, patientia in charitate Christi, ut illos finamus furere & nos quieto spiritu eorum odia & malitiam sustineamus: Nam nos oportet esse verè Christophoros & de ordine S. Crucis. Christus conuertet electos suos, & liberabit tandem nos omnes, Cuius est victoria, virtus & gloria, cum Patre & Spiritu sancto in aeternum,

A M E N.

PERSO-

DE CONCORDIA ERASMIANA
 PERSONAE DIALOGI,
 CORVINVS, IVLIA-
 NVS.

Oruinus. Irāneais, Iuliane, præscriptam nobis ab Erasmo, sarcindæ in Ecclesia concordia rationem? Iulianus. Aio, vt quam & viderim ipse & minimè oscitanter legerim. Coruinus. Fac obsecro mihi quoque eius libelli copiam: Tametsi enim verear veterē istic cantilenam occini, tamen miro desiderio teneor, num noui aliquid adferat, cognoscendi. Iulianus. Noui? Quasi verò sui dissimilis tantus vir vsquam esse possit. Ab inirio hos tam ingētes humanarum rerum motus execrari non desijt, ad pacem & concordiam spectans, quod tu consilium mutasse ipsum haud existimare debes. Coruin. Pacis amantem semper fuisse memini. Atque vtinam redigi tandem in concordiam omnium animi possint. Quem enim harum barbarum non tēdeat? Sed vereor, vt nunc sunt tempora, ne irritum & nobis & ipsi votum hoc futurum sit. Iulianus. At nihilominus quēque adniti pro se decet, vt vel aliqua saltem ex parte constet orbis tranquillitas. Sensim ad has dissidiorum tempestates ventum est. Sensim ergo & pacis lenior aura expectanda est. Remittat vtraque pars de iure suo aliquid, & breui senties, rem cessuram ex Erasmi mei sententia. Coruinus. Adde, Modò Christus dexter ac propitius adesse dignabitur. Sed cur Erasmus tuum ac non etiam nostrum dicis? Iulianus. Quia enim iniquiores in ipsum estis, quotquot cum Luthero ab Ecclesiæ vnitare recessistis. Coruinus. At nos neque ab Ecclesiæ consortio alieni sumus, neque iniqui in Erasmus vnquam fuimus, Quem etiam apud nos, ob profligatam è Germania barbariem, magno hætenus in precio fuisse, adeoq; semper futurum, ne tu quidem negare potes. Solum hoc ferre haud possumus, quòd minore, quàm talem virum decebat, constantia, in Euangelico versatur negotio: Taceo, quòd tot modis iniurius in eos est, qui nūquam de illo meriti sunt malè. Iulianus. Ergo crimen illi adscribis inconstantia? Aut de vllò vnquam Erasmus meritis est malè? Coruinus. Modestè tecum agam: Tu mihi fac vicissim modestè respondeas. Iulianus. Age, fiet. Quo ergò merito inconstantem appel-

appel-

appellas? Corvinus. De hoc pòst videro. De iniuria priùs dicam. An non insignis iniuria est, quòd in eo Dialogo, cui nomen fecit Euangelioferus, Euangelicos viros iuxta numerum Euangelistarum quatuor potissimum quærere ait, vt videlicet ventri bene sit, & ijs quæ sunt sub ventre, vt sit vnde viuamus, vtque quicquid libeat, liceat? Quid grauius in nos dici poterat? Aut in Verrem quãdo amarulentiùs debacchatus est Cicero? Iulianus. Dictum hoc non est generaliter in omnes: Quorundam improbitatem taxare voluit, falsò verbum Dei iactantium, adeoq; sub plausibili Euangelii prætextu, in quiduis vitij corruentium. Neque enim statim bonos omnes læsisse iudicabitur, opinor, qui in malos vtrunque hiscere ausus sit. Cor. Vel vnum iota igitur profer, quo se nihil de bonis locutum ibi, testificetur, id quod de Papistis verba facturus, vbique tam facit sollicitè. Iulianus. Suscepta in eo Dialogo persona aliter tractari non potuit. Describendum enim suscepit nò verè Christianum, sed falsò Euangelicum: Talis igitur personæ decorum obseruandū fuit. Et ea res quid te offendit tanto pere, cū ipse apud me conquestus sis sæpenumero, bonam Euangelicorum partem abuti Euangelio? Corvinus. Etiãme conquestus sum, videri idcirco mihi Euangelij doctrinam falsam esse? Aut non millies addidi, Christianæ religionis dogmata, nò è vulgi moribus, sed è verbo Dei æstimari oportere? Aut vulgi mores, quando non fuere patrum memoria inquinatissimi? Quòd si nulum doctrinæ genus recipis, nisi ad quòd & mores & vitam vulgus componat, iam ne Christus quidem docuisse vera videbitur, propterea quòd illo quoq; Euāgelium prædicante, multitudinis mores fuerint deprauatissimi. An non igitur iniuriam nobis Eras mus facit, quòd ob quosdam improbos, etiã bonos è grege nostro odiosos reddere conatur, non solū apud huius ætatis homines, verū etiam apud posteros? Cū enim id genus Dialogi pueris ediscendi proponantur, fieri non potest, quin vnà cum reſta loquendi ratione, odium quoque doctrinæ nostræ imbibant. Proinde cū eiusmodi salibus nusquam non in nos ludens, modestiæ tamen laudem sibi arroget, scire vehementer cupio, quibusnam rationibus hosce orbis tumultus sedari posse arbitretur. Et propensis omnium ad pacem animis, facilè quod vult persuadebit, modò æqua atque verbo Dei non abhorrentia, præscribat. Iulianus. Liber ad manum non est: Tamen si & audire libet, & disse-

differere hisce de rebus mecum vacat, libens tibi earum rationū
 summam, ut quas in memoria adhuc habeam, ob oculos posue-
 ro. Coruinus. Et libet & vacat. Iulianus. Principio igitur
 scias, prudentissimum virum non sponte in hanc arenam descen-
 disse, ut qui surdis hactenus eandem narrarit fabulam: Sed impro-
 bissimis amicorum efflagitationibus huc adactum esse, ut se hu-
 ius tempestatis sedatorem, vel ad futurum Concilium usque præbe-
 ret. Coruinus. Non placet omen. Stultum enim est inuitis cani-
 bus venari, iuxta prouerbum. Iulianus. Quid faceret? sic instan-
 tibus, sic urgentibus mos gerendus fuit, etiamsi citra partium of-
 fensionem in huiusmodi negotio vix quenquam versari posse in-
 telligebat: Quam tamen difficultatem sic vicit, ut in neutram par-
 tem inuheretur, sed placidissimis verbis, quid ad fouendam cō-
 cordiam facturum videretur, ostenderet. Quid? Iesum pacis spi-
 ritum, optimum pacis autorem fore ratus est, de amabili Eccle-
 siæ concordia in 83. Psalmo differentem, in consilium adhibuit,
 Eoque duce talem se in eiusdem Psalmi enarratione gessit, ut
 vel cæco adpareat, præter pacem ipsum quærere nihil. Corui-
 nus. Concordiæ studium planè nobis cum illo commune est,
 quatenus inuiolabilis Scripturæ autoritas patitur. Iulianus.
 Tandem in fine Psalmi, omnes ad mutuam pacem cohortatus,
 rationes, veluti diximus, quasdam ostendit, quibus mederi tam
 afflictis rebus possimus: Quarum cum prima tum præcipua est, ut
 pariter spem nostram ponamus in Christo Iesu rege Sion ac Do-
 mino nostro, & ad illum unum spectemus omnes. Coruinus.
 Optima mehercle componendorum dissidiorum ratio. Quod si
 ab aduersarijs nostris, ut dicto hîc audientes sint, Erasmus impe-
 trarit, apparebit, per nos non stare, quò minus pax coëat: Ad Chri-
 stum enim respicere, inq; eo spem omnem ponere, quis nisi insa-
 nus recuset? Iulianus. Atqui nec ad Christum respicitur, nec de cō-
 cordia cogitatur, ubi regnat ambitio, ubi pecuniæ studium, ubi
 peruicacia, ubi cæcus amor, odium cæcius, ut pertendamus tueri,
 quicquid semel diximus aut scripsimus, ubi in gratiam partium
 probamus, quæ scimus improbanda, aut odio priuato damnamus
 & ea quæ piè dicta sunt, denique ubi quisque ad se spectat, & vnde
 que trahitur funiculus contentionis. Coruinus. Apud nos quid
 vel per ambitionem vel auaritiam geri possit, non video: Ferme
 enim & despicabiles apud mundum fiunt & omnium rerum
 iactu.

iaſuram faciunt, qui ad doctrinæ hoc genus ſeſe applicant, tantum abeſt, vt profeſſio hæc vel honorem vel prædam habeat. Quod ſi etiam tales inter nos ſint, (neque enim vllus ſtatus tam perfectus eſt, vt malos non admixtos habeat) ij cauſæ ipſi officere nihil debent, quòd ab uſus nullius rei tollat ſubſtātiā. Quod ad peruiaciam attinet, eatenus noſtra tueri pergimus, quatenus Scripturis cōſentanea ſunt: Si quid verò perperam à nobis extra iuſtificationis cauſam vel dictum ſit vel ſcriptum, id reſcindi facile patiemur, neque committemus, vt priuato vel amore, vel odio, ea quæ piè dicta ſunt, damnemus, aut contrā, damnanda probemus, memores, Ethnico etiam ſcriptore teſte, Eos qui de grauib. rebus conſultant, ab id genus affectibus vacuos eſſe oportere. Iulianus. Vnde igitur tot velitationes, tot libri, tot ſcomata, in monachos, in ſacerdotes, in Episcopos, in ipſum deniq; ſummū Pontificem? Corui. Hi Pharifæorū exemplo, Chriſti doctrinam, quam vnā nobiſcum deprædicare debebant, in primis extinguere conati ſunt. Rectè igitur Lutherani calami, ac aliorum à veritate ſtantium, ſenſerunt impetum: Neq; enim fert contemtum ſui Spiritus ille cœleſtis, in hoc electis donatus, vt mundum accuſet & arguat. Quanquā ſi res probè æſtimetur, adeoq; quàm non tolerandis gōuitijs ad huiusmodi libellos noſtri irritati ſint, conſiderabitur, nemo, opinor, hac de cauſa reos nos aget. Vel nuper quàm ſycophanticus, quàm ſeditioſus, quàm ſanguinarius libellus prodijt à Cocleō in Georgij Saxonie Ducis deſenſionem conſcriptus? Huiusmodi ardelionibus, rabulis, ac aſinis, qui poſſunt, ſilentium imponant, & ſublata reſpondendi neceſſitate, facile ab ijs velitationibus noſtri quoque abſtinebunt. Iulianus. At ſunt in grege veſtro, qui proprijs vitijs vel neglectis, vel diſſimulatis, ſic ferme in monachos & Episcopos debacchantur, vt ſolo calumniandi ſtudio alteram partem odiſſe, ab altera ſtare appareat: de quo hominum genere rectè ad hunc modum Eraſmus conqueritur, Perquàm iniquum eſt, nos ad aliorū vitia lynceos eſſe, ad noſtra ipſorum talpis cæciores, & in aliorum oculis videre feſtueam, ipſos trabem in oculo circumferentes. Cor. Biſariam hæc de re verba facta oportuit: Aliter enim hîc de publica pſona, inq; verbi miniſterio conſtituta, aliter de priuata loquendum eſt. Si de priuata Eraſmus agit, iam ipſe fateor, ineptè facere vulgum, quod ſacrificiorum vitia ſic exaggerat, vt ad propria interim

conni-

conniueat. Sed quis infrenem illam linguæ petulantiam in multitudinem incondita coercere queat? Ex cordatioribus nullus apud nos est, cui non vehementer ij multitudinis mores displiceant, Etiam si procliuius hæc sit incusare quàm corrigere. Phocion Atheniensis palàm clamare ausus est, vni sibi nihil placere omnium quæ vulgus vel dicat vel faciat, & tamen alium ac erat, facere non potuit. Si verò de publica persona inque verbi ministerio constituta loquitur, quo iure hic nostros taxare possit, non video. An non enim contra illos, qui doctrinam inuehunt, diuersam ab Euangelicis literis, indefinenter clamandum putas? Increpa illos durè, inquit Apostolus. Iulianus. De vulgo præsertim conquestus est, imò de omnibus omnium hominum vitijs, adeo, vt præcipuum huius tumultus fontem ex impijs hominum moribus natum existimet. Coru. Multitudinem innumeris vitijs obnoxiam esse, iam dudum sum confessus. Et cur dissimulem? Vtrique peccatur, fereque fit quod Flaccus ait, Iliacos intra muros peccatur & extra. Quòd si doctores quoque humanum quiddam subinde pati dixeris, nò maximopere tecum contendero. Nemo enim sine vitijs nascitur, & optimus ille est, qui minimis vrgetur: imò tantò confidentiùs peccatores esse nos, quotquot Luthera nam doctrinam amplexi sumus, fatemur, quantò certiores sumus Christum peccatoribus, hoc est, peccatum agnoscantibus, promissum esse & adparuisse. Sed heus tu, Meminisse hic Erasmus oportuit, non de vitijs maximopere nos, sed de doctrina disputare ac sollicitos esse, neq; corruptos hominum mores, sed impuram ac impiam Papistarum doctrinam, horum malorum & causam & caput esse. Porro si ad impuram vitam Episcopi non etiam addidissent impia dogmata, tolerari vtcunque poterant. Iam quum vitæ turpitudinem, doctrinæ impijssimæ sordibus longè vicerint, quo pacto parcere nominibus eorum, ni resipiscant, possimus, non video, nisi forte tu, vt bonum malum, malum bonum dicamus, nobis autor eris. Iulia. Quantum peruersa doctrina, ni obstes, noceat, & Erasmus probè nouit, & ego memini, (siagam enim recta docere vbique vos) Itaque hoc non agit, vt concionatoribus improbandi impia dogmata potestatem adimat, sed vt quemque fragilitatis propriæ memorem, ea Ecclesijs tradere moneat, quæ ad tranquillitatē faciant & concordiam. Quod ipsum, vt ab omnibus, præsertim Ecclesiæ primoribus impetret, sic

sic inquit, Sint Pontifices, Pontifices, Christi Vicarij, sincero corde Dominici gregis curam agentes, Sint Principes, Principes diuinæ iustitiæ ministri, tanquam Deo reddituri rationem, quem hoc magis ab illis oportet timeri, quo liberiores sunt à timore hominum, Magistratus bona fide rempub. administrent, Monachi perfectionem quam titulo profitentur, moribus præstent, Sacerdotes noctes ac dies meditentur in lege Domini, quo possint esse sal populi. An non hæc via est ad concordiam compendiaria? Corvinus. Erasmus hic laudo, sed non omni ex parte: Quod cur ita dicam, postea audies. Pontificem vult esse Pōtificem, Qua, amabo te, autoritate? An non Leuiticum hoc Sacerdotium, in quo primas tenebat Pontifex, Summus ille Sacerdos Christus abrogauit? Iulianus. Huius vocabuli abusum pacis studio ferri oportet. Corvinus. Et Christi Vicarium esse vult, Quasi verò is Vicario habeat, opus, tumque mentitus sit, cum diceret, Vobiscum sum usque ad consummationē seculi. Sed age, disceptationem de verbis, modò de re conueniat, lubentes ac volentes omittemus. Quando autem sincero corde Dominici gregis curam agent? Hoc ipsum si fecissent hactenus, vel nunc tandem facere inceptarent, & minus in Ecclesia dissidiorum esset, & nos pacis studio facillè illis pareremus, præsertim æqua iubentibus. Iactatum hactenus, vt sæpe, ita ineptè, est illud Christi ad Petrum, Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, Perinde ac si regnum quoddam Pontificibus hæc verba constituent. Sed illud, Petre pascue oues meas, nemo est qui diligentius considerarit, qui que dictum hoc sibi existimarit. Proinde ego fucatum hunc Pontificem eatenus agnoscendum censeo, quatenus illius, cuius vicarium se mentitur, tum docendo, tum viuendo imitabitur vestigia. Iulia. Neque induci Lutherani potestis, vt pacis studio Pontificem pro Pontifice, vel ad futurum Concilium usque habeatis? Corui. Regnum ipsius, Tyrannidem ac potentiam ferre possumus, impiam doctrinam ferre non possumus. Per nos, vt Romæ satrapam agat, adeoque iuxta Canonicam Politiam Pontifex sit, facillè licebit, modò verbi cursum apud nos non impediat. Miror autem tam sollicitè hoc agere Erasmus, vt huiusmodi Pontificum Tyrannidem ac regnum rursus instauret, quos ipse etiam alicubi dicit auersari Deum. In Marc. cap. ii. sic inquit, Quàm huiusmodi Pontifices auersetur Deus, illud argumento est, quòd

totum illud fucatum Sacerdotium cum suo templo deleri iusserit. Siquidem hi sunt, per quos etiam hodie Christus perimitur in membris suis. In eundem Marcum cap. 14. Nullus hostis capitalior Iesu, quam impius Pontifex. Et infra, Ad perdendum Iesum summo Pontifice opus est, Iulia. Quod de Pontificibus malis ac impijs dictum est, id in bonos detorqueri haud patiar. Habuit Synagoga Prophetarum ac Christi interfectrix, Pōtifices hoc nomine indignos, impios videlicet ac ambitione turgidos. Tales Deum Erasmus auersari ait, bonos nimirum semper excipiens. Corui. Cur igitur hodie quoque Christum per hos in suis membris perimi, addit? Iulia. Id quoque de bonis accipiendum non est, sed de improbis. Coruinus. Da igitur ex omnibus Pontificibus vnum aliquem, qui post Apostolorum tempora recte officio functus sit, qui Perri exemplo Christianos pauerit, qui Apostolorum peram & baculum (paupertatis Symbola) dignitati, gloriæ diuitijs, antetulerit? Iulia. Ego, vt laudare, si quid perperam adeoque præter officium designant, haud possum, ita derogare illorum dignitati nihil debeo, Et, vt candidius facere illos puto, qui animo simplici multos in hoc ordine fuisse & sanctimonia & eruditione conspicuos credunt, ita me quoque consultius facturum arbitror, si Principi iuxta Scripturam non maledixero, quam si conuitia in illa Ecclesiæ capita congeram, quæ per iugulum meum aliquando reditura sint. Coruinus. Proh sententiarum inæqualitatem. Paulò antè Christiani Pontificis causam egisti, qui tibi nunc Metamorphosi quadam, prophanus Magistratus factus est. Quid erit, si hoc non est extra oleas ferri? Neque enim nos legitimo Magistratui maledicimus, cum pseudopphetam ac peruersa docentem suis pingimus coloribus, sed opus boni pastoris potius facimus, quem Lupos à caulis gregum æquè arceri decet, atque de pabulo ouium sollicitum esse, veluti quoque Paulus dicit, Episcopus potens sit in sermone, vt possit contradicentes conuincere. An non contradicit, qui Christianæ doctrinæ loco, sua somnia, adeoque Decretalium tradit spurcitiam? Quique prophanis Magistratibus ac Cæsari, vt salutiferæ Christi doctrinæ vim admoliantur, autor est? Iulianus. Quantum audio, vix Pontificem pro Pontifice habituri estis Lutherani, nisi futura Synodus hoc dissidium redegerit in concordiam. Coruinus. Interim Romæ regnet Canonica politia iure, id quod nos

catenus

catenus non reprehendemus, quatenus verbi cursum nobis permiserit liberum. Iulianus. Vt autem illud in Erasmo placet, quod Principes vult esse Principes, diuinæ iustitiæ ministros, tanquam Deo reddituros rationem? Corvinus. Bellè, Hoc enim vt ad concordiam multum facit, ita à nobis nunquam improbabitur: Et videre doctissimum virum credo, quàm multa faciant à foro suo aliena Principes, dum neglecta externa rerum gubernatione, luxui, aleæ, scortis, venationibus dant operam, de rebus bene administrandis minùs laborantes, quàm de ranis palustribus, iuxta prouerbum. Dictu autem mirum, quàm erigant cristas interim, si concioneris, Magistratum habere Deum autorem, adeoque Deorum nomine, interdum in Scripturis designari: Sin verò officij admoneantur, etiam summa cum modestia, iam adeò ferre ea in re concionatorum libertatem non possunt, vt etiam animaduertendi in eos ius vsurpare sibi audeant. Noui quēdam è Germaniæ Principibus, neq; indoctum, neq; ignobilē, sed de Papatu, ne corruat, adeo sollicitum, vt præ nimio zelo in omnelibidinum genus prolapsus, legitimam etiam vxorem thoro pepulerit. Cui tu an non monitore opus esse putas, à quo commonefiat, longè aliter politicam iustitiam, ad quam maritalis quoque erga coniugem fides pertinet, administrari, atque ratione tam fœda? Et tamen eundem Principem magno supercilio de Christianæ religionis dogmatis Augustæ sententiam tulisse multi audierunt: Quasi verò eadem facilitate & de fidei articulis pronuncietur & alienus thorus maculetur. Discere priùs debebat rectam viuendi rationem, quàm de Lutheranis ferret sententiam. Iulia. At huiusmodi monitiones tempestiuas ac subblādas esse oportet, ne, dum vulnusculū curare studemus, grauiori protinus morbo occasionem præbeamus. Coruin. Rectè, si vulnus quoque leuiusculum sit: Sin verò grauior plaga sit, quàm vt vulgaribus ac mitibus medicamentis sanari possit, qualis fuit illa in Tyberio, qui Antoniæ auia pro sua autoritate, vt secus quædam ageret, monenti, Memento, respondit, omnia mihi in omnes licere, iam tum Ioānis exemplo, qui de vita periclitari, quā ad Herodis adulterium conuiuere maluit, seueriùs aliquantò arguendos cēseo. Iulian. Quicquid huius feceris, tuo tibi periculo faciendum crit. Mea mihi potiùs allubescit ratio: Quemadmodum illud quoque magis probare libet, quod monachos vult esse

monachos Erasmus, adeoque sacerdotes dies ac noctes versari in lege Domini, quò possint sal esse populi, quàm si vterque ordo labefactetur. Coruinus. Quid vocat monachum esse? Iulianus. Morum perfectionem, quàm titulo profitentur, præstare. Coruinus. Hanc ego Erasmi rationem probare non possum: Quæ potest enim in hoc vitæ genere esse perfectio? Iulianus. Qui sua sponte alterius se subiiciunt arbitrio, aliena, quoad viuunt, victu ri quadra, qui contemtis huius mundi vel diuitijs vel illecebris, voluntariam adsciscunt paupertatem, qui deuicto affectu rei vxorix cœlibes viuunt, an non quandam moribus perfectionem præstant? Taceo ieiunia, preces, eleemosynas, ac alia huius instituti exercitia, longè à vulgi moribus dissidentia. Atque hæc quidem, vt in improbis parui momenti esse fateor, ita in optimis quibusq; non possum non laudare. Coruinus. Parum hæc ad rem faciunt: Illud enim, (Alterius se arbitrio subiicere) nihil aliud est, ac parentibus, magistratui, parochis obedientiam suffragari, inq; illegitimum propositum transferre: Quæ res quod habet in scripturis testimonium? Et spontanea illa paupertas, an non omnium rerum secum trahit copiam? Quotusquisq; inter monachos sitit, esurit, alget? An non opulentia satrapas vincunt? Huc adde, quòd Scriptura passim non illam corporis, sed spiritus paupertatem commendat ac prædicat. Certè vt Christi cohæres efficiare, non sordes, sed fides in gratuitam Domini misericordiam impetrat: Rursus, in gehennam non purpura demittit, sed infidelitas. Quid dicam de istorum cœlibatu, cùm etiam extra monasteria cœlibes viuere, quibus continendi donum contigit, permittantur? Aut omnes monachi virginitatem, quam vouerunt, præstant? Non tam cœci sumus Lutherani, vt, quid huius in monasterijs fiat, ignoremus. Cucullus concupiscentiam nihilo magis tollit, quàm sexum in Semiramide sustulit virilis habitus. Quid habent igitur perfectum monachi? An non perfectionis vocabulum, adeoque omnia pietatis exercitia, omnibus Christianis cōmunia sunt? Quanquam huiusmodi perfectio hîc cœpta, non nisi in futuro seculo consummetur. Iulia. Non tam plenus rimarum est Terentianus ille Parmeno, quàm tu verborum. Tot iam seculis, tanto patrum consensu comprobatum vitæ genus, quorsum attinet, in vniuersum damnare? Tollantur abusus, qui paulatim irreperunt, & iuxta Apostoli cōsiliū, quod bonū est, teneatur.

Corui-

Corui. Atqui nos non de abusu solum, sed de rei substantia quoque disputamus, disquirentes, num hæc tam varia vitæ genera vel exemplum Scripturæ vel testimonium habeant: Quod ipsum cū ostendere hætenus potuerit nemo, liberè pronunciamus, Monasticen Sathanam autorem habere, ferrique non posse. Quid? Hypocrisin, quam Quintilianus in Philosophis plerisque damnat, Ethnicus in Ethnicis, quod sub hoc nomine maxima vitia interdum lateant, nos Christiani, à falsis Prophetis attendere iussu, feremus? Iulianus. Consultius erat hanc sententiam ad futurum Concilium patribus referuare, adeoq; miseros Monachos in suis nidis sinere ad id tempus vsq; conuiuiscere. Coru. Monasterijs manum admoliri non est nostrum: Adeoque quod ad vim attinget, nihil monachis erit à nobis periculi: Interim tamen committere non debemus, vt, quod à Scripturis alienum vel docent vel faciunt, intempestiuo silentio comprobemus. Iulian. At æquiores sacerdotibus eritis, quos vult dies noctesq; meditari in lege Domini, quod possint sal esse populi. Cor. Quid nūc dent, qui Ecclesiæ capita haberi volunt, huiusmodi pastores errabūdis Christi ouibus, & breui coalescet diu ac multorum votis exoptata concordia. Certè enim indoctum illud Sacrificulorū genus hisce tumulibus occasionem dedit: Qui si id, quod audiunt, esse laborassent, quis nisi demens illis restisset? quis recta docentibus sese opponere ausus fuisset? Neq; enim ignoramus, eos q bene præsumt, duplici honore dignos esse. Magnus est vbique Sacerdotum numerus, Missas ac omnia sacra profluentium, qui si à missando, (libet enim hoc verbo vti) vel nunc tandem ad rectè docendum conuerterent animos, nihil esset hoc seculo, tot eruditis sæcundo viris, felicius: Certè enim præcipuum hoc est Sacerdotis officium, vt doceat. Loquor autem de verbi ministerio, quod ipsa si Sacerdotibus, vel, vt rectius dicam, Presbyteris detrahatur, quiduis citius quàm Sacerdotes erunt. Qua de re sic Malachias inquit, Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & Legem ex ore eius requirunt, quia angelus Domini exercituum est. Et Christus emissurus Apostolos suos in vniuersum orbem, Docete, inquit, omnes Gentes, hoc ipso indicans, docere, præcipuum Sacerdotis officium esse. Iulianus. Spero quenque pro sedaturum operam, vt, cū hætenus ob neglectam docendi prouinciā, iuxta eundem Prophetam, despicabiles fuerint, nunc rursus in

pretio habeantur. Sed hîc penitus, inquit Erasmus, infixum illud omnibus esse oportet, nec tutum esse, nec ad fouendam Ecclesię concordiam vtile, temere desciscere ab ijs, quę maiorum autoritate tradita sunt, quęque longo seculorum vsu, consensuq; cõfirmata: Nec quicquam omnino nouãdum est, nisi huc aut cogat necessitas, aut insignis inuitet vtilitas. Coruinus. Temere apud nos nihil nouatum est: Agam enim iam nunc non vulgi, non seditiosorum quorundam, sed eorum, qui ob doctrinę veritatem Luthero adhærescunt, causam: Qui si quid nouarunt, id magna necessitate coacti nouarunt. Quodd si accisis Ecclesię rebus, afflictisq; adeo conscientijs in tempore consuluisent Episcopi, necessitatem Lutheranis pleraque nouandi nõ imposuissent. Iam cum in vtramuis aurem ociosi dormiant isti, mirum nemini videri debet, quodd ipsi nobis consulimus. Nouatum est apud nos dogma de indulgentijs, de humanis satisfactionibus, deque alijs nugis Romanensium. Sed huc an non & vtilitas inuitauit & necessitas? Nisi fortassis inutile, minimeque necessarium iudicas, nosse, vnde remissio peccatorum, vnde iustificatio, vnde vita æterna petenda sint. Nouatum est & dogma de vna Sacramenti specie, non temere, sed planè necessariò. Cum enim Pater ille cœlestis, filium suum nobis audiendum proposuerit, isq; vtranque speciem sumendam instituerit, an non ingens piaculum sit, quod is præceperit, omittere? Idem nobis permisimus in monachorum votis abrogandis, in delectu ciborum tollendo, breuiter in omnib. dogmatis, quę vel laqueos conscientijs nostris iniiciebant, vel palàm cum Scriptura pugnabant: Non profecto hoc agentes, vt cornicum oculos, iuxta parœmiam, configeremus, sed vt piorum conscientias è miseranda & plus quàm Iudaica seruitute eriperemus. Quę res ad eò necessaria fuit, vt, nisi in tempore verbi sui imbre Christus nos perfudisset, multi de salute periclitaturi fuerint. Iulianus. Nec ego inficior, nec Erasmus dissimulat, esse permulta in Ecclesiam inuecta, vel sacrificiorum imperitia, vel negligentia, quę corrigi oporteat: Sed expectandam hîc Ecclesię primorum autoritatem, citra quam nihil nouari oporteat, rectè iudicat. Coruin. Iam ergo in mentem tibi veniat eius, quod paulò antè dixi, minore Erasimum cõstantia, quàm par sit, in Euangelico versari negotio: Aliàs in Ecclesia, nisi Episcoporum autoritate, nihil vult nouari, aliàs aliter loquitur. Audi enim,

enim

enim, quid eā dere in Epistolam ad Galatas commentetur: Absit, inquit, ut ullius hominis autoritas vos ab Euangelij sinceritate dimoueat, Et adeo vos non commoucant Petri aut Iacobi Ioannisque quantum uis magna vocabula, quibus abutuntur quidam ad illaqueandos vos Legis oneribus, ut, etiamsi quis Angelus à coelo prædicarit vobis Euangelium diuersum ab eo, quod à nobis prædicatum est, non solum nō audiat, verum etiam execrabilis & abominandus habeatur vobis. Ibidem, Nullius hominis, imò ne angeli quidem autoritas apud nos valere debet, quoties de rectitudine fidei agitur. Ibidem, Non existimabam hominis autoritate comprobandū, quod ipsius Christi iussu delegatū esset. Iulia. Apostolum certò nouit & à Deo missum esse, & quod docebat, diuinitus per reuelationem Iesu Christi accepisse. Rectè igitur atque ordine facit, quod è solo Christo ipsum, cuius iussu ad Gentes ablegabatur, non ex autoritate aliorum Apostolorum pendere ait, idem fortassis & de Luthero dicturus, si certum sit, & à Deo missum, & omnia quæ docet, Scripturis consentanea esse. Coruinus. Scrutetur ergo Scripturas, adque Scripturæ regulam, doctrinam nostram exigat. Quod si tum docuisse Lutherum aliquid à Scripturis diuersum conuicerit, meritò hinc pollicem, ut dicitur, premimus: Sin verò recta docere hominem pietati additissimum vel res ipsa clamarit, demiror, quid causæ sit, cur ad humanam autoritatem remittere nos malit, quàm Christi autoritate contentos esse, præsertim cum eorum, ad quos remittimur, tyrannide, Euangelica veritas non solum non promoveatur, verum etiam pessundet, vel ipso Erasmo teste, ad hunc modum de ipsis conquerente, Quid facturus esset Iesus, si conspiciat suam sponsam Ecclesiam, quam suo sanguine lauit, ut exhiberet sibi puram, expertem omnis maculæ & rugæ, per Episcopos Ecclesiæ præfectos, omni turpitudinis genere profanari, violari, conspurcari? qui nō solum pecudes & columbas, sed omnia sacra habent venalia, quæ pretio nec dari, nec emi possunt. Iulia. Iterum, quod mihi in improbos dictum est, id in bonos quoque detorques. Fateor esse multos in hoc ordine, malos, sed ij habent suum iudicium: At qui boni sunt, de ijs ego non dubito, si sacrosancta Synodus coierit, quin copiosè de Lutherana doctrina & disputaturi & pronunciaturi sint. Coru. O bellos disputatores, Scilicet tum asini isti portabant mysteria, quod aiunt. Sed quid

interim tradetur Ecclesijs, præsertim si Articuli isti, de quibus controuertitur, incidant? Iulia. Mira nobis dexteritate, & hîc cōsulitur, Ac primùm quidem de libero arbitrio sic inquit, Si quid de hoc quærendum est, in Theologicis diatribis sobriè discutitur. Interim inter nos illud conuenire satis est, Hominem ex suis viribus nihil posse, & si quid vlla in re potest, totum eius deberi gratiæ, cuius munere sumus quicquid sumus, vt in omnib. agnoscamus imbecillitatem nostram, & glorificemus Domini misericordiam. Coru. Ita me Deus amet, vt hæc cordatissimè dicuntur. Quòd si ante sexennium hisce de rebus ad eum modum scripsisset, nunquam inter ipsum ac Lutherum tantum esset conflatum incendium, Certè enim opus est, ad amplificandam Domini misericordiam, vt vires nostræ extenuentur, quæ vt maximè externam & politicam iustitiam per se præstent, tamen in iustificationis causa, ne tantillum quidem possunt. Spiritu hic opus est, totum hominem innouante. Neque est cur timeamus, si palàm hæc è suggestu doceantur, ne ad nequitias ac malè agendum fenestra vulgo aperiatur: Illa enim imbecillitatis nostræ, ac naturæ tot modis vitiata exaggeratio non deteriores facit, sed nos in nostri agnitionem perducit, ita vt non solum de viribus nostris desperemus, sed vt eò quoq; vbi paratum ac præsens auxilium sit, properemus, nimirum ad Christum. Atque ibi tum cum fructu pauperibus huiusmodi annunciatum lætum illud Euangelij nunciū, inque Christum fiducia perdiscitur. Sed heus tu, Occurrit eadem de re non dissimilis locus, mihi quoque apud Erasmus obseruatus, quem tantò maiore fide reddam, quantò ad recitatam abs te sententiam accedit propius. Habet autem sic: Deus exigit ardua & humanis maiora viribus, sed idem addit opem, vt possis quod iuberis: Ita fit vt, quod homo non possit ex sese, id possit auxiliante Deo, qui nihil non potest. Puto hîc allusum ad illud Augustini, Da quod iubes, & iube quod vis. Iulia. Erasmus ergò hîc laudas ac recipis? Coru. Imò iam pridem à nobis impetrauit, vt de libero arbitrio nunquam aliter vel sensuri vel locuturi simus, Atq; vti nam talis consensus in cæteris quoque sit dogmatibus, de quib' controuersia est, præsertim de fide ac bonis operibus. Iulianus. Rectè mones: probè enim hîc teneo Erasmi sententiam, Conueniat, inquit, inter nos, fidei plurimum esse tribuendum, modò fateamur, & hoc peculiare donum esse Spiritus sancti, idq; multò patère

patere latius, quàm vulgus hominum credit, nec omnibus adesse qui dicunt, credo Christum pro me passum esse. Concedamus fidei iustificari, hoc est, purificari corda credentium, modò fateamur ad consequendam salutem necessaria esse & charitatis opera. Neque enim fides potest esse ociosa, cum sit fons & seminarium omnium bonorum operum. Corvinus. Multa hinc præclare dicuntur: Veræ enim fidei plurimum tribuendum est, vel totius noui Instrumenti testimonio: Atque hanc ipsam fidem peculiare donum esse Spiritus sancti, omnino latius, ac vulgus credit, patens, tantum abest, vt non fateamur, vt etiam anxie admodum è suggestu hoc ipsum inculcemus. Imò quid rectius doceri potest, ac fidem purificare corda credentium? Tollatur hæc è Scripturis in Christum fides ac fiducia, & reliqua parui momenti fore, facile apparebit. Cuius fidei ea demum est efficacia, vt, nisi bonis operibus, adeoq; pietatis exercitijs fecunda sit, nihil minùs quàm fides dici mereatur. Et quidem rectè hætenus de fide dictum est: Quod verò exigit, vt vicissim fateamur nos, ad consequendam salutem necessaria esse & charitatis opera, id quale sit, non video, quia non sibi hinc constat Erasmus. Iulianus. Quis sit hoc? Corvinus. Iam dudum fide purificari corda confessus est: At verò corda purificari, est à peccatis liberari, iustum coram Deo pronunciari, vitæ æternæ donari: Requiritur igitur ad eam rem charitatis quoque opera, quorsum tandem attinet? Iulianus. Charitatis opera sic requirit, vt tamen primas fidei tribuat: Quod ipsum an rectè culpes, tu videris. Aut fidei iusticia sine operibus vlla esse potest? Aut non exigunt sacræ literæ & operum iusticiam? Corvinus. Exigunt, sed tamen operibus nec iusticiam acceptam referunt (iusticiam inquam qua coram Deo iusti reputamur) nec vitam æternam. Quin nos docendi gratia discernere hinc inter opus ac personam solemus: Nullum opus tam est in speciem bonum, quod placere, nisi persona prius accepta sit, Deo possit. Vt igitur persona iusta pronuncietur coram Deo, vt placeat, vt accepta sit, misericordia in Christo nobis exhibita efficit, quam ipsam misericordiam ni apprehendat fides, nihil est, quod de charitatis operibus vel iactemus vel præsumamus: Non quòd bonos fructus in bona arbore damnemus, sed quòd fidei iusticiam incertam reddere nolimus. Incerta autem redderetur, si vel vlla ex parte penderet è dignitate nostrorum operum. Quod enim opus

opponi poterit iræ ac iudicio Dei? Iam ubi persona per misericordiam in Christo nobis donata, diuinæ iusticiæ facta est particeps, adeoq; per fidem insita Christo, ibi fieri non potest, quin vltro ac sponte legem impleat, bonis operibus studeat, pietatisq; adeo exercitijs commendabilem sese faciat. Breuiter, In iustificationis causa, sola misericordia, quam fide apprehendi oportet, regnat: Neq; vllum opus aliud, præterquam Christi meritum, admitti debet. Quod verò ad declarandam fidem attinet, operum iusticia modis omnibus præstanda est. Iulianus. Si opera igitur in iustificationis negotio, vsq; adeo admittenda non sunt, iam mercedis quoq; vocabulum è suggestu profligari oportebit, cuius tamen & patres Orthodoxi & sacræ literæ passim, imò frequentissimè mentionem faciunt. Vnde apud Apostolum dicitur, Vnusquisq; propriam mercedem accipiet secundum laborem suum: Et in Euangelio, Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælo. Coruinus. Mercedis vocabulum nec explosum est ex Ecclesijs nostris, nec explodetur vnquã. Qua de re ad hunc modum docemus, in persona gratis per Christum iustificata, virtutes & opera verè esse meritoria, mereri autem non remissionem peccatorum, non iusticiam spiritus, non vitam æternam, vt quæ fidei debeantur, sed alia præmia, cum corporalia, tum spiritua- lia. Iulianus. Quantum audio, non procul abestis, Lutherani, quod ad fidei præconium attinet, ab Erasmi sententia. Vtrinque docetur, fidem iustificare, fidem esse donum Dei, fidem patere quam latissimè, fidem non ociosam, sed fontem & seminarium esse omnium bonorum operum. Quin & de mercedis vocabulo propemodum consensus est: Solum de operibus variant sententiæ. Coruinus. Variant, sed non adeo, vt sarciri concordia hinc non possit: Vtrinque enim fatemur, externam operum iusticiam præstari oportere, adeoq; eam fidem, quæ charitatis operibus ac pietatis exercitijs non commendetur, nihil minùs ac fidem esse. At verò operibus locum in iustificationis causa tribuere, vt planè cum Scriptura pugnat, ita à Lutheranorum peruiacia alienissimum est. Quin Erasmus quoq; alicubi idem fatetur his verbis, Nullum est opus hominis ita bonum, vt mereatur præmium vitæ æternæ. Quibus verbis si satius stare duxerit, quàm ab seipso dissentire, nihil, quod concordiam in hoc articulo remorari possit, fiet reliquum. Iulianus, Non ab se ipso (crede mihi) dissentiet:

Interim

Interim tamē, quid huius populi auribus ingerere conueniat, cōsiderari oportet. Quē non faciant enim ad bene operandū segnē ac desidē, tot ac tanta fidei præconia, quibus citra omnem nostrā operā, Christo fidentibus æterna beatitudo promittitur? Qua de re ad hunc modum Erasmus loquitur, Nō ingerantur auribus imperitæ multitudinis illa paradoxa, nihil refert, qualia sint opera nostra, tātū habeto fidem & seruaberis. Item, Homo, quicquid agit, nihil aliud, quā peccat. Item, Christus pro peccatis nostris dependit. Corui. Non vult prædicari huiusmodi paradoxa Erasmus tuus? Iulia. Vult, sed ea moderatione, vt ne hinc in deterius labendi arripiat ansam populus: Qui quantō est ad peccandū propensior, tantō sauioribus concionibus à flagitijs deterreri debet. Corui. Commentū hoc recipio, si de obstinatē malis, deq; iusticiarijs, qui verbo Dei non afficiuntur, loqueris. Huiusmodi enim canibus sanctū non esse obijciendū, nec huiusmodi porcis margaritas obtrudendas, & scio & memini. Quid? Hoc hominum genus, quoniā conciones sacras ridet & cōtemnit, suo morbo relinquēdum est. Interim æquum putas, afflictas ac pauidas conscientias, quas vt non ita passim, ita tamen reperire est in multitudine, hoc tam læto fraudare nuncio, vnde aduersus peccatum petant remediū? Aut Christus vsquam, quia omnia quæ docebat, aliorum ac dicta erant, multi rapiebant, paradoxa huiusmodi obtricare iussit Apostolos? Quæ dixi, inquit, in tenebris, prædicate super tecta, & Lucæ vltimo, poenitentiam ac remissionem peccatorum in suo nomine annunciari iubet omnibus gentibus, Vbi audis, opinor, Christum verbi sui cursum, si fructus speretur, nullis cancellis cōcereri, sed liberum esse velle. Et apud Ioannem legitur, quosdam Christi verbis offensos abiisse retro, neq; post secutos ipsum esse. Ideōne Christus ab officio docendi supersedere cœpit? Sciebat nimirum, pios huiusmodi paradoxis non offendi, sed vberem potiùs hinc vtilitatem capere: Quòd si impij & excæcati huius seculi filij offendantur, id ob stare non debere, quò minus magnum illud gaudium, quod toti populo futurum angeli prædixerunt, omnibus annuncietur. Huc pertinet, quod de Pharisæis Christus, ob id genus paradoxa offensis, dixit, Sinite illos, cæci sunt cæcorum duces. Iulianus. Vt vera sint hæc, habent tamen periculi aliquid hæc particule, Nihil refert, qualia sint opera nostra, item, Homo, quicquid agit, peccat, præsertim vulgo inculcata. Corui.

At

At nos in huiusmodi paradoxis tradendis, ea prudentia utimur, ut de ijs verba ad populum facientes, ne Erasmum quidem iudicem recusaturi simus. Sic enim docemus, bona opera iure diuino exigere, rursus, operum confidentia nihil esse perniciosius, ad hæc, nullum opus tam esse in speciem bonum, cui vel iustificatio, vel vita æterna possit referri accepta, solam enim fidem hinc misericordiam Dei in Christo apprehendentem, regnare, adeoque tenere primas: Docemus præterea, hominem, quatenus caro sit, nunquam non peccare, iuxta illud, Qui carnales sunt, quæ carnis sunt, affectant: Cuius peccati vis tanta sit ac talis, ut etiam spiritu renouatis multum facebat negotij, id quod nihil obscuris verbis Paulus quoque indicat Romanis scribens, Video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meæ, & captiuum reddentem me legi peccati, quæ est in membris meis. Rursus, Vbi cor per spiritum ac ignem renouatum sit, ibi, quia persona accepta sit, opera quoque placere Deo. Non dissimili moderatione & illud paradoxon (Christus pro peccatis nostris dependit) vulgo inculcamus, apud iusticiarios & impios, quia veteribus vtribus Euangelicæ gratiæ multum non rectè committitur, tacemus, Sin verò adsit multitudo, quæ nunquam tam est mala, quin habeat vel paucos qui Euangelicæ gratiæ capaces sint, iam ut poenitentiam, hoc est mortificationem & fastidium nostri, liberè docemus, ita Christum quoque solum pro peccatis nostris dependisse rectè tradimus: Hoc enim dogma, si ex Euangelicis tollatur literis, perinde erit, ac si mundus sole priueretur. Proinde, ut planè hæc Erasmica ratio friget, ita admitti, nisi cum insigni contemptu verborum Christi, non potest, ut cunque tandem hæc de re Synodus statuatur. Iulianus. Ergo hinc Erasmus iuxta prouerbum, panes in frigidum furnum immittit. Coruius. Non omnino frigidum. Quanquam enim verè magnus, verè quæ admirabilis ob eruditionem apud nos sit Erasmus, tamen tantus non est, ut in gratiam ipsius manifestam veritatem abnegare vel possimus vel debeamus. Non sumus Pythagorici, ut illud *ἀντὶ θεοῦ*, nisi sacrarum literarum autoritas huc accedat, pro rato habituri simus. Præscribantur ea nobis, quæ consentanea sint sacris literis, & dicto audientes erimus. Iulianus. Etiam hæc non sunt scripturis consentanea? Pij cuiusdam affectus est, credere, preces ac bona opera viuentium prodesse defunctis, præsertim si hæc illi, dum viuerent, faciendâ curarunt.

curarunt.

curarunt. Tantùm admoneantur, qui funebres pompas ac Missas gloriæ causa instituunt, perdere mercedem suam, ac certius esse lucrum, si, quod morientes legant, viui ac sani in pios vsus erogent: At quibus hoc nondum persuasum est, ne obstrepant aliorum simplicitati, sed ipsi tantò benigniùs subleuent pauperum inopiam, tantoque feruentiùs incumbant bonis operibus, quò minùs credunt defunctos viuorum benefactis iuuari. Coruinus. Rectè Erasmus facit, quòd nostrum hac de re dogma non reijcit nec improbat: Hinc enim apparet, videre hominem doctissimum aduersariorum nostrorum doctrinam de vigilijs, de missis, deque anniuersarijs, vt vocant, è Scripturis probari non posse, nisi fortè istas nobis è Machabæorum libris drachmas obiecerint, quas potissimum Romanenses hîc venerari, clarius est, quàm vt negari possit: Et quid tandem huiusmodi parentalia ac pompæ mortuis prodesse possunt, cùm post mortem pios statim irrumpere in vitam, impios contrà iræ ac iudicio statim obnoxios esse, Scriptura palàm vociferetur? Sic enim apud Ioannem Christus inquit: Qui credit in me, non iudicabitur, qui verò non credit, iam iudicatus est. E quibus verbis colligi rectè potest, eos qui hinc decedunt, vel fide præditos, vel diffidentia laborantes, decedere: Si fide præditus est qui animam agit, iam dubium non est, quin immortalis vita donatus nulli pœnæ obnoxius esse possit, veluti Christus ad latronem ait: Hodie mecum eris in Paradiso: Si verò diffidentia laborat, iam quoque habet iudicium suum, non aliter atque epulo ille Euangelicus, qui protinus post obitum in infernum delatus audit, inter nos & vos hiatus ingens firmatus est, vt ij, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transcendere. Sic nostra est ratio: etiamsi non me clam sit, Erasmus alicubi nescio quod purgatorium de nouo somniare, in quod animæ defunctorum ob leuiuscula peccata perpurgandæ immigrent: Quod tamen commentum tantò periculosius est, quantò incertius habet in Scripturis testimonium. Quin & illud haud placet, quòd pij affectus esse putat, credere, preces ac bona opera viuentium mortuis prodesse. Scilicet mors Christi ad expianda omnia peccata nostra non sufficeret, nisi operibus nostris iuaretur: Quid dici poterat ineptius? Gratuito fidentibus peccata condonantur, neque Deus, natura clementissimus, ad eam rem operibus nostris, etiamsi hæc ipsa exigat, perinde atque fructus

Arbor bonæ arboris, opus habet. Adhæc, nihil pium vel esse vel dici potest, quod non è verbi testimonio pendeat. Poterat & illud videri pium, quòd diues ille Euangelicus ita demum fratres suos in melius vitam mutaturos, deq; salute sollicitos putabat futuros, si quis ad illos è mortuorum numero ablegaretur. Sed audit, Habent Moysen & Prophetas. Et Scriptura nihil obscuris verbis dicit, Non facies, quod tibi rectum videtur: ablegans videlicet nos ad legem & testimonium. Iulianus. Si probè Erasmi sententiam affecutus es, nō hoc agit, vt ad vigilias ac missas nos reuocet, quas ipse quoq; si gloriæ causa instituantur, improbat, sed vt ne illis, qui aliter ac vos credunt, obstreperi sitis. Et quidem hîc Ecclesiæ auctoritatem, tanto, tamq; diuturno doctorum consensu confirmatam, argumentis tuis opponere possem, ni scirem, huiusmodi digladiationes concordia, quam quærimus, obfuturas. Itaq; scias, nihil hîc Erasmus pronunciare, sed hoc potius agere, vt concordia studio vsq; ad futurum Concilium mutuo internos conquiescamus. Coruinus. Causam, quam semel defendendam suscepimus, deserere, nisi cum animarum nostrarum certo periculo, nō possumus. Quanquam si quieuerint aduersarij, nos quoque non illibenter quiescemus, tantò interim diligentius Ecclesijs nostris sanam doctrinam tradituri, quantò plus otij hinc ad nos rediturum est. Sed nihilne verborum de Sanctorum inuocatione facit? Iulianus. Facit, Religiosi, inquit, affectus est, credere sanctos ac sanctas, quos Deus adhuc mortali corpore grauatos tanti fecit, vt ad illorum preces Dæmones expulerit, mortuos ad vitam reuocarit, nunc quoq; apud Deum non nihil posse. At quibus diuersa sedit opinio, pura mente syn ceraq; fide inuocent Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, ne obturbent odiosè ijs, qui citra superstitionem implorant Diuorum suffragia. Coruinus. Quòd sæpenumero ingentia per diuos miracula Deus ediderit, scio, quòd præterea magni illos fecerit, scio: Sed an hisce de causis inuocatio illorum admittenda sit, id verò nescio. Præterea, cur affectum, diuos ob edita miracula inuocantium, religiosum vocem, nullas omnino causas video. Neq; enim Scriptura ad nostros affectus exigenda est, sed nostri affectus ad Scripturam potius se accommodent, oportet: Alioqui è Scripturis Lesbiam regulam faciemus, iuxta parœmiam. Iuxta Euangelicam doctrinam, Vnus mediator est Dei & hominum, Homo Christus Iesus: A quo quisquis

quisquis mediationis honorem aufert, adq; creaturas transfert, cum ego nihilo minus delinquere arbitror, quam qui præcepta primæ tabulæ transgrediatur. Quod enim habet hæc inuocatio Scripturæ testimonium? Itaque libet rem certam hîc pro incerta amplecti, hoc est, inuocationem diuorum, ab humana solùm auctoritate dependentem, relinquendam illis iudico, qui humana diuinis potiora habent. At verò Christi Mediationem tantò obstinatus defendendam puto, quantò certiores sumus, quòd gloriam suam alteri nunquam daturus sit. Iulianus. Nihil igitur honoris sancti à vobis auferent, quos vt in vita, ita nunc quoq; pro Christianæ Reipublicæ salute indefinenter orare credibile est? Coruinus. Bardi vsque adeo non sumus, vt honore indignos iudicemus. Quis enim sic insaniat? Imò cum constet diuos omnes, in augendis talentis sibi conceditis summa fide semper vsos esse, inq; fidei confessione ad finem vsq; constantissimè perstitisse, quis, obsecro, in his Christum nō veneretur? Quam tamen laudem ita demum gratam illis futuram scimus, si & fidem & cæteras eorum virtutes diligenter imitemur. Qua dere ita Paulus inquit, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Iulianus. Et Erasmus, Illud, inquit, citra noxam omnibus incul cari potest, diuos ac diuas optimè coli, imitâdo vitam illorum. Sed interim & imagines fertis, opinor, idq; pacis studio. Coruinus. Ferimus, præsertim si absit cultus ac veneratio. Iulianus. Atqui Erasmus affectum religiosum, ac simplicem, imaginibus non nihil tribuentem, ferendum putat. Coruinus. Fruatur ergò suo sensu. Nos, vt vi ad fidem cogimus neminem, ita nullum affectum nisi è verbo Dei dependentem probamus. Iulianus. Ergò & confessionem, quam plerique diuini iuris esse contendunt, fortasse non recipis? Quam Erasmus idcirco retinendam iudicat, quòd & salutaris sit, & multis utilitatibus commendabilis, & tanto seculorum vsu comprobata? Coruinus. Si ad enumerationem peccatorum, eamq; anxiam non adigamur, sed liberum istud vnicuique relinquatur, iam propter clauium vsu & absolutionem nullo pacto reiiciendam nos quoque iudicamus. Quam in re tamen danda est opera, vt eius confessionis, qua coram Deo nos accusamus, ante omnia cura habeatur. Quòd prior illa, nisi hæc accedat, planè Hypocri-sis quædam sit. Iulianus. Istud rectè. Sed quid de Missa fiet? Eam non abrogandam, sed si quid sordium in eam irrepsit, id corrigendum.

gendum iudicat, Ceremonias ac preces ferè omnes probat, pro-
 las omitti posseait: Quin superstitionem priuararum quoq; Mis-
 sarum vel tolerandam, vel corrigendam putat. Coruinus. Priua-
 tæ Missæ qua ratione vel tolerari, vel corrigi possint, non video:
 Neque enim vel à Christo, vel ab Apostolis institutæ sunt, sed ob
 quæstum, id quod res ipsa palàm arguit, susceptæ. Publicum ve-
 rò sacrum, quod Christi & præceptum & exemplum habet, quis
 quæso reiiciat? Imò hoc ipsum apud nos summa reuerentia habe-
 tur, ceremoniæ ac preces, quæ cum verbo Dei non pugnant, reli-
 giosè in eo seruantur, sed tamen semper, qui mensæ Domini par-
 ticipent, requiruntur. Iulianus. Sic fuisse olim à Christo institu-
 tum, & diu seruatum ipse quoque Erasmus fatetur, Verùm quò
 minùs id fiat, non per Sacerdotes, sed per Laicos stare, in quibus
 nimium charitas refrixerit, existimat. Coruinus. Mi Iuliane, non
 hoc per Laicos stat, sed per Sacerdotes, qui assiduus exhortationi-
 bus ad sacram hanc communionem prouocare populum debe-
 bant: Quod cùm fœdè haftenus omiserint, solum Paschatis tem-
 pus ei rei destinantes, factum est, vt vsum Cœnæ omnino propa-
 nauerint, qui apud nos diligenter docetur, quamque necessariū
 sit hoc Christi præceptum subinde exequi, ostenditur. Hinc fit, vt
 nunquam, qui communicent, desint. Iulianus. Atqui sacrificij
 vocabulum è Missis vestris explosum esse scio, quod tamen tole-
 rari poterat. Coruinus. Est sacrificium propitiatorium: Est & lau-
 dis sacrificium ac gratiarū actionis, Philippo nostro teste, quem
 ubique libenter sequimur. Sacrificium propitiatorium, quo pro
 culpa nostra satisfit ac pœna, Christus est, qui, vt semetipsum
 pro nobis in ara crucis obtulit, idq; Deo Patri, ita offerri amplius
 non potest, iuxta illud, Semel oblatus est, quia ipse voluit. Item il-
 lud, Vnica oblatione consummauit in æternum electos. Cuius
 nos sacrificij quoties recordationem peragimus, toties pro tam
 ineffabili beneficio, gratias Deo per Christum agimus, laudantes
 ac glorificantes Deum, quòd à peccato, morte, Sathana, inferno
 liberatos, in regnum Filij sui transtulerit. Atque hoc laudis sacri-
 ficiū non illibenter in Cœnam admittimus, illam prioris sacri-
 ficiij iterationem impijs sacrificulis relinquentes. Iulianus. Su-
 persunt dies festi: de quibus ad hunc modum inquit. Facile Epi-
 scopi festa patientur esse pauciora, modò ea, quæ supersunt, ma-
 iori religione celebrentur. Superest & ciborum delectus, quain

revescentem non vult insultare abstinenti, & contrà. Corvinus.
 In huiusmodi rebus medijs facile sarcietur concordia, si in iusti-
 ficationis causa conciliatio inueniri possit: Poterit autem, si ne-
 gocium hoc totum ad sacras literas, perinde atque Lydium lapi-
 dem, exigatur, neq; quicquam ab ijs diuersum admittatur. Atque
 hoc ipsum ni tandem fiat, frustra de Ecclesiæ pace laborabitur:
 Tam enim à Scripturæ autoritate diuelli non possumus, quàm
 est certum, omnia inibi contenta, esse quàm verissima. Iulianus.
 Neque hoc Episcopi, opinor, agunt, vt vos à Scriptura abducant,
 sed vt à falsa Scripturæ interpretatione abstineatis. Neq; enim re-
 ctè Scripturam intelligere iudicandus est, qui locum vnum atq;
 item alterum benè citare potuit: Alioqui & Zuinglianorum &
 Anabaptistarum errores, pro sanis dogmatis recipere nos co-
 getis. Corvinus. Scripturam falsò nusquam interpretati sumus,
 præsertim cùm ad Christum ac proximi dilectionem nusquam
 non spectauerimus. Quem scopum quisquis tandem præfixum
 in docendo habet, eum ego errare posse vix persuaderi possum.
 Quod ad sectarios attinet, iam pridem Zuinglianos in Cœnæ ne-
 gocio cæcutire, aq; Scripturæ analogia aberrare, probatum est, &
 Anabaptistæ, qui potissimum è Zuingliana secta, perinde atque è
 Troiano equo prodeunt, erroris iam pridem conuicti sunt. Ad
 quem modum si nos quoq; conuicti fuerimus, vltro aduersarijs
 cedemus. Sed hoc ipsum quando fiet? Nimirum ad Kalendas græ-
 cas. Iulianus. Si coierit Synodus, erunt indubiè, qui de dogmatis
 vestris & iudicabunt & pronunciabunt rectè. Ego interim Eras-
 mi mei consilium secutus, & à sectis omnibus abstinebo, & Eccle-
 siæ per omnia parebo. Corvinus. Ego verò, vt me Catholicæ Ec-
 clesiæ, non Papalis, membrum agnosco, ita solùm vñicum illum
 Ecclesiæ sponsum Christum auditurus sum, iuxta illud, Hic est
 Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, Hunc
 audite, Proinde vale. Iulianus. Et tu vale, pacis
 vbiq; memor. Corvinus.
 Fiet.

CATALOGVS ERRORVM ET ABVSVM PRAECIPVORVM IN ECCLESIIS PONTIFI- CIIS,

Cuius suprà fol. 1. in margine, & postea Consilio de Abusibus Ecclesiarum emendandis, mentio fit.

DE INVOCATIONE SANCTORVM.

Manifesti abusus sunt, imaginari, sanctos esse opitulatores, qui ipsi tollant morbos, aut depellant pericula, aut praelentur, sicut fingunt de Georgio, aut similibus, cum solius sint Dei opera, Patris, Filij, & Spiritus sancti, ubiq; adesse & exaudire, dare vitam ac salutem, ut Christus inquit, Pater usq; modò operatur, & ego operor. Et Ies. 45. Nunquid non ego Dominus, & non est ultra Deus præter me, Deus iustus & saluans non est præter me, conuertimini ad me &c. Et si quid agitur ministerio angelorum, Deo impellente agitur.

Ethnica insania est, singulis sanctis tribuere certa officia. Anna fingitur dare opes, velut Iuno: Antonium faciunt custodem porcorum &c.

Est & ethnica insania fingere, quòd ad vnam statuam magis exaudiat sanctus, quàm ad aliam. Ideo aliæ statuæ magis coluntur, quàm aliæ, ut statua Mariæ Lauretanæ aut Helueticæ. Et singuli meminerunt, se ad tales statuas inuocasse Mariam, velut præcipuam propiciatricem, & placabiliorem Christo. Ut autem ad pastores pertinet, docendo reprehendere hos vitiosissimos cultus, sic ad officium Magistratus pertinet, tales statuas re ipsa tollere. Deuter. 12.

Creuerunt & peregrinationes ex hoc errore, quòd aliæ statuæ magis quàm aliæ colendæ putantur: Cum Deus non sit alligandus ad vllam rem, ad quam se ipse suo verbo non alligauit, Ies. 66. sed velit ubiq; inuocari, in spiritu & veritate, in nomine Christi.

Declarat etiam Diabolus manifestis signis se autorem esse peregrinationum multarum: ut multi norunt, ad sacella Viti, homines

mines

mines sanos alioqui, corripitur furore Diabolico, & saltare per tri-
duum aut quatrduum. Constat & in hac vrbe Rarisbona, multos
accurisse ad statuam subito furore percitos, & iacuisse aliquan-
diu ante simulacrum stupentes, atq; ita velut voto persoluto, ad-
seredisse. Hæc similia sunt multorū ethnicorum exemplorum,
vt de Orgijs, de Corybantibus legitur.

Scimus alicubi persuasum fuisse mulieribus, prodesse ad
fecunditatem, si nudæ circumirent in sacello aram, & offerrent
munus. Multa, quæ verecundè recitari non possunt, omittimus.

Quantum imposturarum est & in ipsis imaginibus? Vidi-
mus statuas Mariæ, quæ ita fabrefactæ erant, vt vultum auertere à
precante, aut annuere possent.

Hæc non possunt singula commemorari, sed pastorum &
Magistratuum diligentia tales abusus tolli oportuit, qui tamen
propter quæstum retinentur.

Abusus est in iureiurando, addere sanctos, Ita me Deus ad-
iunct, & omnes sancti, vel, sicut legitur in Decretis: Ita me Deus
adiuuet, & hæc reliquiæ sanctorum.

Postremò, si officium Mediatoris Christi illustraretur in
docendo, facilius abusus illi caueri possent.

Feriæ sanctorum moderandæ sunt, & corrigendi abusus
plurimi earum feriarum: populus piè conuenire debebat ad au-
diendam veram historiam, quæ hortaretur pios, vt agerent gra-
tias Deo, qui Ecclesiam confirmat exemplis sanctorum, item, vt
accenderentur ad imitationem. Nunc, aut nullas audit historias,
aut fabulas audit, putat sanctum placandum esse his operibus, ie-
iunio, & ceremonijs festi dici. Non igitur conuenit ad discen-
dum, sæpius verò conuenit ad conuiuia, ad ludos.

Prohibendæ sunt etiam discursationes stationariorum, qui
confirmant errores, & expilant plebem.

Prohibendæ etiam consecrationes similes magicis, vt her-
barum, cultrorum & similes, quibus vana fiducia alitur, & mens à
Deo auertitur.

DE POENITENTIA.

Abusus manifestus & vñtatissimus est, quòd propter consuetu-
dinem multi petunt, & impetrant absolutionem, qui non ha-
bent propositum emendandorum morum, sed perseuerant in
mani-

manifestis delictis, vt scortatores, adulteri, vsurarij, simoniaci & alij. Tales nō sunt absoluēdi, donec manifestè alijs scandalo sunt.

Abusus manifestus est, quòd in doctrina de pœnitentia hactenus fuit omīssa doctrina de fide in Christum, qua accipimus remissionem peccatorum. Sed multi docuerunt propter contritionem remitti peccata.

Abusus manifestus est, quòd non docentur Ecclesiæ, ne scrupulosa enumeratione excrucientur mentes, sicut quidam modesti homines totos quatuor dies aut plures consumeabant in recitatione delictorum, quorum tamē pleraq; erant violationes superstitiosarum traditionum humanarum, nec norant discrimen inter diuina præcepta, & superstitiosas traditiones.

Abusus manifestus est, contentio de proprio sacerdote. Pastores ipsi debebant suam plebem audire, aut, si qui mallent apud alios sua arcana deponere, iubere, vt testimonia adferrentur ab honestis viris, qui confessiones audiuiſſent.

Multi sunt abusus manifesti in reſeruatiōe casuum. Seruit ea res ambitioni & auaritiæ pontificiæ, & pleraq; reſeruatiōes pertinent ad casus, quibus humanæ traditiones violatæ sunt: grauiora delicta facilius remittuntur. Item, si qui ignorant, quid valeat hæc reſeruatio, grauius cruciantur, cū putant se excludi à regno Dei. Sunt & in satisfactionibus varij & manifesti abusus. Imponuntur opera inutilia, peregrinationes, preces ad sanctos compositæ, in quibus multa absurdè dicuntur, vt, Maria mater gratiæ, tu nos ab hoste protege, in hora mortis suscipe, &c. Vexantur etiam conscientiæ omīſſione satisfactionum, præsertim cū indocti putent eas mereri remissionem culpæ.

Abusus manifestus est, dare indulgentias. Cū enim olim indulgentiæ fuerint relaxationes pœnarum canonicarum, & tempora ipsa mutauerint pœnas canonicas, iam indulgentiæ sunt inanē nomen.

Commentitium est, quòd docent in indulgentijs applicari merita sanctorum, cū tamen hæc applicatio non pertineat ad clauēs. Item cū dicatur, Iustus sua fide viuit, qua applicat sibi Christi merita, non est persuasio offundenda populo, quòd propter merita sanctorum saluentur. Blasphemia vox est, quòd in absolute addunt meritis Christi merita sanctorum, cū dicunt, merita Christi & Mariæ & omnium sanctorum sint tibi ad remissionem peccatorum.

Abusus

Abusus manifestus est, quòd populus putat, minùs valere absolutionem sui pastoris, quàm indulgentias.

Abusus manifestus est, quòd dantur indulgentiæ pro mortuis, cùm scriptum sit, Quidquid ligaueris super terram.

Abusus manifesti sunt, quòd populus iubetur redimere relaxationes traditionum de cibis & alijs. Hæ imposturæ etiam quæstuosæ sunt: Et non solùm falsæ persuasiones nocent conscientiæ, sed etiam iniuste compilatur populus.

Abusus manifestus est, quòd obnoxij publicis criminibus, cùm recipiuntur, ab ijs qui præsunt, redimunt pecunia publicam castigationem, quæ ad exemplum pertinet.

Abusus manifestus est, quòd de bonis malè partis dantur facultates dispensandi, & faciendi compensationes quæstuosas auditoribus confessionum.

DE MISSA.

Abusus manifesti sunt, quòd multis datur Sacramentum, quos constat perseverare in manifestis peccatis. Et sic ingens turba sacrificulorum assiduè celebrat Missas.

Abusus manifesti sunt, quòd discernunt applicationes Missæ, generalem, specialem, Et hanc volunt esse in arbitrio sacerdotis, vt applicet, vel multis vel paucis, viuis & mortuis, æqualiter vel inæqualiter, & affirmant Deum partiri fructus Missæ secundum determinationem sacrificuli: sicut enim loquuntur. Et quidem fingunt Missam prodesse alijs ex opere operato.

Hæc est prorsus ethnica persuasio. Et cùm Paulus dicat puniri Ecclesiam propter indignè sumentes: non dubium est, hanc horribilem prophanationem, causam esse maximarum calamitatum publicarum. Recepta enim opinione, quòd fiat applicatio iuxta arbitrium sacrificuli, & opus sine pietate facientis profitalijs, hîc sacrificuli securi cœperunt cumulare Missas, & vberius applicare ijs, qui plus numerabant. Inde Missæ in quæstum conuersæ sunt. Nec alia res in mundo quæstuosior est, quàm Missa.

Et recepta est persuasio, vt putetur esse remedium omnium malorum corporalium & spiritualium. Mercatores conducunt Missas, vt felix sit negociatio, viatores, vt iter sit faustum, ægroti, vt conualescant, &c.

Hæret fiducia operis sacrificuli. Interim, quo modo proficit conscientijs, quo modo sit exercenda fides & inuocatio in fide, silentium est.

Templa sunt occupata Missis, cum interim negliguntur ministerium docendi Euangelij, & Catechesis, & examen iuuentutis ac rudium. Imò magis occupata sunt templa inferijs mortuorum, quàm ministerio, quod viuorum causa institutum est. Et in illis lectionibus nulla est animorum intentio, sed seruitur pompæ, more ethnico, vt olim celebrabantur ludi funebres.

Vt Persicos reges præcedebat equus gestans numen Persicum, sacrum ignem, ita Papam solet antecedere equus gerens Sacramentum, cum Christus non instituerit suum munus ad hoc, vt seruiat ambitioni Pontificum.

In festo corporis Christi circumferuntur simul cum Sacramento, statuæ ethnico more, & prædicatur hic cultus tanquam singulare meritum, & confirmatur hæc persuasio per indulgentias.

ABVSVS POTESTATIS PONTIFICIAE. CONVERSAE IN REGIAM DOMINATIONEM.

I.

Papa transformat gubernationem Ecclesiasticam in imperium mundanum, affirmat se habere dominium super regna mundi, & vt ipsi loquuntur, vtrunq; gladium, Item, sicut Canon citatur, quòd habeat potestatem coelestis & terreni imperij. Idq; eò est indignius, quòd affirmat à Christo hanc mundanam potestatem Petro traditam esse, & falsò detorquetur ad pontificiam potestatem hoc dictum, Data est mihi omnis potestas in coelo & terra.

II.

Ex hoc errore constitutio Bonifacij octauæ nata est, quæ cum sit falsa, prorsus abolenda esset.

III.

Adeo absurda scribuntur de hac mundana potestate pontificis, vt glossa in Decretis dicat Christum usum esse hac regia potestate, cum fuit coronatus spinis.

IIII.

Papa

Papa affirmat se habere potestatem transferendæ Monarchiæ, quam tenet Imperator Romanus: Et quidem affirmat Papa, se hanc potestatem habere mandato Christi.

V.

Extat ficta donatio Constantini, in qua dicitur, Imperium occidentis donatum esse Sylvestro.

VI.

Hæc figmenta peperunt bella, vt tempore Friderici secundi & Ludouici Bauari, & multipliciter nocent Ecclesiæ: Quia, dum Papa regit imperia mundi, negligit Ecclesias, & multa constituit ad augendam mundanam potentiam, contra salutem Ecclesiæ, & attemperat religionem ad suas vtilitates.

VII.

Et si Reges & Respublicæ debent honesta stipendia dare Episcopis, qui rectè funguntur officio Ecclesiastico, tamen sit modus, & sint Episcopi contenti stipendijs suis, & faciant suū officium. Papa autem nō contentus est veteribus redditibus Ecclesiæ Romanæ, nec oppidis donatis à Carolo, aut Ludouico primo: Sed omisso officio Episcopi dominatur regio more, auget ditionem bellis, seu iustis, seu iniustis, vi & fraude, occupat alienas vrbes, qualicunq; prætextu. Sic Romā ipsam & multas Italiæ vrbes inuasit, sic inani prætextu dominium sibi arrogat regni Neapolitani.

VIII.

Hæ opes sæpe magnos motus in Italia peperunt, dum ferè singuli pontifices vel augere ditionē conantur, vt Papa Iulius, vel filios, aut propinquos euehere, expulsis prioribus dominis, vt accidit sub Alexandro 6. & Clemente. Longum esset veteres historias recitare.

IX.

Item, quoties ad hanc regiam dominationē tuendam pontifices commiserūt inter se reges Europæ? Post mortem Friderici secundi, vocati sunt in regnū Neapolitanum Galli. Cunradinus hæres regni captus, & decollatus est à pontifice. Quantum bellū accendit Iulius Papa, vt Bononiam reciperet?

X.

Hæc tota regia dominatio pontificum pugnat cum dicto Christi, qui ait, Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.

XI.

Habent omnes aulæ sua vitia: Sed vbi sunt legitima imperia, vbi præsumunt hi, qui liberis non solum regna aut patrimonia, sed etiam benevolentiam ciuium relinquere cupiunt, maior est iusticiæ cura, maior modestia. Sed cum Romæ homines peregrini, cœlibes omnia gubernent, & proposita sit spes quibuslibet maximarum opum, amplissimorum honorum: multò maior est ambitio, quàm in alijs aulis. Et cum pecuniæ, præsertim Romæ, omnia obediant: quantum in tanta licentia & ambitione & avaritia flagitiorum oritur, vt in versu dicitur, Regnandi causa violandum est ius, in alijs rebus pietatem colas. Deinde opes alunt luxum, & cœlibatus incendit cupiditates, & confirmat licentiam. Hinc oritur summa turpitudine morum.

XII.

Interim dum pontifices & Cardinales, qui antecellunt sapientia, sunt occupati curis regiæ dominationis, & alij in ocio viuunt, quæ faciunt officia Ecclesiastica? Si non postulandum est à summis gubernatoribus, vt per se doceant, tamen certè hanc oportuit esse primam curam pontificis, Cardinalium & Episcoporum, vt Ecclesiæ haberent pastores idoneos, & vt extaret doctrina Ecclesiastica pura, & consensus esset docentium, vt errata doctrinæ, & falsas ac superstitiosas opiniones vndecunq; ortas, aut ab ipsis pontificibus, aut monachis, aut ab alijs, veteres & recentes corrigerent, abolerent vitiosos cultus, coërcerent populum Ecclesiastica disciplina, & ad hæc tanta negocia conuocarent Synodos, concederent pijs & doctis libertatem dicendæ sententiæ, emendarent iustas leges, exigerent dogmata & leges, ad verbum Dei, iuxta mandatum cœleste, Hunc audite.

Hæc cum non faciant, imò ne dominatio labefactetur, contentur opprimere piam & salutarem doctrinam Euāgelij, vtilissimum esset Ecclesiæ Christi, regiam illam dominationem pontificibus adimere, & opes redigere ad mediocritatem. Nam dum tenent regiam dominationem, & tantas opes, impossibile est, eos plus curare Ecclesiastica officia, quàm prophana negocia.

DE

DE BAPTISMO.

PIA & communis consuetudo est Ecclesiæ, ante Baptismum recitare locum Euāgelij, in quo scribitur, Talium est regnum cœlorum, & adduntur preces. Vt autem populus adiungere posset suas preces, & excitari lectione Euangelij, vtilius esset illas lectiones lingua populo intellecta fieri. Item cum susceptores respondeant pro puero, conueniret eos sermonem intelligere, de quo interrogantur.

Aboleatur & ritus baptizandi campanas, qui est quædam veri baptismi contumelia.

DE CONFIRMATIONE.

OLIM in Ecclesia fuit consuetudo catechizandi iuniores & rudes, & postea in confirmatione flagitabatur professio fidei. Nunc in Ecclesijs consuetudo catechizandi prorsus desijt. Hanc negligentiam necesse est corrigi, & mandandum est pastoribus, vt certis temporibus conuocent iuuentutem, & proponant eis articulos fidei, Decalogum, summam doctrinæ Euangelij de peccato, & de remissione peccatorum, & de fide in Christum, de Sacramentis, de veris Dei cultibus: Et exploretur acaudiat iuuentus. Cogantur & Patres familias mittere ad tale examen liberos, seruos & ancillas.

Huius moris restitutio maximè necessaria est, sed ad hanc rem opus erit pastoribus & ministris eruditis.

DE ORDINE.

HICabus sunt multiplices. Ordinantur indocti, malè morati, non ad officia certa. Hæc mutanda erunt.

Formæ etiam videantur, in quibus mandata dantur ordinatis.

Obligatio de cœlibatu tollenda.

Sint eruditi examinatores, & audiant ordinandos de summa doctrinæ Christianæ, non tantum de puerilibus elementis grammatices.

Ideo prodesset extare scriptum aliquod publica autoritate

q s

de

de summa doctrinæ Christianæ commendatum singulis Episcopis. Id ad puritatem doctrinæ & ad concordiam retinendam prodesse.

Nec putent Episcopi, se perfunctos esse suo officio, cum ordinatos admittunt: Sed postea sint etiam inspectores doctrinæ, & morum, ut de visitatione & synodis infra dicemus.

Abusus est, quod ordinatio retinetur in minoribus ordinibus, in subdiaconatu, solis nominibus, sine officio.

Olim lector in Ecclesia erat Doctor iuuentutis, seu scholastica persona, qualis fuit Origenes. Nunc manet titulus in hoc ritu ordinationis, sinere.

DE CONIVGIO.

DVM immodicis laudibus ornantur vota Monachorum, obrepit opinio, quasi coniugium sit genus vitæ vix placens Deo.

Negligunt concionatores hortari adultos ad coniugium, cum neglectio coniugij multis sit exitio, qui polluant se vagis libidinibus.

Cum in gradibus certis Deus prohibeat cognatos aut affines iungere connubia, & honestè quidam gradus sint additi, Romanæ sine discrimine dispensatur de vtrisque diuinis & humanis prohibitionibus: ut constat concessum esse fratri, ducere fratris mortui coniugem, item, concessum esse, ut frater duceret fratris filiam, contra prohibitionem in Leuitico. Tales dispensationes Romanæ venales sunt, ut testantur multa exempla.

Prohibitiones humanæ moderandæ essent, ut de cognatione spirituali.

Abusus periculosus est, quod personæ innocenti, in diuortio iusto, non conceditur coniugium, cum Christus clarè excipiat casum adulterij, & diuortium intelligi debeat de vero diuortio, ubi persona innocens verè liberatur.

Vtilius esset etiam seruari vetera iura, de consensu parentum, quàm sine discrimine approbare clandestinas desponsationes. Iniustum est solui desponsationes ingressu monasterij.

DE VNCTIONE INFIRMORVM.

ABusus est, quod unctio sine seria & vera precatione adhibetur, & adhibetur superstitiosè, non ut sanetur ægrotus, aut ut consolatione

solatione aliqua ex Euangelica concione adiuuetur, sed tantum umbra vetusti moris retinetur, & confirmatur ibi fiducia in uocationis sanctorum.

DE PERSONIS ECCLESIASTICIS.

Prima esse cura debebat, vt Ecclesiæ haberent idoneos Pastores, & vt in scholis studia vtilia florerent. Ad vtrumq; opus est inspectorib. seu Episcopis, seu alijs, & mediocribus stipendijs. Nunc magni sunt abusus: pauci sunt idonei pastores, & Episcopi negligunt visitationem seu inspectionem. Scholæ negliguntur, quia defunt inspectores prudentes, & redditus. Quare opus erit ex Monasterijs, aut collegijs rursus transferre aliquam partem ad parochias & scholas. Certum est enim olim tantos redditus donatos esse Ecclesijs, vt ministerium Ecclesiæ & literæ conseruarentur, & pastores ac pauperes scholastici alerentur. Hæc duo præcipua in primis opus habet reformatione. Et vtrumq; efficiendum est, vt sint inspectores fideles & prudentes, ac vt sit, vnde alantur pastores & scholastici.

Hæc facile possent effici, si Papa, Cardinales, & Episcopi facerent officia Ecclesiastica: sed hi, occupati dominatione mundana, alias res agunt.

DE ECCLESIASTICA GVBERNATIONE PAPAE ET EPISCOPORVM.

DVO sunt propria munera Ecclesiasticorum gubernatorum, visitare Ecclesias, & Synodos conuocare. Visitatio explorat doctrinam, & mores ministrorum, studia Scholarum, & ea, quæ ad conseruationem Ecclesiæ necessaria sunt. In Synodis deliberationes habendæ sunt de abusijs, qui subinde exoriuntur: Sunt & iudicia doctrinæ exercenda.

Hæc omnia negliguntur à Romano Pontifice, Cardinalib. & Episcopis, & vagantur ministri Ecclesiarum, sicut grex sine pastore. Sed Rom. Pontifex sibi cauit, sumit sibi auctoritatem supra omnes Canones & Concilia, & vetat se corrigi ab alijs, etiam si innumerabiles animas perdat, vt apertè dicit cap. Si Papa. 40. dist. Hic error tollendus est ex Ecclesia.

Deinde

Deinde quales sint mores in collegijs, & aliorum sacerdotum, non est obscurum. Qualis fiat collatio Sacerdotiorum, quales Romæ lites sint de præbendis, notum est.

Transfert ad se Rom. Pontifex collationes, annatas & alias pensiones sine modo. Hi abusus corrigendi sunt: si synodi generales conuocari non possunt, congregetur nationalis, aboleantur vitiosi cultus, & iniustæ traditiones, consulatur moribus Sacerdotum, deliberetur de collationibus Sacerdotiorum, efficiatur, vt, qui sunt in Collegijs, nō sint ociosi, sed seruiant Ecclesiæ. Interim quilibet patronus videat, vt pastores habeat idoneos, itē Scholis prospiciatur, vt rectē doceatur iuuentus.

DE OFFICIALIBVS ET ABVSV EXCOMMUNICATIONIS.

Si officiales essent docti & boni viri, non tantum iudicia exercere deberent, sed etiam inspicere Ecclesias & Scholas. Nunc tantum exercent iudicia, & quidem pleraque prophana.

Ecclesiasticus iudex cognoscit de doctrina, & punit manifesta crimina. Nec sit vnus tantum iudex, sed debet esse cœtus aliquis, sicut Paulus plures adhiberi iubet, & Christus inquit, Dic Ecclesiæ. Nunc autem vnus aliquis officialis exercet iudicium, & transfert ad forum suum causas prophanas; Sicut & Pontifices excommunicarunt Imperatores sine legitima cognitione, & propter Imperij controuersias. Et nunc magnus quæstus est officialibus ex controuersijs, quæ sunt alienæ à foro Ecclesiastico.

Item in puniendo seruiunt magis auariciæ suæ, quam utilitati Ecclesiæ.

Deniq; hoc genus hominum, quod re ipsa sustinet Episcopi munus, minimum habet grauitatis.

DE MONASTERIIS.

Monasteria locupletia nec seruiunt Ecclesijs, nec colunt studia; Et cum multa sint, prodesse inde sumere creditus ad Parochias & Scholas constituendas. Iniustum est enim ali ibi ociosam turbam de Eleemosynis datis ad conseruationem ministerij. Iniustum & hoc est, quod deuoratur à Cardinalibus, Episcopis, aut Principibus, & defraudatur Ecclesia.

Monaste-

Monasteria virginum, propter sexus imbecillitatem, maxime habent opus pia mutatione. Nobilitas eò puellas includit, vt patrimonijs parcat. Et posset consuli hoc modo, si talia Monasteria tanquam Scholæ essent, vbi puellæ sine votis docerentur, & si quæ vellent deinde nubere, elocarentur, etiam adiutæ mediocri dote. Nunc tenentur ibi implicitæ votis, cùm multæ non sint idoneæ huic vitæ generi. Cruciatur infirmus sexus & sua imbecillitate, & superstitiosis cultib. & opinionibus. Nec audiunt, nec discunt synceram Euangelij doctrinam. Habent auditores confessionum indoctos, aut etiam malos: legunt, canunt latina, quæ nō intelligunt.

Est magnorum gubernatorum, affici huius sexus misericordia: consulatur puellarum saluti, quarum animæ & corpora periclitantur, liberentur votis, & præficiantur eis pij & prudentes concionatores, emendentur superstitiones.

Sunt & Collegia militaria, quibus opus est cōiugio, & quadam mutatione suarum ordinationum.

In Monasterijs tenuioribus, vt Dominicanorum, Franciscanorum, & Augustinianorum sunt aliqui studiosi & seruientes Ecclesijs: Sed hos ipsos sæpe audimus deplorare superstitiones, quibus multi apud eos fascinati tenentur.

Hic etiam iuuenibus cōsuli oportet, per visitationem, quæ fieri debebat ab Episcopis, aut prudentibus viris ei rei præfictis.

Corrigendi etiam erunt in Monasterijs abusus Missarū, quæ ibi magis conducuntur, quàm apud alios sacrificulos. Et sunt alia vitia, superstitiosi cultus sanctorū, indulgentiæ, & seruitus Pharisæica in ceremonijs certis.

Oramus autem Deum patrem Domini nostri IESV CHRISTI, saluatoris nostri, vt Ecclesiam suam liberet ab omni errore, & sanet, augeat, & seruet propter Filium suum, Dominum nostrum Iesum Christum, qui pro nobis victima factus

est.

DE

DE ABVSIBVS ECCLESIA- RVM EMENDANDIS, AVTO-

RE PHILIPPO MELAN-

THONE.

I.

VM prima & præcipua cura esse debeat in Ecclesia CHRISTI, vt Euangelium rectè, purè & perspicuè doceatur: prodesset aliquam summam doctrinæ Euangelij, tanquam Catechismum edi de Deo, de tribus personis diuinitatis, de creatione, de peccato originis, de CHRISTO, denique de cæteris articulis Symboli. In hac summa prodesset complecti articulos conciliatos. Ita & multi piè erudirentur, & paulatim Ecclesiæ coirent in concordiam.

II.

Prohibendum est, ne omittantur conciones ordinariæ in festis diebus, & curandum per eos qui præsunt, vt pastores pia & vtilia ad ædificationem, & apta temporibus dicant: Et in fine concionum addant adhortationem ad pœnitentiam, cum publica absolutione, & precationem pro præsentibus necessitatibus quolibet tempore.

III.

Et quia vetus consuetudo tradendi Catechismi, & pueritiæ peculiariter erudiendæ & explorandæ, ferè vbique negligitur, inter præcipuas reformationis partes ducimus esse, renouationem eius moris. Quare efficiendum est, vt per pastores aut diaconos singulis septimanis duæ horæ aut tres, pro conditione loci, tribuantur Catechismo, sic vt cœtu puerorum, aut puellarum conuocato tradatur ordine, & simplicissimè summa doctrinæ Christianæ, & audiantur ordinè pueri & puellæ, recitantes Symbolum, Decalogum, Precationem Dominicam, doctrinam de Fide iustificante, de Sacramentis, de Pœnitentia, de bonis operibus, de Cruce. Cogitemus purissimam Ecclesiæ partem esse pueri-

pueritiam rectè institutam. Ideò hæc ætas nequaquam negligenda est, præsertim cum & hic fructus accedat, quòd, cum tenera ætas pia & salutari doctrina imbuitur, simul concipit amorem religionis Christianæ, qui postea, cum accedunt anni, prodest moribus. Et meliùs iudicant homines de ijs doctrinis omnibus, quarum elementa rectè imbibit prima ætas. Denique notum est illud, Usque adeo à teneris consuescere multum est. Et toties clamat ac præcipit Deus, in sacris literis, vt doctrina cœlestis tradatur pueris.

III.

Et quia ceremoniæ inuitare homines, & assuefacere debent, tum verò etiam signa sunt ad admonendos & docendos rudēs vtilia, curandum est per eos qui præsent, vt ceremoniæ vtilēs, & quæ aliquid grauitatis habent, retineantur, & absurdæ, ac indignæ grauitate Ecclesiæ aboleantur, vt sunt multæ statuarum circumgestationes, vt alicubi magno pondere crux circumfertur, quam vix quatuor gestare queunt, &c. Item statux ac picturæ fabulosæ, & quæ superstitiosè colantur. Harum rerum emendatio bonis & prudentibus gubernatoribus in qualibet diœcesi commendetur.

V.

Sed plurimum refert, quales sint Pastores & cæteri doctores & ministri Ecclesiarum. Ac ne idonei præfiantur, potissimum ex his duabus causis accidit: vel quia patroni & collatores commendant indoctos & ignauos, aut propter priuatâ beneuolentiam, aut corrupti pecunia, aut propter alias causas non probandas; vel quia Episcopi sine delectu, sine exploratione, admittunt quoslibet, & cum non afficiantur cura salutis Ecclesiarum, nec doctrinam, nec mores pastorum inquirunt, nec præficiunt inspectores, qui indoctos erudiant.

VI.

Vt igitur his causis occurrant, primum de collatione deliberandum erit. In collegijs prodest restitui canonicam electionem,

nem,

nem, nec concedi, vt mense Papali aut per alias occasiones intru-
dantur indocti aut malè morati.

VII.

Cæterùm in eligendis pastoribus, etsi ius patronis nolle-
mus adimi: tamen nec patroni præficient pastores, non priùs cõ-
mendatos aliquo testimonio Ecclesiæ, hoc est, honestorum ho-
minũ in eo cõetu, cui datur pastor. Et liceat Ecclesijs rejicere im-
pios aut non idoneos, aut referre rem ad Episcopos, aut eos, qui
loco Episcoporum sustinent gubernationem Ecclesiasticam.

Episcopi, aut hi, qui Ecclesiasticam gubernationem loco
corum sustinent, nullos ordinent, nisi ad certa ministeria Eccle-
siæ: Nec sint ociosi sacrificuli, tantum eò ordinati, vt victum sibi
quærant lectione Missarum, vt vulgò sit.

Nec ordinentur inexplorati, sed sint viri docti & graues ali-
quot, quibus sit in qualibet diocesi mandata cura examinis: hi
neminem admittant ad ordinationem, nisi adferat testimoni-
um de vocatione ad certum ministerium, & de moribus, deinde
doctrinam inquirant de dogmatibus Ecclesiæ necessarijs. Si quos
inuenient prorsus indoctos, prohibeant, ne ordinentur, & signi-
ficent patronis aut Ecclesijs, vt alios quærant idoneos. Sin autẽ
erit aliquis mediocris doctrina instructus, & videatur posse profi-
cere, detineatur, & ab aliquo examinatore per mensem vnum at-
que alterum erudiatur. Nam examinatores illi non tantum sint
otiosi auditores ordinandorum, sed suscipiant laborem etiã eru-
diendi indoctiores, eosq; sæpius audiant. Et Episcopis aut guber-
natoribus curæ sit, vt pauperes ordinandi interim victum habe-
ant, & aliquot libellis necessarijs instruantur. Hæc officia si sum-
tuosa esse arbitrantur, cogitent nullum esse sanctius eleemosynæ
genus, quàm pauperum sacerdotum studia iuuare, & consulere
Ecclesijs, ac reputent, sibi propter tales eleemosynas tantas opes
datas esse. Curabunt igitur, vt pauperes ordinandi habeant hospi-
tia & præceptores.

VIII.

Vt autem pastores & cæteri ministri Ecclesiarum, sacerdo-
tes & diaconi, possint Deum inuocare bona conscientia & vera
fide, aboleatur lex & obligatio, quæ prohibet coniugium sacer-
dotibus,

dotibus, ac liceat eligere ad sacerdotium, videlicet ad docendum Euangelium, & ad sacramenta administranda, honestos maritos: liceat etiā his, qui sunt ordinati cœlibes, postea honestum coniugium contrahere. Si enim hoc nō conceditis, multis locis deerūt pastores, & Ecclesiarum solitudo & vastitas metuēda est. Sicut iā in ipsis Episcoporum ditionibus in Germania scimus multis locis deesse pastores Ecclesijs. Cedat igitur humana traditio, & iniusta lex necessitati publicæ, cedat dignitati ministerij, quod ut conferretur, tollantur iniusta vincula, & obligationes, quæ deterrent pios & moderatos ab ea functione.

Haud dubiè omnes modesti toto corpore & animo cohorescunt, cum cogitant, quanta agmina animarum hæc lex de cœlibatu tot iam seculis traxerit in æternum exitium.

Quamquam igitur cœlibatus fortassis ad opes Ecclesiasticas retinendas est accommodatior, tamen maior habenda est ratio vericulus Dei, salutis animarū, & publici exempli. Sacerdotes polluti mala conscientia, non possunt Deum inuocare, ruunt in interitum perpetuum, & nocent exemplo moribus aliorum.

Si his tantis causis gubernatores non mouentur, si impediunt veram Dei inuocationem, si non afficiuntur exitio aliorum, profectò dura est Ecclesiæ seruitus. Quare oramus, ut hoc vinculo cœlibatus ministri Euangelij liberentur.

IX.

Abusus est frequentissimus ubiq; , qui grauius offendit Deum, quòd homines obnoxij publicæ turpitudini petūt Absolutionem & Cœnā Domini, sine vera pœnitentia, tametsi propter solennem ritū, quandā simulationem pœnitentiæ præ se ferūt. Hoc eò fit, quia Episcopi multis seculis neglexerunt iudicia Ecclesiastica, ut postea dicemus. Sed tamen mandetur pastoribus, ut prudenter Sacramenta administrent, nec absoluant eos, qui nō promittunt emendationē vitæ, & si possunt, obnoxios manifestæ turpitudini indicent iudicibus Ecclesiasticis aut alijs Magistratibus.

X.

Pastores in singulis Ecclesijs audiant semel in anno ordine auditores, præsertim rudiores, ac fidē eorū explorēt: idq; in tēplo fiat. Nec potest hac in re quisquam detrectare Pastoris auctoritatē, quia singuli debemus fidē profiteri, præsertim apud pastores pios & fideles, cum hoc ex officio postulant. Ibi pastor singulos etiam

ea, quę cuiusq; ætas aut mores postulāt, prudēter & grauiter moueat, & erudiat indoctiores, de fide, de morib. de vſu Sacramentorum.

XI.

Et vt populus tranquilla & pia conscientia ad Cœnam Domini accedere possit, conscientijs illorum cōsulatur, qui cūm norint veterem Ecclesię morem, integro Sacramento vti malunt. Nemo circumferens malam conscientiam potest Deū inuocare. Vt igitur Deus colatur, & vt cōsulatur hominū saluti, gubernatores maximē cauere debent, ne lædantur pię conscientię.

Constat hanc ceremoniā institutam esse, vt fidē confirmet in pauidis mentibus, seu consolationem adferat, & vt hīc gratię agantur Deo. Quomodo aut consolationē capiet, autaget gratias exulcerata cōscientia? Hęc arcana vulnera gubernatores Ecclesię intelligere & sanare debebant. Ideo tollatur abusus, videlicet prohibitio calicis.

XII.

Maximus & vniuersalis abusus est, quod non exercentur iudicia Ecclesiastica, nec de doctrina, nec de moribus sacerdotum, aut populi. Primū, Pontifices quando conuocarunt Synodos ad verā & æquam cognitionē de doctrina? sed iam de particularibus Ecclesijs agimus. Episcopi habent Officiales, vt vocant, quib⁹ cōtrouersię de contractibus sponsalium, & alię quædam inquisitiones commissę sunt. Hi nec intelligunt officium suum, nec faciūt, sed habent quædam aucupia pecunię, quę longū esset recitare.

XIII.

Non possumus sine magno dolore commemorare Ecclesię calamitates. Nos in Germania titulos habemus Episcoporum, Episcopos, qui officium suum faciunt, non habemus. Cūm. n. quatuor sint Episcopi officia præcipua, docere & gubernare doctrinam, ordinare & explorare ordinandos, præesse iudicijs Ecclesiasticis, & visitare Ecclesias: nostri Episcopi in Germania vix vmbra & ceremoniam vnius muneris retinent, videlicet ordinationem sine exploratione: Interim tenent amplas ditiones, quas cūm administrant, ducum officijs funguntur, non Episcoporum. Quas si volunt retinere, (non enim impedimus) deliberetur de certis, qui verē regant Ecclesias, & vt suprà dictum est, oportere in quolibet diocesi esse certos delectos viros, qui præsent ordinationi, & explorationi ordinandorum, ita sint, seu iidem, seu alij, qui præsent iudicijs Ecclesiasticis, & visitent Ecclesias.

Funga-

Fungatur igitur vero munere Episcopi, seu vnus aliquis certo loco, seu hæc decuria iudicum. Necesse est enim in Ecclesia esse aliquos idoneos gubernatores doctrinæ & ordinationis. Necesse est iudicia exerceri de doctrina, & de controuersijs sponsalium, de diuortijs. Necesse est restitui excommunicationem mandatam in Euangelio. Hunc Episcopi vicarium, seu hanc decuriam iudicum, tueatur ille, qui titulum tenet Episcopi.

Iam si collegia haberent viros doctos, pios & exercitatos: expeditissimum esse t, legere hos iudices ex collegijs. Sed addendi sunt aliqui honesti, graues & docti viri laici. Et singulis diocesis pro magnitudine plures tales decuriæ iudicum constituantur: sed sit vna suprema, quæ, vt dictum est, sit velut vicaria Episcopi.

Vt autem habeant hæc decuriæ honesta stipendia, certæ præbendæ seu certa collegia, seu redditus monasteriorum ad hos vsus transferantur. Quanta est enim turba ociosorum & ignauissimorum hominū nunc in collegijs & monasterijs opulenti?

Constat, exigua pecunia apud officiales posse transigi de poena stupri & adulterij. Hæc lenitas auget licentiam. Ideo seueritas iudiciorum & poenarum restituenda est. Ac primum de omnibus criminibus hoc seruetur: Habeat suum ius magistratus civilis, vt ex officio laicorum delicta inquirat & punit, ita sacerdotes reos manifestorum criminum, stupri, adulterij, furri, cædis, & similium puniat suarum legum poenis. Et quidem docendus est Magistratus, ne negligenter officium suum administret. Nam diuinitus huic gradui commendata est disciplinæ externæ conseruatio & defensio, vt Paulus docet, inquit, Magistratum honore afficere bona opera, e contra verò formidandum esse malis. Nec exigua morum corruptio inde orta est, quod forum Ecclesiasticum impediuit magistratum civilem, ne inquireret aut puniret adulteria. Sit igitur vigilans & acer magistratus, sciat se disciplinæ custodem esse, diuinitus in hac statione collocatum. Interim tamen Ecclesiastici iudices suum faciant officium. Et quia in multis locis civilis magistratus, ex quadam veteri & praua consuetudine, segnior est in puniendis adulterijs: Ideo pastores & Iudices Ecclesiastici sint diligentiores in suo officio. Pastor admoneat obnoxios criminibus, adulterijs, Epicureo contemptui religionis Christianæ, blasphemis sermonibus, periurijs aut alijs criminibus. Si admonitus non pollicetur emendatio-

dationem morum, deformat eum decuriæ iudicum: In re inquisita sententiam excommunicationis ferant aduersus reum, ac magi-
stratui ciuili suam sententiam indicent.

Et ita sint constituta iudicia, delectis certo numero viris
grauib⁹, doctis & iustis, ne Pastor, aut quispiã alius, videatur odio
potius reum in periculum adducere, q̃ moueri ad accusandum of-
ficij ratione. Nec liceat soli Pastori ferre sententiam excommuni-
cationis, sine vlla iudicum decuria, aut nemine adhibito ex hone-
stiorib⁹ viris suæ Ecclesiæ. Vt. n. vocantur hæc iudicia Ecclesiæ, ita
sunt plures adhibēdi, vt Paulus voluit. Tyrannis est inimica Eccle-
siæ. Ideo species omnis tyrannidis in Ecclesiæ iudicijs fugiēda est.

His decurijs Iudicum commendanda est visitatio Ecclesia-
rum, vbi de doctrina Pastorum fiat inquisitio, coërceantur petu-
lantia ingenia, quæ serunt falsa dogmata, tollantur superstitiones
& statux, ad quas fiunt concursus, & inspiciantur etiam scholæ,
& gubernentur studia.

Nec officinæ Typographicæ negligendæ sunt. Plurimum e-
nim refert, quales libri veniant in manus hominum, cauēdumq̃,
ne spargantur impia dogmata aut famosi libelli. Ideò Magistrat⁹
in singulis locis præficiant certos inspectores, seu censores officii-
nis, nec liceat edere libros non approbatos ab his censoribus. Fi-
at etiam inquisitio de moribus pastorum & populi: si compertū
fuerit, pastorem admisisse aliquod flagitium, puniatur seueris le-
gum poenis, & eò minùs conuiendum est ad stupra, adulteria
aut scortationes sacerdotum, quia petimus concedi eis coniugi-
um. Quare seuerissimis poenis corporis illa delicta puniantur.

Inspiciant etiam visitatores rationes ærarij in Ecclesijs, &
curent fideliter pendendi stipendia pastoribus, diaconis, & his qui
præfunt scholis.

XIIII.

In scholis non solùm Ecclesiæ seminaria sunt, sed etiam ibi
præparantur ingenia ad omnem reliquam vitæ gubernationem.
Imò scholæ sunt fontes humanitatis in tota vita, quib⁹ neglectis,
necesse est sequi magnas tenebras, confusiones religionū, & sup-
stitiones, legum & literarum, atq; artium interitum, obliuionem
antiquitatis & historiarum, morum feritatem, denique infini-
tam barbariem morum, & omnium vitæ partium.

Quare

Quare omnes sapientes gubernatores maximè iudicarunt, scholarum cōstitutionem ad Remp. pertinere, & bene cōstitutas præcipuum decus & ornamentum esse ciuitatū. Quantò magis in Ecclesia tuendæ sunt scholæ, in quib. cōseruatur & ppagatur doctrina Euangelij, & tradūtur aliæ bonæ artes, vtilēs, tum ad explicandā cœlestem doctrinam, tū ad reliqua vitæ officia gubernāda. Et hac in re moueamur cōsuetudine Ecclesię omniū temporum. Nunquā sine scholis floruit Ecclesia. Voluit Deus certos esse cœtus ad tabernaculū, quod Moyse cōdidit, & postea ad templum, non aliā ob causam, nisi vt ibi studia legis diuinæ, & aliarū artium bonarum in quadam frequentia vigerent, & iuuentus excoleretur. Ita Samuel adolescens missus est ad tabernaculū, tanquam ad Academiam, & postea Elias ac Elisæus, Iohannes Baptista, Christi⁹ habuerunt agmina auditorum. Hunc morem & Apostoli seruauerunt, vt ex Irenæo apparet, qui testatur Iohannem non solum vniuersam multitudinē illiteratam docuisse, sed etiā habuisse quosdam assiduos auditores, qui se totos studijs addixerant, quos solitus est familiariter docere, etiam extra cōuentus vniuersæ Ecclesiæ. Hinc orta sunt vetera Collegia, & proderat esse tales scholas, quæ erant testes, quæ doctrina ab Apostolis accepta esset, & cōseruabant sententiam Apostolorum. Ideò sæpe allegantur illæ veteres scholæ, & propter has laudatur ordinaria successio, quod essent certi testes doctrinæ Apostolicæ. Nunc hæ laudes ad potentiam amplificandam transferuntur. Postea, cū opes, Regia dominatio, luxus, extinxerunt studia collegiorum, caligo ingens in Ecclesia secuta est, & nata est illa Theologia monachorum, diluta quadam inerudita Philosophia, & superstitionibus. Et hæ ipsa nunc consenuit. Quare sapientes gubernatores providere debēt, vt in scholis rursus pia & sincera doctrina Christi tradatur, & muniendæ sunt scholæ, vt ad posteros propagari incorrupta veritas possit.

Deinde, quia in singulis regionibus magno numero pauperum opus est, alēdi sunt pauperes scholastici de publico, qui cū rectè didicerint doctrinam Christianam, postea præficiantur Ecclesijs. Hæc est vetus & vera Ecclesiæ consuetudo.

Toties vociferantur aduersarij nostri, cōsuetudines Ecclesiæ negligi, cū ipsi hæc vtilissima instituta Prophetarum & Apostolorum penitus deleuerint, quæ quidem vt restituantur, & cō-

seruentur, omni contentione gubernatores perficere debent, vt
delicet ita, vt scholæ floreat, & propagetur salutaris doctrina, &
præparetur, excolantur, ac erudiantur studiosi postea præficien-
di Ecclesijs.

Porrò in Academijis opus est duplici emendatione, videli-
cet doctrinarum & disciplinæ. De artibus tradendis verè eruditi &
prudentes ordinem præscribant: ita vt iuuentus non solum verse
tur in artib⁹ prophanis, sed etiam discat Christianam doctrinam.
Deinde vt ad veram Philosophiam reuocetur, & explosis nugis so-
phisticis, tradatur Dialectica sincerè & prudenter, adiungantur
Physica & Mathematica, formetur stylus. Sed hæc pars de doctri-
na longior est, quàm vt tota hîc comprehendî possit, & singulis
locis iudicio eruditorum & prudentum constituenda est.

Disciplinæ restitutio requirit auctoritatem, & diligentiam
Principum & Magistratum, necesse est mores seueritate maio-
re regi, & continere iuuentutem intra septa, & ad pia exercitiare
uocare, licentiam adstringere, prohibere cõuiuia intempestiua,
indecorum, scenicum & militarem vestitum. Hæc emendatio ob-
tineri non potest, nisi Magistratus veris pœnis contumaces pu-
niant.

Sed vt Demosthenes neruos belli vocat pecuniã, ita ad hos
gradus omnes opus est redditibus, videlicet, ad alendos pastores,
iudices, scholasticos: & sunt in promptu, si rectè collocentur. Fa-
cilè enim iniri ratio potest, vt nobilitas in collegijs maiori parte
redituum Ecclesiasticorum fruatur, & tamen aliqua collegia, &
monasteria transferantur ad hos tres gradus: ad augenda stipen-
dia pastorum & diaconorum, deinde ad constituendas decurias
iudicum, ac scholas, in quibus non solum mercedes dandæ sunt
docentibus, sed etiam mediocris victus præbendus pauperibus
scholasticis. Hæc vt faciliùs fiant, opulenta monasteria transferã-
tur ad hos vsus, in quibus nunc tantum ociosi & ignaui homines
aluntur. Et satius est hoc totum vitæ genus aboleri, quàm interim
esurire pios pastores, cum honestis vxoribus, & pijs liberis, aut
scholasticos, aut Ecclesias stare orbatas pastoribus, aut deseru-
rarum studia. Cùm ait Christus, Dignus est operarius mercede
sua, & Paulus inquit, Nemo militat suis stipendijs: mandatũ Dei
præcipit, vt ad hanc militiam Ecclesiæ, docentium & discantium,
stipendia conferantur. Et propter hanc causam à pijs Regibus &
Princi-

Principibus hæ opes Ecclesijs, quas nūc tenent, donatæ sunt. Iniquum est autem præcipi stipendia ab ociosis, & fucis, & interim fame perire eos, qui durissimam militiam in docendo & gubernatione sustinent. Hæc sunt mutanda, bonorum & sapientum Regum, & Principum consilij & autoritate.

Sed de Monasterijs virginum omnino prodest, sexum illū imbecillem liberari votis. Semper in conspectu sit sapientibus & pijs gubernatoribus hæc regula: Non esse impediendam veram Dei inuocationem, qui cum mala conscientia inuocari non potest, nec animas abstrahendas esse à Deo in æternum exitium. Cōstat autem in tanta imbecillitate eius sexus, multarum conscientias excruciami. Idē aboleantur hæc vota. Et tamen pauperibus puellis, præsertim nobilibus, consulatur ex his redditibus, qui per certos quæstores ad hos vsus quotannis colligantur, & quodam ordine distribuuntur. Nam in pagis, aut locis desertis, virginum cœtus esse, non videtur vtile, sed si placet aliqua Monasteria virginum conuerti in scholas puellarum nobilium, & aliarum, id fiat in vrbibus, vbi est honesta disciplina: Et præsent honestæ, piæ & graues matronæ. Tales scholas aliquas puellarum esse, sine vllis vinctis votorum, optandum esset: in quibus nobilium filia & aliæ puellæ discerent literas & doctrinam Euangelij, & assueficerent ad pia exercitia, & bonos mores, nupturæ cūm vellent.

Hæc est imago honestissimi cœtus matronarum & puellarum, quæ olim quadam assiduitate seruiebāt templo, in quo cœtu Anna Prophetissa, tanquam magistra fuit reliquarum. Deus Pater Domini nostri Iesu Christi, qui elegit sibi Ecclesiam,

in qua in vita æterna celebretur, emendet, regat, defendat & augeat eam,

AMEN.

